

ALMANAHUL LITERAR

Anul II. Nr. 4 (17)

Aprilie 1961

CUPRINDE

Aniversarea Partidului de Emil Isac

VERSURI

de: Ioan Brad, Alexandru Căprariu, Aurel Gurghianu, Miron Paraschivescu, Ștefan Petruț, Gh. Rugu, Nicolae Tăutu. Traduceri din: Bajor Andor, Jozsa Béla (de I. Crișan), N. A. Necrasov (de D. Florea-Rariște) și Stepan Șcipaciov (de Ioan Brad și Aurel Gurghianu.)

PROZA

Un an din cei treizeci — fragment de roman — de Nagy István

Prima misiune — schiță — de V. Căbulea

Doar un copil... — fragment de roman — de Ion Marian

Stănița — schiță — de Francisc Munteanu și Titus Popovici

CRONICA

Un roman al războaielor dela 1907 de Aurel Martin

„Cetatea de foc” de Mihail Davidoglu, pe scena Teatrului Național din Cluj de Radu Roman

CARNET SOVIETIC

Viata și Cartea de

Boris Gorbatov

RECENZII

O pagină din trecutul de luptă al clasei muncitoare (Zorina Mocanu), Versurile lui Stepan Șcipaciov în traducerea Veronicăi Porumbacu (L. Tudor),

4

Din eroica luptă a comunistilor români în timpul războiului antifascist (Doina Popovici), Viata saut om simplu (D. Florea-Rariște).

BARICADA

Agentii marelui, divernului și trădării de Andrei th

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.
FILIALA CLUJ

ALMANAHUL LITERAR

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Anul II, Numărul 4 (17)

Aprilie 1951

CUPRINDE

ANIVERSAREA PARTIDULUI de Emil Isac 3

VERSURI și PROZĂ

SOCOTEALA de Jozsa Béla (trad. de I. Crișan)	6
DOFTANA de Ioan Brad	7
CELOD DELA „IAS” de Miron Paraschivescu	12
UN AN DIN CEI TREIZECI — fragment de roman — de Nagy Istvan	13
AZI VISUL TAU E'N FIREA NOASTRĂ de Ștefan Petruț	32
CÂNTEC DESPRE GRIVIȚA de Aurel Gurghianu	36
PIONERII CÂNTĂ de Gh. Rugu	37
SCRISOAREA OLGĂI BANCIC de Alexandru Căprariu	38
PRIMA MISIUNE — schiță — de V. Căbulea	39
BALADA COMUNISTULUI FĂRĂ NUME de Nicolae Tăutu	48
CU MUGURII CE CREȘC de Bajor Andor (trad. de I. Crișan)	54
LA COMITETUL DE PARTID de Stepan Șcipaciov (trad. de Ioan Brad)	57
TRIBUNA CONGRESULUI AL XVIII-LEA AL P. C. (b) AL U. R. S. S. de Stepan Șcipaciov (trad. de Aurel Gurghianu)	58
DOAR UN COPIL... — fragment de roman — de Ion Marian	59
SAȘA de N. A. Necrasov (trad. de D. Florea-Rariște)	59
STĂNILĂ — schiță — de Francisc Munteanu și Titus Popovici	97

CRONICA

UN ROMAN AL RĂSCOALEI DELA 1907 de Aurel Martin	100
„CETATEA DE FOC” DE MIHAIL DAVIDOGLU, PE SCENA TEATRULUI NAȚIONAL DIN CLUJ de Radu Roman	117

CARNET SOVIETIC

VIATA ȘI CARTEA d. Boris Gorbator	121
-----------------------------------	-----

RECENZII

O PAGINĂ DIN TRECUTUL DE LUPȚĂ AL CLASEI MUNCITOARE (Zorina Mocanu), VERSURILE LUI STEPAN ȘCIPACIOV ÎN TRADUCEREA VERONICĂI PORUMBĂCU (Laurențiu Tudor), DIN EROICA LUPȚĂ A COMUNIȘTILOR ROMÂNI ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI ANTI-FASCIST (Doina Popovici), VIATA UNUI OM SIMPLU (D. Florea-Rariște)	
--	--

BARICADA

AGENȚII MINCIUNII, DIVERSIUNII ȘI TRĂDĂRII de Andrei Roth	188
---	-----

Andrei Roth

ANIVERSAREA PARTIDULUI

Se împlinesc, la 8 Mai, 30 de ani dela înființarea Partidului Comunist din România. Este un eveniment care trebuie sărbătorit cu încredere în viitor, după ce vremurile noastre de azi dovedesc că lupta pe care a dus-o Partidul pentru refacerea și reclădirea țării, pentru îmbunătățirea sortii poporului — a avut rezultatul dorit de către conducătorii acestui Partid, care au rămas și acum, ceea ce au fost în trecut: oameni întregi, caractere tari, care pot fi arătați ca exemplu pentru generațiile noastre.

Muncitorul cu brațul ori cu mintea din țara noastră trebuie să se oprească la ziua aceasta de adevărată satisfacție sufletească, să-și rememoreze evenimentele celor 30 de ani trecuți, întrebându-se: ce-a fost în trecut și ce este acum?

Ce a fost în trecut, o știm cu toții. Există o țară care se numea România, și care era „condusă” așa cum se conduc statele burgheromășierești: cu toată atenția pentru interesele cruzilor stăpânitori și fără nicio milă față de marile masse, care numai la alegeri erau chemate cu cuvinte de dragoste, dar căroră „dreptatea” li-o făcea închisoarea, lanțul, bătaia și foametea. Scriitorul își va reaminti că România oficială de atunci conducea poporul așa cum îi dictau propriile ei interese. Dacă (are) nevoie, se vindea petrolul, fierul, lemnul, grâul cu zecile de mii de vagoane — pentru ca țara să aibă „valută”, de care beneficiau Hohenzollernii și slugile lor, care-și ridicau palate și înființau Jockey-Cluburi, organizau concursuri de frumusețe la Hollywood cu fetele frumoase — era scos la mezat tot: sânge, creier, braț, tinerețe românească — să se construiască marele abator, în care mureau sutele de mii de flăcăi într-un război criminal pornit împotriva Țării Socialismului.

„Țară bogată”; „Belgia Orientului”, „Steaua Secolului” și tot atâtea porecle câte s’au dat României boerilor și a vlădicilor rotunzi, a bancherilor din țara lui Uncle Sam, a lui John Bull, ... producând cei mai mulți analfabeți din Europa de Sud ... cei mai mulți pelagroși, tuberculoși și sifilitici ... era o adevărată tragedie a unui popor, a cărui viață era exploatată de către o ceată de afaceriști, gata

să-și trădeze neamul de câte ori era nevoie. Și „partidele istorice“?! Cu frazeologia lor stearpă, cu veșnica poftă de îmbogățire, cu lozinci storăitoare și cu panglici ale unui tricolor pe care-l necinsteau — în decurs de atâția ani, în loc să rezolve o singură problemă socială ori economică, în loc să ridice standardul de viață al poporului, pe acesta l-au coborât la un nivel, sub care nu mai urma decât cea mai grozavă foamete. Bilanțul anilor de guvernare a acestor partide istorice, s'ar putea rezuma la câteva cuvinte: țara cu tot dinadinsul agricolă nu-și mai putea susține locuitorii, muncitorimea era călcată în picioare și stoarsă de către capitaliștii străini și complicitii lor: politicienii; „cultura“ era reprezentată de bandele verzi, cu pistolul și cu crucile încârligate, funcționarii obișnuți ca din mizeria să nu poată scăpa decât făcând rugăciuni Sfântului Șpert, iar „Belgia Orientului“ devenise de fapt o colonie anglo-americană, cu conteresări franceze și germane, peste care „domnea“ un rege bețivan, căruia îi urma un fiu peltic și psihopat.

Scriitorul, care-și reamintește trecutul, să răsfodiască istoria Partidului din această vreme. De marile lupte dela Lupeni, Grivița, de Doftana... de cei 11 ani de temniță ai neînfricătului Gheorghe Gheorghiu-Dej, de suferințele de 7 ani în închisorile din Dumbrăveni și Măleia ală Anei Pauker, de cei 11 ani suferiți în temniță ai lui Vasile Luca, și ai celorlalți mari și dărzi conducători ai muncitorimii — de atâția eroi căzuți pentru cauza socialismului, care cu sângele lor tânăr au pecetluit victoria măreței ideii — să-și reamintească de starea în care se sbătea popoul, prozatorul ori publicistul... cu veșnica spaimă de a deveni muritor de foame și de a colinda nopți întregi fără căpătâi pe bulevardele Capitalei. — Să-și reamintească mai ales vremurile trecute scriitorii din generația mea, pe care politicienii îi disprețuiau, și operele lor trebuiau vândute cu surle și alai, căci se tipăreau în câteva sute de exemplare, rar ridicându-se la un număr de 2—3000. Ce erau scriitorii în trecut? Am putea răspunde noi în loc de Eminescu, Caragiale, Coșbuc, Vlăduță: în trecut scriitorii muriau în ospicii, erau exilați, umiliți, tot atâtea exemple ale moralei burghizești. A exploata talentul, dar a nu i se da omului nici cea mai modestă existență. Umblau „visătorii“ flămânzi și bolnavi pe bulevardele strălucite, pe care mîșuna fauna capitalistă din întreaga lume, fiecare fiară flămândă, care se sătura din sângele poporului.

Scriitorii să-și aducă aminte de anii aceia de umilire, de sărăcie, de suferință și să-și facă examenul de conștiință...

Partidul, care stă azi în fruntea clasei muncitoare, lupta și atunci, când poetul și prozatorul vâsleau în întunec și căutau limanul — Partidul lupta și atunci și pregătea viitorul pentru milioanele de oameni din țara aceasta.

Partidul a realizat pentru scriitori, în scurtul timp de când conduce desinele Republicii noastre, mai mult, înzecit mai mult, de câte toate „partidele“ din trecut. Scriitorul azi are organizații puternice profesionale. Opera i se tipărește — dacă este bună — în zeci de mii de exemplare. Iși poate publica lucrările în mari reviste, care apar în zeci de mii de exemplare. Are case de recreație, este îngrijit cu părintească grijă — boala nu-l lovește fără apărare. Zeci de teatre

noi, sute de organizații culturale, mii de Cămine așteaptă creația pe care o iubesc și o prețuiesc

Scriptorii noștri nu mai sunt „specimene“ luate în glumă ca în trecut, când omul politic comanda poezii dacă își mărita fata și regele imbecil pretindea să fie cântat în versuri patetice — ca „bărbatul cel mai frumos din lume“ — scriitorul face parte din marea familie a muncitorilor și nu mai „bea nectar“ și calul lui nu se mai numește „Pegas“ — el contribuie cu creația lui la luminarea sufletului poporului, la progresul real al literaturii noastre, care nu mai servește interese gastronomice, patologice și șovine, ci este un stimulent de înaintare culturală.

Toate acestea trebuiesc spuse și de către scriitorii acum când, la marea aniversare a Partidului, iau parte cu întreaga lor admirație față de marii fruntași ai muncitorimii, prin a căror jertfă și neîncetată luptă, poporul nostru și-a putut arunca lanțurile, eliberat de către marea Armată Sovietică și marele geniu al omenirii. Stalin.

Acum este rândul scriitorilor noștri, ca fiecare să-și facă datoria față de Partidul care a schimbat radical spre bine și viața creatorilor noștri — și înălțătoarea aniversare de 30 de ani a înființării Partidului să fie un puternic stimulent al creației al adevărului, al socialismului, al păcii

EMIL ISAC

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SOCOTEALA*

*Odinioară mă culcam pe-o șubă,
 Priveau spre mine stelele de sus.
 Un vânt bătea'n coliba dela stână,
 Mă căuta: pe unde m'am ascuns?
 Plângea sub un ceaun cu urdă focul,
 Păianjenul un fir își înnodea,
 Se retrăgea într'un ungher la pândă,
 Și prada pentru cină-o aștepta.*

*Acum mă culc aici, mi-e casă podul
 E-același fum și-un viscol mai turbat
 Doar stele nu-s, mi-e chilotă zăpada
 Și fulgu-i răvășiți în față-mi bat.
 În juru-mi stăpânirea-și țese plasa
 Pândindu-mă să cad cumva în ea.
 Imi pregătește'n orice drum capcane,
 Și-asmute toți copoi'n urmă mea.*

*Zadarnic mă încearcă îndoială,
 Mi-o smulg ca o căpușă de pe oi.
 Să freamăte puhoaietele, — vor trece,
 Căci pietrele rămân după puhoi.
 Eu firul sorții l-am țesut în pânza
 Pe care milioane o urzesc.
 Vătalele'n bătaia lor din urmă
 Intreaga lume veche o izbesc.*

În românește de I. Crișan

* Poezia a fost scrisă de Józsa Béla pe când era urmărit de agenții Gestapo-ului.

D O F T A N A

TEMNIȚA

*Fâșii de seară. Mut. Incremenire.
Nu-i vânt. Sub zare, niciun strop de stea.
Doar cel închis, bătut, în nesimțire,
icnește scurt când liniștea e grea.*

*Căruntul zid cu umerii de piatră
se înfioară. Ce grăbiți sunt sbirii!
Răsună toaca prin Doftana toată
în ceasul ăsta crud al schingiurii.*

*Și'n vaierul de fier sfâșietor,
„Nu bate!” — surd s'aude'n vălmășeală.
Mai este oare sânge'n trupul lor?
Iși culcă noaptea umbra ei de smoală.*

*Și iar sbucnește vocea cu povară:
„Nu bate!”, greu. „Nu bate!”, iar. „Nu bate!”
Și parcă geme-aici întreaga țară,
sbătându-se cu brațe ferecate.*

*Răpuși în ei, fricoși și vlăguiți,
călăii tac. În jurul lor, — pustiu.
(Da domnilor, așa vă țintuiți
în cuie tari, definitiv, sicriul!)*

*Dar țara geme. Furioși și grași,
fasciștii încă trupul i-l frământă
Copiii ei sunt chinuți la „Haș”,
cățușele în carnea lor se'mplântă.*

*Noi le simțim prin ani. Căci, aspru, sorții
vieții noastre-acea se nașteau,
sub ziduri reci, în cazemata morții,
când lanțurile încă zornăiau*

SCRISOARE TOVARĂȘULUI STALIN

*Fier și piatră, noapte și zăbrele;
o feștilă mică lăcrimează...
Frigul bicește cu vergele
fețele tăcute ce veghează.*

*Scrim grăbiți. Adânc, pe coridoare,
pași strajei bocănesc uscat.
O, ce bun ar fi un pic de soare,
peste zidul sur și înghețat*

*Tot tăcuți. Pe chipul lor muncit,
o lumină caldă se topește.
În ședința asta de partid,
scriu lui Stalin, scurt, muncitorește.*

*„Din această închisoare
fără cer și fără soare,
din această cazemată,
cea mai grea și blestemată,
unde zorii nu se-arată,
primul nostru gând fierbinte
scris cu focul din cuvinte,
nici de lanțuri biruit,
nici de sbiri înăbușit,
nici de piatra cenușie,
nici de fier și nici de frig, —*

tu-l trimitem, Stalin, ție
cel mai mare bolșevic,
ce conduci din nopți spre soare
oastea lumii proletare . “

*

Scriu, tot scriu. Și iarăși se aud
pașii strajei lung pe coridoare
Parcă plouă din tavanul ud
și feștula mică parcă moare.

N'au fost zile, numai nopți aici,
Stalin însă lângă ei a stat.
Pe foițe firave și mici,
mersul lumii ntregi le-a arătat

Uneori pe umerii răniți,
părintește, mâna i-au simțit
El tăia prin anii nvăluși
drumul luptei — până la sfârșit

BCR Cluj - George Ștefănescu Library Cluj
Frig și noapte. Soare nu-i de fel.
Gem tovarăși . . . Vuierile cresc . .
Ei lui Stalin scriu. Gândind la el,
mi de sorii prin ziduri năvălesc.

CURTEA LUI GALUZINSCHI

În amintirea lui Ion Galuzinski,
mort sub zidurile Doftanei

S'a ridicat de foame și urgie
Acolo'n sat lângă Tatar Bunar,
ca niciodată robi să nu mai fie.
Stăpânii cruzi l-au judecat amar
și l-au trimis — din lume să-l stârpească —
sus la Doftana'n veci să putrezească.

Pustietatea pietrii-l chinuia
Pe-acest țăran cu tâmplele de nea.
Și cincisprezece ani el tot visase
un prun cu flori și foșnet de mătase.
Scăpă'ntr'o zi. În curte, lângă zid,
arbuști și pruni, bătrânul a sădit,
cu mâna lui uscată, noduroasă.

Trecură ani.

Durerile apasă,
iar lupta-i grea. Și, iată, unii pier.
Dar prunii cresc sub mohoritul cer.

Căzu Doftana: piatră nu-i pe piatră...
Pieri Ion în toamna negurată.
Și pomii cresc și se'nfioară seara.

Târziu veni în țară primăvara.

El doarme. Dar când flori îl plâng, pe jos,
și-l cheamă vântu'n fluere de os,
în zorii noștri fragezi și vioi,
el e prezent, întinerind cu noi.

IN MUZEUL DOFTANEI

Eu l-am văzut. Cu ochii ca de jar
privea pe rând, la toate, muncitorul.
O umbră-i cobora pe față, rar.
Era aici cu el întreg poporul.

Privea tăcut: vestigii, mărturii...
Se strânse fruntea. Ochii, tot mai vii...
Stătu deodată, scurt și tulburat:
la piept, carnetul roșu s'a mișcat.

*Ieși afară: coame verzi pe creste,
și Valea Prahovei care vuește;
a munților cunună, de oțel.
Poporul tot era aici cu el.*

*Eu îl priveam. Ca la un jurământ,
pe fața aspră se-adânciră șanțuri:
ca dușmanii acestui scump pământ
să nu mai lege fiii lui în lanțuri.*

Ioan Brad

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CELOR DELA „HAȘ“

*Te uită'n fruntea primăvern, cum
Un soare tânăr focul și-l aprinde
Și la sărutul lui, tâșnind din scrum,
Ridică iarba proaspătul ei dinte*

*Tot câmpul ăsta a zăcut întins
Sub viscole tănoase, de zăpadă;
Tot ce e viață azi, părea că-i 'stins,
Dar ea creștea când nu fu ochi s'o vadă.*

*Voi, ce-ați luptat cu fiarele de glezne,
Abia acum vă dați măsura plină:
Ați luminat când fuserăm în bezne,
Dar astăzi, când noi suntem în lumină?*

Miron R. Paraschivescu

UN AN DIN CEI TREIZECI

— FRAGMENT —

În iarna anului 1924, Tribunalul militar al Corpului VI Armată judeca 23 de muncitori comuniști. Detectivii siguranței, citați ca martori și acuzați, susțineau, mîșcînd cu nerușinare, că muncitorii implicați în proces desfășuraseră muncă de agitație în fabrici și în ședințele de sindicat, pe tema separării Basarabiei și Transilvaniei de restul țării. Muncitorii negau acest lucru, susținând că ei n'au cerut altceva, decât să li se asigure dreptul la organizare și la grevă, precum și deplina libertate națională. Pe lângă aceasta, au adăugat ei, au protestat și protestează din nou, aici în fața tribunalului, împotriva politicii guvernului de a reduce salariile și împotriva prigonirii națiunilor conlocuitoare. Pentru adevărarea celor spuse, acuzații pretindeau citarea, ca martori, a sute de muncitori.

Privirile pline de ură ale judecătorilor militari s'au atîntat asupra fezelor tridite ale muncitorilor, care își apărau cu atîta dăruzenie drepturile. Nici nu le trecea lor prin cap să lăteze și martorii ceruți de muncitori. Președintele, înfuriat din cauza purtării curajoase a muncitorilor, inventa în fiecare zi câte ceva nou, ca să-i intimideze. Le-a interzis să fumeze în închisoare, a ordonat apoi să li se ia și cărțile, iar că're sfârșitul procesului a dispus ca ei să fie închiși, în timpul nopții, în celulele cele mai friguroase. Cu o zi înainte de citirea actului de acuzare, i-a oprit să-și mai procure mâncare din oraș; cât privește mîncarea din închisoare, li se servea rece ca ghiata. În felul acesta credea el că o să-i domesticească, transformându-i în niște câini umili, oare să-i ceară îndurarea. La „Cercul Militar“ se lăudase că până la urmă îi va face pe muncitori să joace cum flueră el.

Până și mersul vremii îi sta într'ajutor. Un vînt puternic sguidea geamurile sălii de ședințe. Pe străzi, el învoluta zăpada, se furia sub țiglele de pe acoperișuri, aruncându-le în capul pietonilor; sgâlțîna sălbatec firele electrice, iar peste noapte a adus cu sine un frig de crăpau pietrele.

A doua zi temnicerii au condus la tribunal pe muncitorii învinșiți de frig. Se stăpîneau, ca să-și ascundă dărdăitul. S'au așezat

pe băncile de lemn, strânși unul într'altul, pentru a-și desmorți oasele cu căldura trupului lor. Ziaristii și avocații, care se nimeriseră acolo, îi priveau pe muncitori, încercând să afle dacă s'au mai îmblânzit, cum a promis președintele.

Intr'un târziu și-au făcut intrarea în sala de ședințe judecătorești, cu gurile lor aurite. Sentinela de serviciu a prezentat arma pentru onor, conform regulamentului, și-a umflat pieptul și apoi a strigat către acuzați:

— Drepti!...

Muncitorii ar fi trebuit să se scoale în picioare, dar ei nici că s'au clintit. Judecătorilor, — plini de îngâmfare, în hainele lor exagerat burdușite cu vată de croitori —, și avocaților li s'a tăiat răsufierea, iar în sală a amuțit dintr'odată orice sgomot. Se putea auzi limpede de tot cum, afară, vântul sălbatec izbea în ferestre zăpada prefăcută în boabe de gheață. Acestea făceau să răsună geamurile, încât ți se părea că cineva aruncă în ele cu boabe de pipă. Ochiul colonelului se pironiră cu atâta tărie asupra muncitorilor, încât păreau că iasă din orbite. Nu i s'a întâmplat până acum niciodată, de când el e judecător, ca acuzații să nu se fi sculat în picioare, atunci când intra „onoratul“ tribunal. Pe fața unui ziarist din mulțimea cuprinsă de mușenie a surprins un zâmbet ironic, prost camuflat. Măine tot orașul o să-și rădă de tribunal, dar mai cu seamă de el, de colonel. Mânia a izbucnit din el ca un răget, când a strigat la sentinele, a căror față devenise pământie:

— Sculați-i!

Sentinelele, cu baioneta pusă la armă, au sărit ca niște arcuri și, repezindu-se la acuzați, i-au ridicat pe rând în picioare, sgâlțându-i. Aceștia se împotriviră:

— Protestăm...

— Să fie ascultați martorii noștri.

— O să declarăm greva foamei!

— De ce nu ați citat martorii ceruți de noi?

Spumegând, colonelul a urlat:

— Puneți-i în lanțuri! În carceră cu ei! Pentru astăzi suspend debaterile.

*

Chestorul poliției a cerut indicații telefonice de la Ministerul de Interne: ce să facă? A comunicat ministerului că muncitorii comunisti se pregătesc să aducă în fața tribunalului o masă impunătoare de manifestanți, ca în felul acesta să oblige pe judecători să asculte pe martorii apărării. I s'a răspuns să ia orice măsuri crede de cuviință. Dacă socotește necesar, să dispună arestarea tuturor martorilor, iar pe conducători să-i țină închiși, până după pronunțarea sentinței.

La ordinul chestorului, detectivii săi au alergat toată noaptea. A ordonat ca sediul Partidului să fie sigilat; a arestat conducerea, pe membrii de stânga ai Sindicatului și pe administratorul „Căminului Sindicatelor Unite“, împreună cu soția sa. A dispus ca polițiștii să ocupe „Căminul“, deoarece fusese informat că manifestanții intenționau să se adune acolo. Lista nominală a martorilor a lăsat-o în seama

polițiștilor, spunându-le să-i aresteze, dacă vin; pe ceilalți să-i îm-prăstie. După aceea, a comandat o gustare copioasă pentru patru per-soane, într'un separeu al cafenelei „New-York“. A ordonat să fie aduși acolo conducătorii studenților: trei băieți ai unor avocați libe-rali, putrezi de bogați. A făcut semn chelnerilor să tragă perdelele. A sugerat celor trei studenți în Drept, care începuseră să bea cu lă-comie, că în intervalul cât ține procesul comuniștilor, n'ar fi rău ca studențimea să spargă galantarele câtorva comercianți evrei și să alunge din universitate câțiva colegi evrei. Le-a mai spus că aceștia și tații lor îi finanțează pe comuniști.

Studenții vor trebui să manifesteze și în fața tribunalului militar.

Gustarea a ținut mult. Au început-o cu țuică, dar până la urmă studenții au jinduit după șampanie; când au ajuns la cafeluțe, ches-torul, cu fața congestionată de băutură, spuse tinerilor, înfierbântați de alcool:

— Copii, îi veți face mare bucurie părintelui nostru comun, Ionel. Cu cât veți pune la cale mai multe tulburări, cu atât el va avea mai curând pretextul să interzică definitiv activitatea comuniștilor. O să reintroducem starea de asediu; vouă însă n'are de ce să vă fie frică de polițiștii mei. O să-i trimit pe urmele voastre, întotdeauna, numai după ce voi ați șters-o dela locul cu pricina. Înțelegeți, copii? În felul acesta vom închide întru câțva și gura opoziției. Prea s'au dat la tăf-çuțul Brătianu.

După ce odraslele au plecat, împleticindu-se, chestorul și-a clătit gura cu sifon, a făcut semn proprietarului să pună nota de plată lângă celelalte... Peste un sfert de oră chestorul sta tolănit pe canapeaua de piele a lui Lövenstein, mare comerciant de textile, și pipăia cu pa-timă țigările de foi pe care acesta i le pusese în față. Cu câteva zile înaintea Lövenstein, fără să-l fi rugat, îi trimisese la domiciliu 15 metri de stofă englezească. Firește, nu i-a cerut niciun ban.

— Aș dori să-mi achit datoria, zise chestorul cu jumătate de gură.

— Ia, nimica toată, — dădu din cap Lövenstein. În schimbul unui sfat bun, se aranjează după pofa inimii dumitale. În luna Decem-vrie, când studenții au pus la cale cunoscutele tulburări, proprietarii celor două firme care mă concurează își aveau prăvăliile închise; așa că nimeni nu le-au spus nici măcar „fă-te încolo“! Cum se explică oare că ei tocmai în ziua aceea nu și-au deschis prăvăliile? A doua întrebare ar fi: printre angajații mei am unul cu gura mare, care îi îndeamnă mereu pe ceilalți să încheie contract colectiv. Ce-aș putea face să-i închid gura? Ches'orul s'a încruntat și răspunzând la ultima întrebare, a spus că fiecare are dreptul să-și bată gura; totuși, dacă el ar ști numele individului, ar putea să-i vină de hac. În ceea ce pri-vește prima întrebare, a răspuns, oftând, că habar n'are din ce cauză nu și-au deschis prăvăliile, în ziua respectivă, cele două firme. În schimb, îi poate spune, ca unui om de încredere, că — potrivit unor vești aflate întâmplător — studenții, al căror sânge a început din nou să clocotească, pun la cale noi tulburări.

Lövenstein îngălbeni; tulburările din Decembrie îl costaseră cam mult. I-au spart câteva galantare.

— După părerea dumneavoastră, când ar fi bine să nu-mi deschid prăvălia?

— De exemplu azi după masă, adăogă chestorul, clătinându-și capul. — Tare-s năbădăioși studenții ăștia! Naiba știe de unde au scos-o că Evreii susțin cu bani pe comuniști. N'ar fi rău ca băiatul dumitale să nu meargă la universitate nici azi, nici mâine..

Auzind acestea, Lövenstein a îngălbenit și mai tare, iar după ce chestorul a plecat, i-a trimis acasă douăzeci de metri de șifon de prima calitate. Totodată, referindu-se la situația schimbătoare a vieții economice, a scăzut cu zece la sută leafa a trei dintre angajații săi evrei; în urmă, apăsător de gânduri, a început să calculeze în cât timp va putea recupera, cu ajutorul procentelor smulse dela cei trei angajați, contravaloarea cadourilor făcute chestorului. Pe deasupra, ca să-și mărească deverul, a hotărât să prelungească ora de închidere cu o jumătate de ceas

*

Viforul a ținut toată ziua. A curățit cerul pe jumătate, îngrămădind în jumătatea cealaltă norii sdrențuiți, din care fulgii cădeau mari și deși. De pe plopii seculari ai parcului furtuna a alungat corbii ce croncăneau de foame, aceștia începură să zboare cu miile deasupra orașului. În ziua aceasta viforoasă un singur om, amărît, mai trebuia. Moraru, membru al Sindicatului și totodată președintele comitetului de conducere al „Căminului“. Când siguranța a arestat pe administrator, femeia care se îngrijea de curățenie a alergat la Moraru, istorisindu-i cele întâmplate.

După socoteala acestuia, — strungar în lemn, mărunțel și pe jumătate chel —, el ar putea să-și deschidă cel mult peste un an atelier propriu. Se temea însă întruna ca nu cumva conducătorii comuniști ai Sindicatului să-l târască în cine știe ce încurcătură, pentru că atunci planul său de a deveni de sine stătător se va risipi în vânt. Ingrozit de această perspectivă repeta mereu, în ședințe, că politica trebuie exclusă din sânul Sindicatului. Firește, nimeni nu-i dădea ascultare.

Și-acuma, iată din pricina celui proces comunist, autoritățile au închis „Căminul Muncitoresc“. Cum să nu-l închidă, când se colectau bani pentru proces și în „Cămin“. Descreierații ăia de acuzați au cerut să fie citați ca martori a, apărării până și cei din conducerea Sindicatului. Iar nevasta administratorului pregătea în oalele ei mari mâncare pe seama lor. Blestemata! Și ea sprijină „Ajutorul Roșu“. Mânia și frica îl cuprinseseră cu și mai multă putere pe Moraru, când a aflat că președintele și secretarul Sindicatului au fost și ei arestați. De cumva muncitorii se vor deda la acțiuni mecugetate din pricina închiderii „Căminului“, s'ar putea întâmpla ca el, Moraru, să fie luat de asemenea la rost. Așa ceva nu trebuie să se întâmple, cu niciun preț. Doar n'o să intre de bună voie în gura lupului, tocmai acum când este pe punctul să devină de sine stătător și când fata lui studiază la universitate. Se gândea la găsirea unor măsuri energice. Și-a întrerupt lucrul și a împrumutat o bicicletă încălecat pe ea,

gonea dela o fabrică la alta. Deși vântul amenința să-l răstoarne, el nu se lăsa.

Pretutindeni a chemat la sine pe oamenii de încredere sau le-a lăsat câteun bilețel la portar. Le-a spus ca nimeni să nu cuteze să meargă la „Căminul Muncitorilor“. Se suspendă toate ședințele. Orice s'ar întâmpla, muncitorii să nu întreprindă nimic, atâta timp cât Sindicatul nu ia noi hotărâri.

În aceeași seară a vizitat și întreprinderile mai mici. O ureche i se umflase de ger. Nasul îl ustura. Cu toate acestea era deplin mulțumit, pentrucă era convins că și-a salvat viitorul. Iși va da demisia și din Sindicat și din comitetul de conducere al „Căminului“. De acum înainte se desparte de acești hăbăuci. O să se înscrie la socialdemocrați. De altfel a și votat la ultimul congres pentru syndicatele amsterdammiste.

Lucrurile acestea l-au liniștit deplin pe Moraru și ca să prevină o eventuală răceală, a intrat la „Vânătorul Verde“, comandând un litru de vin cald. Cu asta era convins că le-a aranjat pe toate cum nu se poate mai bine.

Aceeși convingere a avut-o și chestorul poliției. Cu toate acestea lucrurile nu mergeau cum trebuie. Moraru a uitat cu totul de Fabrica de cherestea și de șomeri. Știrea că poliția a ocupat „Căminul“ s'a răspândit peste tot; numai la Fabrică nu ajunsese. Acolo cel mai tânăr dintre muncitorii care lucrau la fierăstrăul circular nu s'a gândit în ziua aceea la altceva, decât la clipa când se va încălzi iarăși, după amiază, la „Cămin“. Era un chin, o adevărată tortură să lucrezi în hala de scânduri.

Sas Iani acolo lucra. Ușile dela gaterie erau deschise vraise. Șuierând, vântul străbatea în goană hala. Pătrundea până și în golurile dintre scânduri. Ridica rumegușul aspru de sub fierăstraiele circulare și-l asvârlea în ochii muncitorilor. De sobă nici vorbă. Pânza de oțel a fierăstraelor era atât de rece, încât a jumulit pielea de pe degetele unuia dintre lăcătuși.

În ciuda acestei situații, angajații nu se puteau opri nicio clipă din lucru, ca măcar să-și încălzească mâinile în buzunare. Supraveghetorul, cu o căciulă neagră în cap și îmbrăcat cu o bundă căptușită cu blană de oaie, care atingea pământul de lungă ce era, nu-i scăpa deloc din ochi pe muncitori. Dacă vreunul îndrăznea să-și desmortească degetele, suflându-și în pumni, sau își frecă ceva mai îndelung mâinile, el îi striga batjocoritor: „Un ceai cu rom să nu-ți aduc?“

Sas Iani îl ura pe acest om. Între ei îi ziceau văcarul din Kalotaseg. Era socotit drept un fel de mojie soios, care — acasă — la Körösfő — își lucra pământul cu alții, și care, pe vremea când marfa lui mai avea căutare, sculpta casete pentru nemeșii maghiari. Dar după ce aceștia au încetat să se mai dea în vânt după casetela sale, s'a fofilat în fabrică, făcând multe zile fripte muncitorilor. Îi încolțea în modul cel mai josnic de câte ori avea prilejul, mai cu seamă pe Români. Nu era o plăcere să lucrezi aici; munca devenea o tortură în special în timpul gerurilor năprasnice de Februarie.

Pe Sas Iani numai mizeria l-a mânat aici. El învățase pe vremuri tâmplăria artistică, dar șomajul l-a silit să se bage la fierăstrăul circular, ca muncitor necalificat. Munca aceasta era înspăimântător de

monotonă. Dela 7 dimineța, până la 5 după amiază nu făcea altceva decât să ridice trunchii de fag înghețați și să-i taie în bucăți la fel de late și de lungi. Mereu aceeași mișcare, mereu aceeași lățime. Nu trebuia să-ți bați capul cu nimica, pentru că importantă nu era dibăcia mâinilor, ci repeziciunea cu care lucrai; important era ca fierăstrăul să nu se învârtă o clipă de geaba. De altfel nici nu te puteai gândi la altceva, deoarece la cea mai mică neatenție fierăstrăul îți reteza îndată degetele. În orele sale libere, Sas Iani se gândea cu jind la alte lucruri, mai frumoase. La ceva care îi aduce bucurie, la ceva care îl mulțumește sufletește pe om, umplându-l de mândrie, la ceva care este opera propriilor tale mâini, care ia în fiecare zi tot alte și alte forme, la un lucru pe care — odată terminat — îl admiră și alții, uitându-se cu recunoștință la acela care l-a făcut. Se mai gândea adeseori că oare este justă dorința sa de a scăpa odată de munca aceasta monotona? Că doară, dacă n'ar face-o el, ar trebui să o săvârșască alții, pentru că cineva trebuia să se îndeletnicească și cu așa ceva. Iar ceea ce pentru el nu-i a bucurie, nu poate fi nici pentru altul. Prin urmare, ce s'ar putea face ca să transformi munca aceasta într-o plăcere? La o asemenea întrebare încă nu găsisese răspunsul. Iar atunci când începea să discute despre acest lucru cu tovarășii săi, ei i-o retezeau scurt: zadarnic ai inventa orice, pentru că de pe urma invenției tale tot stăpânul ar culege smântâna.

Sas Iani avea doar 18 ani. Era cea mai tânără calfă din fabrică, deci și cel mai puțin experimentat. Iată de ce a încuviințat ceea ce i-au spus tovarășii săi mai în vârstă, că într'adevăr, dacă ar îmbunătăți funcționarea fierăstrului circular, bucurie nu i-ar pricinui decât proprietarului. Inșă inima tot nu i s'a liniștit. Așa să rămână asta în vecii vecilor; lucrul să fie mereu mohorit, aspru și omoritor de nervi, când s-ar putea munci și altfel? Ce mobile minunate ar putea face el!

Ceea ce-i făcea suportabilă viața lângă fierăstrăul circular era gândul că în fiecare seară se poate duce la „Cămin“. În comparație cu fabrica, e un loc deosebit de frumos. În timp de iarnă e neprețuit. În sala de jocuri omul își reazemă spatele de soba de teracotă și își desmortește oasele. Se așează când pe un scaun, când pe altul, și privește pe rând la tovarășii care joacă biliard. Alții citesc ziarul. Unde mai pui că muncitorii mai în vârstă povestesc acolo lucruri nemai-auzit de frumoase. Iar asculta până dimineța. Din păcate, „Căminul“ se închide la ora zece. Trebuie să plece acasă.

Și acasă, ce-l așteaptă? Frigul și iar frigul. Frigul și trei frați mai mici. Li-e așa de strâmtă camera, încât nici nu se pot învârti în ea. Când sunt cu toții acasă, trebuie să se așeze pe dunga patului, căci altfel mama lor nici nu se poate mișca în jurul cuptorului, când pregătește cina. Deși camera li-e mică, nu ține căldura. Lemnele sunt verzi. Ard în silă și — în loc de căldură — umplu întreaga cameră cu fum. Până dimineța apa îngheață în găleată. Dormitul e un adevărat chin. Dorm trei inși într'un pat. Într'unul doarme el cu cei doi frați. În celalalt, sora și mamă-sa. Trei inși! — doi dintre ei sunt atât de mari, încât azi mâine se duc la cătănie. Nu, nici acasă nu-i o bucurie să trăiești. Bucurie nu simte decât la „Cămin“, în cele câteva

ore pe care le poate petrece acolo. Acolo-i lumină electrică, parchet și, ceea ce este cu mult mai important, în colțuri se strâng muncitorii și povestesc despre o țară unde viața a devenit o adevărată bucurie. Acolo totul aparține muncitorilor. Supraveghetorul nu-i mai zorește, nici nu mai lucrează în folosul proprietarului, ci pentru bunăstarea lor.

În fiecare zi se aud tot alte și alte lucruri despre țara aceea a muncitorilor. Iată de ce Sas Iani mergea, după terminarea lucrului, cu însuflețire la „Căminul Muncitorilor“, deși drumul până în centru era destul de lung. „Căminul“ era așezat în Piața Carolina, în apropierea „Asociației Căinilor“. Așa numeau muncitorii mai bătrâni „Căminul Meseriașilor“. Nasul lui Iani aproape înghețase; cu toate acestea el își continuă drumul fără șovăire. În sala de ședințe a „Căminului“ s'a pomenit în repetate rânduri despre eforturile care se fac, ca și în țara noastră munca să devină o bucurie. S'a mai spus că muncitorii comuniști luptă cel mai mult pentru acest lucru.

Lui Iani încă nu i-a fost dat să vadă aievea niciun comunist. Ori de câte ori se interesa care dintre ei e comunist, i se răspundea: „Dacă ai ochi, vei afla singur care sunt comuniști, nu-i nevoie să-i cunoști cu numele“.

Totuși Iani ținea să cunoască personal cel puțin pe unul. El auzise că ei, comuniștii, sunt oameni curajoși în tot ceea ce fac, chiar și în închisoare; auzise că aceștia îi sfidează până și pe judecători, când sunt târâți în fața lor. Iani auzise și despre procesul dela Tribunalul militar, doar de zile întregi numai despre aceasta vorbisera la „Cămin“. Azi trebuia să se pronunțe sentința. Așa dar pe Iani nu-l mâna spre „Cămin“ numai dorul de căldură și de tovarăși, ci și nerăbdarea de a afla noutăți despre proces.

*

În timp ce se lupta cu gerul, înaintând spornic, un gând îndrăzneț l-a prins în mrejele sale. Ar trebui atacat Tribunalul militar. Ar trebui dărâmați pereții și puși în libertate deținuții. Cât frig vor fi îndurând, săracii... Din timp în timp își ridica privirile, uitându-se în urma muncitorilor grăbiți din fața lui. Ce-ar fi dacă i-ar strânge pe toți, ca să meargă împreună la Tribunalul militar?

Dar a alungat pe loc acest gând. Cine l-ar asculta? Are de-abia optsprezece ani, de două ori câte nouă, abia face cât trei copii de șase ani la un loc. Il umilește propria lui tinerețe. Ce poate să întreprindă un om la optsprezece ani? Pe deasupra, e mai mult blond decât brunet. Tânăr cum e, cine să-l asculte, urmându-l până la Tribunal!

Și-a continuat drumul nemulțumit. Vântul s'a oprit, cerul s'a înseninat; doar gerul s'a întetit și mai mult, parcă-i jupuia obrazul. Până și vânzătoarele care prăjeau castane în colțul pieții au plecat pe la casele lor. Numai patinorii — „domni“ până la unul — înfofoliți în hainele lor de lână înaintau veseli spre terenul din parc. Obrajii lor plini s'au îmbujorat, mai ales ai fetelor. Pentru aceștia și iarna însemna bucurie. Pe umeri își duceau ghetele de patinat, în picioare aveau de asemenea încălțăminte călduroasă. Iani nu avea decât o pereche de bocanci; talpa lui se subțiasse în așa măsură, încât aproape

simțea trotoarul înghețat. Fluierele îi amortiseră de-a-binelea, sub pantalonii uzați.

Dinspre Someș un șir lung de căruțe se îndreptau către podul cel mare, încărcate cu blocuri uriașe de gheață. Căruțele scârțâiau sub povară. De-a-lungul Someșului Mic, până la podul de piatră din parc, angajații Fabricii de bere tăiau cu securile gheața. Caii albiseră de tot; promoroaca li se așezase în jurul nărilor, pe coamă, pe firele de păr de pe spate. La fiecare pas, își clătinau capul, obosiți.

Iani, ajuns în piața de găim, presărată cu resturi de paie, și-a ruștat pasul. Se gândea cu bucurie că peste câteva minute trupul îi va fi cuprins de căldura „Căminului“. În colțul pieții Carolina, tulburat, un muncitor îi sări pe neașteptate în față:

— Dacă mergi într'acolo — și arată spre „Cămin“ — întoarce-te! L-a ocupat poliția. Conducerea a fost arestată. O să te aresteze și pe dumneata, dacă intri acolo. Au și dus pe vreo doi. Mi se pare că au la ei și o listă nominală.

Iani a rămas înlemnit, cu privirile ațintite asupra obrazului ne-bărbierit al muncitorului.

— Ce-o să se aleagă de noi fără conducători? — întreabă necunoscutul, amărit, izbucnind într'o tusa care-l sleia. A ridicat gulerul paltonului său ponosit și s'a lipit și mai strâns de zid, după colțul casei. Il măsura din ochi pe Iani.

— Și dumneata ești fără de lucru?

Iani, care era încă sub impresia zdrobitoarei vești pe care o primise, se uită neîncrezător la muncitorul care tușea.

— Dumneata ai fost acolo?

— Nu, alții mi-au spus și mie. M'am așezat aici în colț, să transmit știrea și altora. E o adevărată rușine ce face guvernul cu noi. De lucru nu ne dă; pe deasupra ne mai scoate și din propriul nostru „Cămin“. Unde o să se ducă de acum înainte cei fără de lucru? Aici cel puțin eram la căldură. O să crăpăm de frig. O bucată de lemn nu avem acasă. Am ars până și dulapul.

Iani simțea fiecare cuvânt ca pe-o împunsătură de cuțit.

— Ascultă, zise el răgușit, poate nici nu-i adevărat că poliția a pătruns în „Căminul“ nostru.

— Mie mi-a spus un tovarăș în care poți avea toată încrederea. Dumneata îl cunoști pe Grejdan Gyuri?

Iani îl cunoștea. Copilăriseră împreună, crescuseră împreună pe coasta Cetățuii. În ultimii ani însă, drumurile li s'au cam despărțit. L-a revăzut aici, la „Cămin“. Vine cu bicicleta în fiecare seară. E un renumit jucător de șah. I-a bătut pe toți, la rând. Dar asta încă tot nu însemnează că poate să se încreadă fără control în cuvântul său.

— Ascultă, — zise din nou șomerului, care clănțănea din dinți —, eu o să mă duc acolo, să văd cu ochii mei.

— Dacă nu vrei s'o pățești, nu te duce. Ai auzit ce s'a întâmplat la Tribunalul militar? Niciunul dintre băieți nu s'a sculat în picioare. Cer cu toții să fie ascultați martorii apărării. Din cauza asta nu mai are pace poliția și tot de-accea umblă acum cu arcanul după martorii apărării. Vreau să-i închidă laolaltă cu băieții.

Iani simțea cum i se încinge inima. Așa ceva nu mai auzise el,

deși membrii mai vechi ai Sindicatului obișnuiau să povestească multe despre cruzimile poliției. Celălalt a continuat să-l înfierbânte și mai mult: i-a spus că de-acuma înainte muncitorului i se va lua și dreptul la apărare și că nu e departe vremea când omul va fi întemnițat, dacă va îndrăzni să plângă. Cel ce-și arată nemulțumirea e socotit drept un răzvrătit, drept un comunist, iar pe acela care sare să-l apere îl consideră tot atât de vinovat, ca și când ar fi ofensat pe rege.

Iani a izbucnit indignat:

— Dacă este așa precum zici, cu atât mai mult trebuie să mergem acolo; trebuie să le arătăm că noi nu ne speriem de nimica.

Zicând acestea, s'a pornit către „Cămin“. O căldură neobișnuită îi furnica tot trupul amorțit de frig. Ce-o să urmeze după toate acestea? O să-l închidă și pe el. O să-l închidă? E posibil și așa ceva... Numai pentru că... Mâna i s'a strâns pumn în buzunar. În fața ochilor săi vedea o celulă de temniță pustie. Patru pereți goi și ferestre cu gratii. Stai în picioare acolo ani de-a rândul, luni întregi de iarnă și de vară, fără să lucrezi nimica, fără să faci ceva. Se poate trăi fără să lucrezi? Omul tot trăiește, trăiește și tinerețea trece. Încă nici n'ai trăit într'adevăr, ai degerat doar lângă fierăstrăul circular, ai tăiat doar același trunchi, fără să știi măcar ce-o să se aleagă din el, și deodată să te închidă!

Iani a citit în ziare despre cei condamnați la moarte; soarta acestora l-a impresionat întotdeauna. Oare ce-l determină pe un om să devină uneori hoț, alteori asasin, ducându-l în fața spânzurătorii? Mai avea câțiva metri până la poarta „Căminului“. Vântul a suflat zăpada pe trotuar. Să meargă mai departe? Oare drumul acesta, dacă va continua să înainteze, nu-l va duce la spânzurătoare, oare nu tot astfel au început-o și alții.

S'a uitat îndărăt; șomerul vorbea cu un alt muncitor, în colțul „Căminului“. Nu li se vedeau decât capetele. Îl pânneau curioși să afle dacă el va merge.

Iani, din cauză că la fabrică lucra îndoit deasupra fierăstrăului circular, umbla puțin aplecat. Afundându-și mâinile sale mari în buzunare, i se părea din ce în ce mai de necrezut că de-acuma înainte să nu mai poată merge la „Cămin“.

Unde o să meargă el în fiecare seară, dacă poliția s'a instalat într'adevăr în „Cămin“, și unde o să se ducă ceilalți? Și unde o să-și petreacă zilele libere? Duminicile și le petrecea întotdeauna la „Cămin“. Acolo citea el de dimineața până seara târziu. Administratorul i-a dat voie să-și aducă cu sine și frații și să-i așeze lângă sobă. Nu mai acolo se puteau ei bucura de o leacă de căldură.

S'a oprit din nou, privind cercetător spre poarta „Căminului“. Să intre ori să nu intre?

Ei! — se gândi el — poate că poliția a plecat și în „Cămin“ tovarășii joacă biliard tot atât de voioși ca și ieri pe vremea asta. Poate că șomerul care degeră în colț a exagerat. Iar dacă nu, nici în cazul acesta nu i se poate întâmpla nimic deosebit. O să-i arate polițistului aluia că el nu se teme și atât.

Poarta dela „Cămin“ a găsit-o închisă. Asta l-a pus pe gânduri. Altădată poarta era larg deschisă, încât putea vedea ferestrele lumi-

nate ale sălii de joc. De după poartă se auzeau tropăind pași. Cineva măsura dela un capăt la altul coridorul îngust și din când în când își lovea călcăiele, făcând să sune potcoavele.

Iani apăsă cu oarecare teamă pe clanță și intră. Ii apărură în față un polițist cu obrazul înroșit de frig. Sta rezemat cu spatele de perete, trăgând din țigară. Era un om scund, îndesat. Purta o căciulă neagră, pe care și-o trăsese până deasupra sprâncenelor. Ochii săi vioi, mici și negri îl priviră zeflemisitor pe Iani. Părea aproape prietenos. Iani intenționa să treacă pe lângă el, ca și când ar fi fost firesc să-l găsească aici. Inșă polițistul, ridicându-și piciorul, îl propti de zidul opus. I-a tăiat drumul. De spus n'a spus nimic. Iani s'a oprit. Se uita la polițist, iar acesta îl măsura pe el.

— Dă-ți la o parte piciorul, zise Iani, vreau să intru.

Incet, polițistul și-a scos din buzunar mâna dreaptă și apoi, a tras afară din mânăca mantalei sale largi, bastonul de cauciuc.

— De ce vrei să intri? — întrebă el râzând.

— Pentrucă sunt de-ai casei.

Polițistul apucă bastonul de gumă.

— Ihî, tu ești de-ai casei. Așa dar, tu locuiești în această curte; a câtea ușă?

Iani, după o clipă de șovăială, îi răspunse:

— Dela prima la ultima; eu locuiesc peste tot

Polițistul era nedumerit. S'a uitat lung la Iani. Nu cumva locuiește aici? Ce să facă, dacă locuiește aici? Nu i s'a spus cum să procedeze cu locatarii. Îl copleșise ciuda. Dacă i-ar da un brânci individului ăsta, ar putea s'o pătească. A și pățit-o odată, înainte de crăciun, când studenții atacaseră prăvăliile Evreilor. Poliția a primit ordin să-i împărăștie, iar el l-a atins pe unul dintre studenți așa de tare, cu bastonul său de cauciuc, încât acesta a scăpat din mână ranga cu care spărsese vitrinele. Dar pe urmă a ieșit la iveală că cel pe care-l lovisese era băiatul administratorului financiar. Din această cauză domnul chestor l-a poftit în biroul lui și i-a tras cinci palme de l-a dat de-a berbeleacul. Pe deasupra l-a mai băgat și în carceră și n'a lipsit mult să-l dea afară și din poliție.

De data aceasta polițistul se gândi să afle mai întâi a cui odrașlă e tânărul acesta obraznic și numai după aceea, dacă va fi cazul, să-i croiască vreo câteva.

— Al dracului de mare domn mai ești tu, dacă ocupi singur atâtea camere. Scoate legitimația!

— De ce-ți trebuie legitimația? Fiecare muncitor are dreptul să vină aici. Ei înșiși și-au clădit casa aceasta.

— Nu fă cu mine pe agitatorul, răcni polițistul; pierzându-și cumpătul, l-a apucat pe Iani de piept, își vâră mâna în buzunarul lui și-i scoase de-acolo caietul de notițe, între foile cărui își ținea legitimația. Primul lucru care i-a sărit în ochi a' fost carnetul de membru al lui Iani, de culoare roșie deschisă. L-a luat din caiet. Iani și-a repezit mâna după el, dar n'a reușit să smulgă din mâinile polițistului decât caietul. Carnetul sindical polițistul l-a băgat — satisfăcut — în propriul său buzunar.

— Dă-mi-l înapoi, strigă Iani, palid de indignare. N'ai dreptul să-mi-l iei.

— Am să-ți arăt eu care sunt drepturile tale. Să te cari de aici și să te duci în mă-ta!

— Nu te lega de mama, c'apoi...

— Marș de-aici, îi strigă polițistul, împingându-l.

— Pe mine să nu mă împingi. Dumneata ce-ai zice dacă eu m'aș proțăpi în fața locuinței dumitale și ți-aș spune: marș de-aici!

Polițistul îngălbeni de furie. Acum în sfârșit va plăti nespălatului acesta și pentru ceea ce încasase din pricina studentului.

— Ce-aș spune! Așteaptă că-ți arăt eu...

L-a apucat strâns de guler pe Iani, iar cu mâna cealaltă a deschis poarta, dându-i brânci cu bocancul. Din pricina loviturii căpătate, Iani s'a întins pe burtă, izbindu-se cu bărbia de marginea înghețată a trotoarului. Buzele i s'au crăpat pe loc. De zguduitură se buimăcise.

Brațe puternice l-au ridicat în picioare. Sângele i se prelingea în dungi subțiri pe bărbie. De abia acum văzu pe cei care-l ajutau. Muncitori necunoscuți stăteau în jurul său, iar de după colțurile străduțelor din apropiere, alergau spre el alții. Între aceștia era și șomerul cu care vorbise puțin mai înainte. De undeva, venind cu bicicleta, rășări și tovarășul său de joacă, Grejdan, șofer la serviciul de salubritate al orașului. În urma lui veneau, bătrânește, doi zidari mai în vârstă, iar dintr'o crăsmă apropiată tocmai ieșea un grup întreg de muncitori, care lucrau la fabrica de piele „Renner“. Fugeau încoace, vociferând.

Sas Iani nu-l știa pe nume decât pe Grejdan. Tânărul acesta îndesat sări în fața celorlalți.

— Ai mai văzut așa ceva, Gyuri? Ne dau afară din propriul nostru cămin. Cu ce drept fac asta? Mai putem oare răbda?

— Nu mai răbdăm! Jos cu guvernul! — Începură să strige muncitorii, din toate părțile.

— Haidem la Tribunalul militar, strigă Grejdan. Jos cu dictatura burjuilor!...

Polițistul care trântise poarta în urma lui Sas Iani, ieși în stradă, atras de gălăgia ce creștea întruna. Cu pistolul în mână, el începu să mugească:

— Imprăștiați-vă, bolșevici puturoși!

La vederea pistolului, lui Iani i s'a urcat tot sângele în obraz și într-o clipă s'a năpustit asupra polițistului. Revolta și mânia îi înzeciseră puterile. L-a înșfăcat pe polițist și cu o singură smucitură i-a răsucit mâna la spate, luându-i pistolul. Polițistul strigă după ajutor, în timp ce mai mulți muncitori îl târau, împingându-l apoi — cu capul înainte — în zăpada strânsă grămadă pe marginea trotoarului.

Muncitorii, manifestând, se revărsară ca o apă spre centru.

Polițistul se afundă până la brâu în zăpadă. Gura, nasul și urechile i se umplură de asemenea cu zăpadă. Până a reușit să se ridice, să înghită sau să scuipe zăpada din gură și până să-și scoată el fluerul, mulțimea de muncitori ajunsese departe.

Deși fluera ca un nebun, totuși abia într'un târziu apărură câțiva

camarazi de-ai lui. Aceștia forțară ușa secretariatului și chemară chestura la telefon. Dar până să se răspândească în pas alergător echipa de alarmă, pe străzi, ca să-i prindă pe manifestanți, până atunci muncitorii se amestecară printre ceilalți trecători.

Manifestația fulger a încurcat planurile studențimii. Auzind larma făcută de muncitorii care manifestau, comercianții au tras într-o clipă obloanele; astfel studenții nu mai puteau sparge galantarele prăvăliilor evreești. Chestorul pe de altă parte, temându-se ca nu cumva muncitorii, profitând de învălmășeala provocată de studenți, să reînceapă manifestația, a oprit circulația pe străzile din jurul Universității, cu ajutorul unor puternice cordoane de polițiști.

Gerul le-a tăiat de grabă studenților cheful de a mai umbla te-leleu pe străzi. Peste puțin timp ei s'au și împrăștiat.

Chestorul crăpa de ciudă. Pe cine să aresteze? Doar arestase din bună vreme pe toți aceia care ar fi putut organiza manifestații muncitorești. Urlând ca o sălbătică, a muștruluit vulgar de tot pe agenții siguranței, chemați în biroul său. Dăduse ordin să-i fie adus polițistul căruia îi făcuseră de petrecanie muncitorii și din nou i-a tras câteva palme sdravene.

— Ca ispravă mi-ai făcut iarăși, vită ce ești. Polițist ești tu ori cârpă? De ce n'ai tras în ei, cel puțin pe unul să-l fi schilodit. Dela acela ne-am fi priceput noi să aflăm și numele celorlalți.

Când în sfârșit polițistul — buimăcit de palme — a reușit să se îndrepte și când tavanul și abajurul au încetat să se mai învârtă în jurul său, a scos carnetul de membru al lui Sas Iani și, icnind, a spus:

— Asta a început; dacă-l prindeți, dați-l pe mâna mea. Detectivii s'au năpustit ca niște ulii asupra carnetului.

*

Se însera. Apunând, soarele învăpăiașe cerul. Frigul se înteti.

Când au ajuns în strada Morii, Sas Iani, care până atunci șezuse la spatele lui Gyuri, sări de pe bicicletă. Pe drumul sticlos roțile începuseră să patineze. Iani simți că un obiect tare îi apăsa coapsa. Și-a băgat mâna în buzunar, unde a dat peste pistolul luat dela polițist.

— Oprește-te, Gyuri! — spuse el răgușit, în timp ce-și freca urechile. Unde mă duci?

Grejdan Gyuri a coborât de pe bicicletă și s'a uitat în jurul. Transpirase.

— Ei, măi Iani, de astădată ți-a mers în plin. Fără tine, praf se alegea de planul nostru. Nu prea știam cum să începem manifestația...

— Așa? Deci voi erați hotărâți s'o începeți. Spune-mi și mie de când ai devenit omul în vorbele căruia oricine poate avea toată încrederea?

— Cine ți-a spus asta? — îl întrebă Grejdan, continuând să-și ducă bicicleta de ghidon.

— Mi-au spus... La urma urmei, de ce te interesează?

— Mă interesează, pentru că siguranța îi caută în deosebi pe aceia în al căror cuvânt te poți încrede.

— Și tu ești dintr'aceștia, Gyuri?

Gyuri și-a grăbit pașii, privindu-și prietenul cu coada ochiului.

— Să lăsăm asta. Despre asemenea lucruri nu se discută pe stradă. E și frig. Să ne grăbim la căldură. Acolo vom avea răgaz să ne cunoaștem și mai bine...

— Socotești că nu ne cunoaștem în de-ajuns? Doar am copilarit împreună.

— Numai că am apucat în direcții deosebite, ca două crengi. Vezi, până azi eu am crezut că tu ești doar un spectator în Sindicatul nostru. Am crezut că te mulțumești să privești și să te încălzești, ca cel care, atunci când se stinge focul la noi, pleacă să se înălzească pe unde-o putea.

Sas Iani s'a aprins tot la față. Nu înțelesese el pe de-a'ntregul aluzia prietenului său, totuși a simțit în vorbele sale ceva jignitor.

— Zici: unde-o putea.. Dar unde în altă parte se poate încălzi un muncitor? Un alt loc, în afară de „Cămin“, eu nu cunosc.

— La socialdemocrați, Iani. Și de-acum înainte, cred că numai la ei se va putea. Te poți aici și în asociația tineretului catolic sau în vreo asociație biblică reformată. În ultimul timp tara mai umblă să prindă în capcană tineretul muncitoresc.

Iani s'a simțit și mai jignit; a sărit ca ars:

— Pe mine biblia nu mă încălzește. Poate îți mai amintești că la religie aveam întotdeauna notă proastă. Nici până azi n'am înțeles de ce l-au răstignit pe Christos.

Treceau prin fața „Cercului teatral“ de vară, transformat în teatru măghiar permanent, după alipirea Ardealului la România. Pe aici circulația era mai mare. Grejdan l-a tras pe Iani de mânecă.

— Mai încetișor, bădie! Manifestația am dus-o noi până la capăt, dar dacă tu vei continua să tipi, s'ar putea ca vreun copoi să ne adulmece urma. Țștia ne caută, ca pe un ac, în tot orașul. Și ar fi o prostie să le cădem în ghiare.

Iani privi cercetător în jurul său. Deodată simți răceala pistolului, care-i trăgea în jos buzunarul, cu greutatea lui. S'a dat mai aproape de Gyuri, zicându-i:

— Măi, ce naiba să fac cu pistolul ăsta?

— Cu ce pistol?

— Păi cu acela pe care l-am smuls din mâna polițistului.

Gyuri, surprins, a scos un fluerat ușor. Despre asta el nici nu știa. În învălmășeală nu observase că Iani i-a luat polițistului până și pistolul. Dar încă nici nu apucase să se gândească bine la ceea ce-i spusese Iani, când acesta îi împărtăși un nou necaz.

— Măi, acumă îmi vine în minte, că mi-a rămas la polițist carnetul de membru.

— Cum sărăcia a pus mâna pe el? — sări Gyuri intrigat.

Iani i-a povestit în câteva cuvinte cum i-a dat polițistului, în loc de legitimație, carnetul de membru. Gyuri își iuți pașii.

— Grăbește-te. Acum avem într'adevăr toate motivele să ne facem nevăzuți. Tu știi că ai închis în urma ta ușile cercurilor bib-

lice, dar nu și pe-ale închisorilor. Dacă te agață, îți dă mustața, până să scapi.

Sas Iani simți o furnicătură în șira spinării. Abia acum își da el seama de tot ceea ce făcuse. I-au revenit în minte gândurile acelea îngrozitoare care îl frământaseră, cu un ceas mai înainte, în fața porții „Căminului”. Un surâs de ghiață îi schimonosi fața încrețită de frig.

— Se pare că am cam pornit-o înspre spânzurătoare, spuse el răgușit.

— Ești nebun? — țipă Gyuri. Și-a apucat prietenul de braț, silindu-l să-și întărească mersul. La noapte dormi la noi. Imi pun capul pe butuc, că s'au și pornit pe urmele tale. Nu trebuie să te duci acasă.

Au ajuns la intrarea în parc. Dela terenul de patinaj se auzea muzica militară. În aerul curat și tăios acordurile vesele ale valsului căpătaseră aripi. Domnișorii amatori de patinaj se îndreptau în spre teren, în grupuri. Tineri veseli și studenți. Ciorile făceau să se aplece crengile copacilor sub greutatea lor. Din timp în timp, câte un stol își lua sborul. Pe neașteptate, Iani s'a oprit.

Se înnopta.

— Mai departe nu merg. Mă duc acasă. Dacă mă caută, să mă găsească acolo.

— Doar n'ai mâncat ceapa ciorii! — se infurie Grejdan. Sălbatecii aceia sunt în stare să te rupă în bucăți!

— Mă voi apăra. Mama trebuie să știe că n'am făcut nimic de care să se rușineze.

Gyuri l'a apucat strâns de mână.

— Vino, dacă-ți spun. Pe mamă-ta o vom lămurii noi. Un om ca tine nu trebuie să încapă cu niciun preț pe mâna lor. Avem nevoie de tine.

— Nu mă duc. Nu vreau ca ei s'o chinuiască pe mama în locul meu. Ce se va înfâmpla cu frații mei, dacă o arestează pe mama?

Cu toate argumentele aduse, Gyuri nu l-a slăbit din strânsoare. Dimpotrivă l-a obligat pe acest încăpățânat să treacă cu el podul „Elisabeta”.

— Nu te prosti, Iani. Pistolul trebuie să-l ascundem undeva. Și-apoi gândește-te și la marea noastră familie. Te vor bata la poliție și — poate — ne mai putând îndura loviturile, ne vei trăda.

Revoltat, Iani și-a smuls mâna din strânsoarea prietenului său.

— M'am convins, într'adevăr, că tu nu mă cunoști. L-ai uitat pe Barabaș Mihai?

Gyuri s'a uitat o clipă îngrozit la încăpățânatul său tovarăș. Dar și-a amintit îndată, de ce a pomenit Iani acest nume. Pe neașteptate îi apărui în fața ochilor întreaga sa copilărie: coasta populată și pestriță a Cetățuii. Aceeași coastă către care se îndreptau acum, după ce trecuseră podul. Cu stâncile ei priponite, ea semăna cu un pustiu acoperit de zăpadă. Acum șase ani încă trăiau aici tot soiul de oameni. Într'una din maghernițe, locuia pe atunci o muncitoare voinică. Ea avea un băiat bine legat, puternic, un adevărat uriaș. Niciun copil de pe „Cetățuie” n'a scăpat neătăut de el. Nici chiar cei mai mari. Pe lângă aceasta îi despuia de tot ce aveau; bricege,

globulețe de sticlă, mingi și nasturi. Și cu toate astea, toți se plocneau în fața lui. Numai cu Sas Iani nu i-a mers. În zadar îl bătea, în zadar îl trântea de pământ, că Iani tot nu se da bătut. Hârjoaneale lor a ținut vreo doi ani. Iani avea veșnic fruntea sgârbiată, brațele îi erau învințite de lovituri. Tot nu se lăsa. Bătăile căpătate îl oțeliseră în așa măsură, încât până la urmă a scăpat „Cetățuia“ de groaza potrivnicului său. De atunci copiii au început să nu se mai supună lui Barabaș Mihai. L-au exclus dintre ei, luându-și înapoi toate lucrurile pungășite de el. Pe Iani l-au ales comandant. Din clipa aceea Iani a devenit un băiat așezat. Se purta frumos cu fiecare, chiar și cu fostul său adversar.

Amintindu-și de toate astea, Gyuri spuse, zâmbind:

— Îți mulțumesc, Iani, că mi-ai reamintit de Barabaș. Mă bucur că ai rămas neschimbat, ca pe vremea când umblam la școală. Totuși, ascultă-mă. Poliția nu e Barabaș Mihai. El era singur, pe când ăștia sunt mulți, cât iarba.

Iani îl întrerupse, spunându-i cu patimă:

— Și totuși pe toți îi paște soarta lui Barabaș. Dreptatea nu poate fi călcată în picioare.

— Dreptatea nu, dar pe tine te pot răpune, dacă le cazi în mâini. Gândește-te bine, Iani, i-ai luat până și pistolul.

— Doar nu era să i-l las, ca apoi să tragă în noi. Nici tu nu i l-ai fi lăsat. Te cunosc eu. Tu poți adevăra că el a început. Imi spunea „mă“, ba încă m'a făcut și nespălat. De ce suntem noi nespălați? Să îndrăznească numai să mă târască în fața judecătorilor. O să le spun dela obraz cât plătește o poliție care pătrunde cu de-a sila în „Căminul“ nostru. Știi tu ce-a însemnat „Căminul“ pentru mine? Trăim încă și azi ca pe vremea războiului. Mai rău. Și ăștia mai au nerușinarea să distrugă ceea ce clădim singuri, în locul bordeielor ridicate de ei. Păi, dreptate-l asta?

Apucându-l pe Iani de braț, Gyuri îi răspunse:

— Nu, nu-i dreptate. Totuși, dacă te împulzești sub botul lor nu-ți folosește la nimica. Lucrurile trebuiesc aranjate altfel. Trebuie să te ferești de ei, sleindu-le puterile, cum fac carii cu lemnul viu. Ne vor fugări sub pământ. Noi însă vom deveni ca niște vulcani. De-acolo ne vom năpusti asupra lor, când nici nu gândesc. Trebuie să lucrăm însă în așa fel, încât să tremure de groaza noastră. Închipuește-ți că de pe acuma îi roade ciuda din cauza ta. Stau la pândă în jurul locuinței tale. De mâine, vor supraveghea toate fabricile, pe toți muncitorii și, în fiecare tânăr, te vor căuta pe tine. Iar tu vei și fi aievea acolo, în fiecare fabrică, în fiecare muncitor. O să poți să-ți bați în voie joc de ei, deoarece, când te-or căuta într-o parte, tu ești în alta și invers. Dar dacă acuma tu ții cu tot dinadinsul să te bagi în capcana lor, atunci ei vor putea dormi liniștiți. Așa ceva nu trebuie să se întâmple. Nu le lăsa, Iani, o clipă de răgaz..

Iani și-a privit prietenul admirativ. În ochii acestuia mocnea mânia și ura. Spusele lui Gyuri nu i-au prea plăcut. I se părea că prin gura sa i-au vorbit toți lașii, toți aceia care nu îndrăznesc să atace decât pe la spate. I-a și spus-o.

Gyuri și-a smucit bicicleta și — supărat — i-a zis:

— Ai prilejul acumă să te convingi singur cât curaj îți cere o asemenea viață. Și să-ți mai spun ceva: cei care atacă pe la spate sunt ei. În ceea ce ne privește, le răspundem la atacuri cum putem.

De frig, lui Iani îi clănțăneau dinții în gură. I se părea că umblă desculț, pe zăpada înghețată. Nasul a trebuit să și-l ascundă de vreo câteva ori în palmă. Altfel, demult i-ar fi înghețat. Între timp se întunecase și odată cu întunericul îi învălui o ceață care le tăia răsuflarea. A renunțat să mai discute în contradictoriu cu Gyuri. Se va încălzi puțin la ei, apoi va pleca acasă. Cu niciun preț nu-și va expune mama și frații furiei polițistilor

Mergea alături de Gyuri. Acesta, dela pod, a cotit-o spre stânga. Se îndrepta către o casă veche și păraginită, care pe vremuri fusese ori crâșmă, ori prăvălioară. O ușă de lemn dădea în stradă; ea era zăvorâtă acum cu un drug de fier, la capătul căruia atârna un lacăt grosolan, încărcat de promoroacă.

Casa avea două geamuri. Lumina care se strecura prin ele răzbea cu greu prin ceața deasă.

Gyuri și-a rezemat bicicleta de poarta dărăpănată. Și-a pus piciorul pe pedală și, petrecându-și mâna pe după stâlpul porții, a luat de-acolo cheia, pe care a vârit-o în broască.

— De ce v'ați zăvorit așa de vreme? întrebă Iani mirat. Nu cumva vi e teamă că vă fură cineva purceii?

— Ai și uitat ce stradă e asta, îi zise Gyuri, care se necăjea cu broasca. Ai putea să știi, fără să-ți spun eu, că lume deochiată locuște cu câteva case mai încolo. Dacă nu închidem ușa, dau busna în casă tot soiul de bețivani. Umblă după femei...

Sas Iani a înțeles dintr'odată totul. Coasta dinspre Someș a Cătăuii a fost de fapt întotdeauna un adevărat domeniu al femeilor de stradă. Sâmbătă seara și în dumineci locul acesta se transforma într'un adevărat furnicar de bărbați beți și de epave feminine, care se plimbau în sus și'n jos, fumând.

Când o deschise, poarta scârțâi din cauza frigului și a ruginii. Gyuri și-a băgat bicicleta în curte și, după ce a închis poarta și a pus cheia la loc, îi spuse în șoaptă lui Iani:

— Dă-mi pistolul. La bătrâni să nu le spui nimica nici despre pistol, nici despre întâmplarea de astăzi. În ceea ce o privește, pe mamă-ta, nu te mai frământa din pricina ei. O să avem noi grijă și de ea.

„Oare în numele cui vorbește?“, se întrebă Iani, în timp ce Gyuri dispăru cu pistolul, undeva în fundul curții.

În ziua aceea Moraru a pus-o pe fiică-sa, care era studentă în anul I, să-i compună cererea de demisie din Sindicat și din comitetul de conducere al „Căminului“. Apoi, satisfăcut, s'a culcat. În vis, s'a văzut pe sine proprietar de atelier, iar despre fiică-sa a visat că s'a căsătorit cu un medio bogat, cu banii căruia el și-a transformat atelierul într'o fabrică mare.

Deodată cineva l-a scuturat sdravăn, trezindu-l. La capul patului stăteau doi detectivi; l-au smuls din pat, l-au pus să se îmbrace în grabă și, în urletele fetei și ale nevastei sale, l-au dus. Pentru că n'a avut destul timp să-și lege șireturile dela pantofi, pe stradă a călcat de vreo două ori pe ele, căzând în nas. Detectivii crezură că vrea să fugă, de aceea i-au pus cătușele și așa l-au dus la șeful siguranței.

În noaptea aceea siguranța lucrase îndesat. Cu o repeziciune de necrezut, ea a descoperit cine a organizat și condus manifestația muncitorească de după amiază. În cercetările ei siguranța a plecat dela presupunerea că manifestația n'au putut-o pune la cale decât conducătorii rămași liberi ai Sindicatului. Despre doi dintre ei s'a aflat însă că au lucrat, peste orele obișnuite de lucru, până seara târziu; cât despre Moraru, siguranța a fost informată că toată vremea înainte de amiază a alergat cu bicicleta dela o fabrică la alta, dând instrucțiuni oamenilor de încredere. Pe baza informațiilor primite, șeful siguranței, Chendiu, a ajuns la concluzia că trebuie să pună numai decât mâna pe Moraru.

Domnul Chendiu ședea la birou, iar în fața lui stăteau, adunați în semicerc, detectivii. Aceștia erau morți de oboseală. Aveau ochii încercănați și miroseau dela o poștă a țuică. Toată seara alergaseră prin ceață și prin ger și n'au trecut pe lângă nicio crăsmă fără să nu între, ca să tragă o dușcă. Când Moraru a fost adus în birou, în ochii lor ardea mânia și setea de răzbunare. Dacă șeful i-ar fi lăsat, s'ar fi repezit ca lupii la el.

Chendiu se lăuda că el cunoaște — ca nimeni altul — toate cărările comunistilor. În 1919 luase parte la comuna maghiară, în calitate de agent provocator. În afară de aceasta, știa să cânte la vreo zece instrumente, mânuind cu abilitate rară violoncelul, ceea ce-l îndreptățea să spună că el se pricepe să scoată din corzi și din suflul oamenilor până și semitonurile cele mai ascunse. Metoda sa „fină” de a sdrângăni violoncelul și de a descoase oameni a aplicat-o și în cazul lui Moraru.

— Dumneata ești Român, nu așa? — se adresa el acestui om chel, care tremura din toate încheieturile.

Moraru a dat aprobator din cap, uitându-se după un scaun, pe care să șadă; picioarele abia îl mai țineau.

— Spune-mi, nu ți-e dumitale rușine? Cum ai decăzut în halul ăsta?

Două întrebări deodată însemnau prea mult pentru Moraru, deoarece el nu știa nici de ce trebuie să se rușineze, nici ce înseamnă acei „Cum ai decăzut în halul ăsta?” El n'a fost în stare să răspundă decât atât.

— Mă rog, aici este vorba de o neînțelegere care mă face să râd. Doar eu mi-am și scris demisia...

Chendiu s'a uitat complice la detectivii lui, care, picotind de somn, se rezemau când pe un picior, când pe celălalt. În birou era o căldură de iad; ea îi molesise cu totul pe detectivi.

— Am mai auzit noi asemenea brașoave. Zadarnic încerci să te pui bine cu noi, pentru că știu și așa totul.

— Atunci ce nevoie mai aveți de mine? În cazul acesta, probabil ați și aflat că în curând o să devin de sine stătător.

— Știu, îl întrerupse Chendiu, dumneata vrei să întemeiezi un partid independent. În vederea acestui scop, primele acțiuni le-ai întreprins astăzi.

— Aceasta e o bănuială cu totul, dar cu totul greșită, spuse aproape țipând Moraru. Eu, mă rog, vreau să-mi deschid un atelier propriu.

Chendiu a simțit că a sosit momentul să o ia cu două octave mai sus, pentru a-și atinge ținta. A sărit de pe scaun și, lovind cu amândoi pumnii deodată în masă, spuse:

— Destul cu minciuna asta josnică! Vorbește-mi despre Sas Ianoș, lemnarul.

Tipătul și loviturile cu pumnul în masă l-au făcut pe Moraru să-și revină, l-au trezit de-a-binelea. Tot ceea ce i se întâmplase până acuma îl speriasc, părându-i-se ca o continuare urită a visului său. Acuma însă a înțeles dintr'odată că totul e cât se poate de real. Așa dar vechea sa prevedere, de care, începând dela Congresul din 1923, se temuse mereu că se va împlini, s'a și împlinit. Din cauza comunistilor, l-a ajuns în sfârșit năpasta. Mânia a făcut să i se urce sângele în cap și, spre surprinderea celor de față, a început și el să dea cu pumnul în masă:

— N'o să vă spun nimic despre Sas Ianoș. Nici nu știu că...

N'a mai putut să continue, pentrucă detectivii s'au repezit la el, înșfăcându-l.

— Luați-l, urlă șeful, și faceți-l să vorbească. Nu vă fie frică, n'o să se vitejească prea mult. L-au târît pe ușă afară și l-au dus într'un birou întunecos. Acolo ardea un bec mic, camuflat cu hârtie albastră. Copoii s'au repezit la Moraru și începură să-i care la pumni cu nemiluita, lovindu-l — în același timp — cu picioarele. Apoi l-au întins pe podea, i-au băgat un căluș în gură și se apucară să-l lege fodeleș.

În biroul șefului sună telefonul. Chendiu, care aștepta nerăbdător rezultatul „tratamentului“ aplicat de detectivi lui Moraru, era convins că acesta își va deschide în sfârșit gura și că astfel va afla dela el câte ceva despre Sas Ianoș, lemnarul din al cărui carnet de membru al Sindicatului nu putuseră scoate mare lucru. Ridică receptorul plictisit, dar peste câteva clipe sări în sus, parcă ar fi înfipt cineva un cuiț în el.

La capătul celălalt al firului era chestorul poliției.

— Ce dobitocie mi-ați făcut iarăși? — răcni el, de se cutremură telefonul. Pe cine ați arestat?

— Pe cine! Pe Moraru, președintele „Căminului“.

— Sunteți niște idiști. Fata ăstuia este una dintre informatoarele mele. Datorită ei eu aflu înaintea voastră tot ceea ce se întâmplă în Sindicat. O să vă ia dracul, dacă voi observa pe el urmele labeilor voastre.

Chendiu străbătu birourile, ca un ieșit din minți. A ajuns în camera unde îl duseseră pe Moraru tocmai la timp, ca să împiedece torturarea lui. Detectivii, după ce i-au scos ghetele, îl atârnavă cu

capul în jos. Din gură îi leșea o bucățică dintr-o cârpă de praf murdară.

— Idioților, urlă șeful, ce dobitocie mi-ați făcut iarăși? El repeta cuvânt de cuvânt vorbele chestorului. Eliberati-l imediat!

Detectivii au lepădat bastoanele și, fără să priceapă schimbarea atitudinii șefului, începură să-l deslege pe omul învințit.

— Cereți-i iertare! — adăogă Chendiu.

Toate acestea se datorau faptului că, după ce i-au arestat tatăl, fata lui Moraru s'a îmbrăcat repede, a alergat la cafenea cea mai apropiată și a telefonat chestorului, care tocmai se pregătea de culcare, povestindu-i cele întâmplate. Moraru avea obiceiul să împărtășească familiei tot ceea ce se discuta la Sindicat, iar fiică-sa transmitea lucrurile auzite chestorului, pe care îl cunoscuse prin mijlocirea conducătorilor studențimii. Unul dintre ei îi făcea curte.

Chendiu îl luă pe Moraru de braț și, cerându-și scuze, îl conduse în biroul său.

Detectivii, după se fuseseră bruftuluiți de șef, se priveau năuciți, în timp ce-și încheiau nasturii dela mânecile cămășii. Unul dintre ei, un individ bolnăvicios și slab, spuse scuișând:

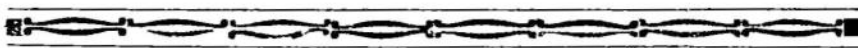
— Asta iarăși și-a bătut joc de noi.

— Dumnezeu! ei de treabă, murmură un altul, va trebui să luăm totul dela început.

— Hei, numai să ajungă odată Sas ăla în biroul ăsta...

— O să ajungă el, adăogă unul cu botul de bulldog. Măine vom lua la rând toate atelierile de lemnărie și fabricile de cherestea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AZI VISUL TĂU E 'N FIREA NOASTRĂ

*E noapte . . . și 'ntr'un colț de stradă
Un om stătea ascuns, pitit.
Pe sub mantaua lui cea neagră
Ținea ceva de corp lipit.*

*Se uită 'n jur . . . zâmbeste rece
Strângându-și pumnii de fochist,
Căci vede cum în umbră trece
Cascheta unui polițist.*

*El se lipi mai mult de ziduri
Cu răsuflatul întrerupt;
Ținti privirea sa pe drumuri
Pân' ce copoiul a trecut.*

*Își desfăcu mantaua. Iată
Cum manifestele apar:
Hârtii ca pânza cea curată,
Cu litere ce parcă-s jar.*

*O clipă . . . zidul se albește —
Trecu din inimă fiorul! —
Partidul cheamă 'n manifeste
Să lupte, ne'nfricat, poporul.*

Tăcere . . . Săbu scăpărară
Și arme lucii . . . Vin acum
Mișcându-se sub luna clară
Soldații răsăriți în drum.

Cătă spre ei cu ochu 'n flăcări,
Lucind ca stelele pe cer,
Când unul zăngănind din lanțuri
I-a pus cătușele de fier,

În piepu-i larg se sbate ura:
Privind cu ochi fulgerători
Puternic încleștează gura,
Și ei lovesc. De câte ori?

În tristul zăngănit de lanțuri
Mergea cu capul aplecat —
Trecut-au mulți pe-aceste drumuri,
Ce pentru pâine au luptat.

Pe gânduri cad . . . căci întristare
Și o durere grea simt eu:
Acel care pieri (mă doare!)
Fochistul, fuse tatăl meu.

M'apasă 'ntruna amintirea
Și două lacrimi curg încet,
Ce-mi împăienjenesc privirea;
Căzând, se-așează pe caț.

O flacăra-mi străbate 'n gânduri
Am plâns . . . mă simt cam rușinat.
Dar cred că în aceste rânduri
Puțin, eu tot te-am răzbunat.

Azi visul tău e'n firea noastră
Și nu e vis: noi îl trăim.
Surâde pân' și zarea-albastră
Căci noi luptăm și biruim.

Fu greu. Și alțu mai căzură
Dușmani se revărsau — puhoi —
În contra lor, arzând de ură,
Noi te-am simțit aici cu noi.

*Acum e primăvară 'n lume
Și 'n lupta grea am biruit
Avuse cine să ne 'ndrume,
Ca și pe voi: acel Partid*

*Pe care îl iubim fierbinte,
Pe care 'n cântece îl cânt
De tine când mi-aduc aminte
Mai tare 'n muncă mă avânt*

Ștefan Petruț

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CÂNTEC DESPRE GRIVIȚA

Griviță'n treizeci și trei,
Flacăra-au fost anii tăi —
Freamătă cumplit și lung,
Până'n inimă ne-ajung
Nu mai rabdă osul, nu,
Lanțul greu ce-l străbătu!
Căci munciră mâinile
Toate săptămânile
Pe seama patronului,
Hoțului și domnului.
Nu vă pasă, nu vă pasă,
Fabricanți cu ceața grasă,
Că de foametea cea grea,
Pruncu nu-s ca o nua —
Dar din aur și din vis,
Ochiul crunt vi s'a deschis,
Comuniștii-aicea mi-s:
Să plesnească ușile,
Lanțul și cătușele!

Griviță'n treizeci și trei,
Sânge fost-au anii tăi —
Ne pătrund sirenele,
Domnii-și freacă genele,
Pregătind oțelele.
Regimente-alese vin
Ca să tragă des și'n plin.
Iar la Grivița'n Cetate
Mor femeile 'mpușcate,
Ține minte, „majestate!”

*Tu cu haita ta de lupi,
Ai putut făsu să rupi.
Dar de noaptea ne duru
Când pe codri s'așternu,
Nu se prăpădi'n zadar
Sângele din Făurar:
Căci a scris cu semn de foc,
Greu, al anilor soroc:
Lupta să 'mpânzească țara
Până s'o urni povara;
Până bezna o să'nghită
Fiara cruntă și lihnită,
Și-o să 'nghețe pe cupoane
Mâna ce-osândi la foame;
Până'n țară va răzbate
Pentru muncitori dreptate.*

*Griviță, purtând văpăi,
Tineri urcă anii tăi —
Și sunând de-acum prin veac
Larg — coroana și-o desfac
Căci de lupta fost-a grea
Azi mai mândră-i țara mea.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aurel Gurghianu

PIONERII CÂNTĂ

Salcâmu-și leagănă pe ramuri floarea,
Te 'mbată 'n sat mireasma primăverii.
Zărești prin geamul școlii 'nvățătoarea:
Vorbește 'nflăcărat cu pionerii.

Ei ca'ntr'un film în față văd Doftana,
Aud strigând prelung la H: „Nu bate!”
Și-o lacrimă furiș le udă geana,
Văzând sub plumbi pe Roaită cum se batc.

O liniște domoală crește 'n clasă,
Iar ochii celor mici se-aprind de ură;
Ceva pe inimă simt cum îi apasă:
— Și se'nfioară mica lor făptură.

Pe drum bărbați, femei, se duc la muncă
Și-and cum clocotește 'ntreagă sala —
Spre școală, viu, privirile-și aruncă:
Copiii cântă „Internațională”.

Gh. Rugu

SCRISOAREA OLGĂI BANCIC

„Mor cu conștiința împăcată și credința că vei avea un viitor mai fericit și mai tihnit decât mama ta “
(Rânduri din ultima scrisoare pe care Olga Bancic a trimis-o fiicei sale, din temniță. Scrisoarea este datată — 1 Mai 1944, Stuttgart. Ea a fost scrisă cu nouă zile înainte de moartea eroinei.)

*Fetița mea — de-aici, din închisoare
îți scrie mama ta, ce te iubește
Aceasta-i, poate, ultima scrisoare,
de-aceea vorba-mi mai aprins grăește.*

*Prin părul tău micicând nu va mai trece,
a mângâiere, mâna mea trudită
Pământul îmi așteaptă trupul rece.
Mi-e dor de tine, fata mea iubită.*

*Când luna își topea prin geam văpăra
și strălucea în ochii tăi de floare,
îmi amintesc cum străbăteau odaia,
să mă săruți 'nainte de culcare . . .*

*Să nu te temi că cismele prusace
mărșăluiesc pe stradă, la Paris.
La Stalingrad a lor trufie zace
în groapa morții, ce li s'a deschis.*

*Iar anii care vin de-acum 'nainte
în ochii tăi aprinși, copilă dragă,
în gândul și în jocul tău cuminte,
vor înflori lumina lor întreagă.*

*De-aici, din închisoarea cenușie,
iubirea mea să știu că te'nconjoară
și te sărută mama — care-ți scrie
acuma, poate, cea din urmă oară.*

Alexandru Căprariu

PRIMA MISIUNE

— Fără îndoială, primăvara aceasta e o adevărată minune, îmi spuse tovarășul Ion Ardelean, în timp ce ne așezarăm pe una din băncile parcului. Mai ales voi, tineretul de-acum, trebuie să simțiți asta din plin.

Își roti îngândurat privirea peste coamele înmugurite ale castanilor, întârzie o clipă în albastrul limpede al cerului, apoi întorcându-se spre mine îmi zâmbi.

— Așa! Vasăzică m'ai rugat să-ți povestesc ceva din viața mea de luptă. Uite, îmi pare bine că am venit aici în locul acesta. Mă bucură liniștea acestei primăveri și inimii mele îi face bine să audă de departe râsul fericit al copiilor. Fără să vreau mi-am adus aminte de copilăria mea, și pentrucă te văz și pe tine tânăr, am să-ți povestesc o întâmplare din vremurile acelea. O întâmplare obișnuită poate. Nu se deosebește de miile de pătani asemenea, trăite de alți comuniști. Ți-o voi spune nu pentrucă vreau să te minunezi sau pentrucă îmi face plăcere să vorbesc despre mine însumi. Nu. Dar fără să vreau, gândindu-mă la primăvara asta frumoasă, mi-am adus aminte de ea și de ceea ce a însemnat în viața mea. Acum că mă apropii de bătrânețe, știu că atunci s'a hotărât odată pentru totdeauna soarta vieții mele. Fiindcă, trebuie să știi, eu, rostul zilelor mele l-am văzut și-l văd în comunism, în Partidul care ne conduce pe noi. Și întâmplarea pe care doresc să ți-o povestesc este în legătură cu prima mea, — aș putea să-i spun — sarcină pe care am primit-o din partea Partidului, pe vremea când nu eram încă decât un copil și nu înțelegeam prea multe din neajunsurile lumii...

Strânse puțin din gene și privi în liniște către vremea trăită care-i apărău în față. Nu îndrăzni să fac nicio mișcare: simțiam că acum se întoarce undeva înapoi în timp și că tăcerea lui nu înseamnă altceva decât călătoria gândului peste norii grei ai anilor scurși.

— Cum să încep?... Se îngâmădesc atâtea lucruri în mintea mea, acum că-mi amintesc de vremurile acelea, încât nu știu dacă voi putea să ți le înșir așa cum trebuie. — Vezi, aveam pe vremea aceea numai 17 ani. Eram de doi ani ucenic în atelierul de foraj dela depoul de aici din Cluj. Îmi plăcea munca, deși era grea și uneori foarte umilitoare. Lucram multe ore pe zi și adeseori primeam bătaie; și acum,

când mă gândesc la anii mei de ucenicie, îmi revine în inimă frica de atunci. Mă temeam de ochiul rău al superiorilor, de palmele grele ale maiștrilor, de șomajul care ne amenința întruna. Aveam însă în jurul meu muncitori tot unul și unul; și deși atelierul era murdar și întunecat, deși lucram ca într'un iad de foc și de șgomote asurzitoare, găseam timp, — eram atât de tânăr — și pentru o glumă sau pentru o vorbă cu duh. Incepusem să pricep rostul lumii, să simt locul meu între oameni. Atelierul, dragul meu, este cea mai bună școală de cadre. Azi auzi o înjurătură, mai vine cineva și-ți pune câte o întrebare, într'o zi observi un pumn strâns și o lacrimă ștearsă cu furie din colțul ochilor, vezi degetele tremurând de oboseală, numărând scârbite salariul, auzi în serile lungi de iarnă pe mamă-ta plângându-se de lipsa celor necesare bucătăriei și cu vremea începi să trăiești și tu alături de cei mulți, să-ți pui singur întrebări mari și să le simți bine între ai tăi, cu ai tăi. Mi-aduc aminte de bătrânul Bucea: băteam barosul cu el la o nicovală. Uneori când avea chef, scoteam un cântec întreg din loviturile ciocanelor: tare îmi plăcea lucrul cu el. Da, era un bătrân înțelept și cu multă știință a lumii. Se oprea câteodată din lucru (obosea mai repede decât mine), se ștergea de sudoare și-mi spunea:

— Mă Ionuț (așa mă poreclise) tu știi măi pentru cine muncim noi doi aici?

— Nu, răspundeam eu nedumerit.

— Facem cârlige pentru vagoane, așa-i? Cine o să lege cârligele astea? Alți muncitori. Cine o să manevreze vagoanele? Alți mecanici. Cine o să le umple? Alți salghori. Cu ce le vor umple? Cu mărfuri trudite de cei din fabrici. Cine a zidit fabricile? Oameni ca și noi. Din ce? Din material scos din pământ tot de proletari ca mine și ca tine, măi Ionuț.

— Inseamnă, răspundeam eu, că muncim pentru ai noștri!

Bătrânul râdea.

— Să nu spui prostia asta. Întreabă-l tu pe tatăl tău și ai să afli adevărul.

Adevărul l-am aflat încetul cu încetul, nu numai dela tata, ci ei s'a copt așa în inima mea. Eu nu am fost tare niciodată la teorie: și azi uneori, când vă aud pe voi tinerii, vorbind de capitalism, de luptă de clasă — mă gândesc cât de altfel a trebuit să învăț eu lucrurile acestea.

— Hei, și cum îți spun, trăiam. Trăiam greu, cu ochii în pământ, de pe o zi pe alta.

Asta a fost cam prin 1933. Cumplit an. Mi-aduc aminte că mi s'au rupt bocancii și într'o zi a trebuit să intru în atelier cu cizme de dimie. Curios lucru: m'am temut că o să rădă toți de mine, însă nimeni nu a făcut-o. Din contră, cu toții arătau spre sdrențele din picioarele mele și amenințau. Eram foarte nefericit, mai ales că de câteori cădea vreo scânteie peste cărpele mele, mirosea foarte urît. Mă uitam atunci amărît la bătrânul Ilie Bucea, și-i spuneam:

— Pute sdreanța, baci Ilie, dar ce să fac?

— Nu sdreanța pute, mă băiete; lumea asta pute! Auzitur-m'ai?

Mai erau și alții rupți și flămânzi. Tot mai mulți. Și într'o zi am auzit zarvă mare în curtea depoului. Am ieșit și noi să vedem ce e?

Lumea se adunase și striga: „Pâine, pâine, vrem pâine!“... Și pumnii se mișcau în aer ca niște măciuci. Apoi am auzit pe cineva vorbind. Un tovarăș dela secția de revizie. Am simțit că-mi cresc aripi în mîmă cu adevărat și mi-a venit să plîng, așa de frumos a vorbit despre sărăcie, despre salarii, despre viața noastră grea. Lumea striga și totul părea o minune. Cineva a ridicat o bucată de pămînt, și într-o clipă toate geamurile dela cancelarie s'au prefăcut în tîndări mărunte.

La urmă a vorbit tata. Când l-am văzut urcînd pe acoperișul depoului, am crezut că-mă sufoc de emoție. Nu-l recunoașteam. Părea schimbat... L-am întrebat din ochi pe bătrînul Bucea: tata? Și el mi-a făcut semn că da.

Atunci am aflat pentru prima dată că tata e comunist. N'am să-ți pot spune ce am simțit. El destul poate să-ți amintesc că de-atunci, cuvîntul ăsta de „comunist“ s'a înscris în inima mea pentru totdeauna. Tata a grăit rar și măsurat; a arătat că prin spartul geamurilor nu se poate face nimic. A vorbit de luptă; de luptă organizată. Nu mai țin minte toate amănuntele. Știu numai că țineam de braț pe bătrînul Bucea și tremuram; de mîndrie, de frică și de ură. Odată s'a întors bătrînul către mine și mi-a spus:

— Ionică (îmi spunea câteodată și așa), tatăl tău e un om!

Am înțeles atunci ce înseamnă să fii un „om“.

Ce a urmat după aceea e greu să-ți descriu. La un moment dat a început să sune sirena. Apoi s'a deschis poarta și a năvălit poliția și pompierii. Lumea a început să strige. Bătrînul m'a tras la o parte după niște vagonete. Am auzit cuvintele: „grevă“, „grevă“ — și am înțeles că de astădată „noi“ începem o luptă dărîz împotriva „lor“.

N'am mai lucrat în ziua aceea. S'au făcut multe arestări. Tata s'a ascuns undeva. Țin minte că a venit la mine un ofițer dela poliție și mă întreba de el. L-am spus că nu știu unde este. M'a lovit cu pumnul în față de am simțit sînge în gură. Am plîns aproape o oră după aceea, în brațele bătrînului meu meșter.

Asta s'a întîmplat după masă pe la orele șase.

La șase și jumătate — îmi amintesc ora pentrucă auzeam de departe sirena dela Dermata — veni la mine unul căruia noi îi spuneam Scurtu. Mi-a spus în taină să mă duc neapărat cu el pentrucă mă așteaptă tata. L-am crezut; știam că-i prieten bun cu bătrînu-meu.

Am trecut dincolo de liniile moarte, și-acolo, într'un vechiu depozit de uleiuri pentru locomotive și vagoane, l-am găsit pe tata împreună cu șase tovarăși. Mă așteptau pe mine. Aveau privirea încruntată și tata însuși se uita la mine altfel ca de obicei.

— Ioane, stai jos și ascultă-mă! Pentru noi e foarte important acum, ca să trimitem pe cineva cu un pachet la Teiuș și unul la Simeria. . Noi nu putem merge niciunul. Poliția ne caută și ne cunoaște. Tu ești copil, te vei putea strecura fără grijă...

M'am uitat la fețele lor... Mi se părea că așteaptă să-i refuz...

— Am înțeles, am spus eu cu glas hotărît... De unde iau pachetul și cui trebuie să-l duc?

Unul din ei — i-am uitat numele — m'a prins de umăr și m'a privit drept în ochi.

— Ioane, mi-a spus; în pachet sunt manifestele. Manifeste de ale Partidului nostru. Trebuie să ajungă neapărat la tovarășii noștri dela Teiuș și Simeria. De asta depinde greva noastră. Dacă te prind, să știu că-i rău: și pentru tine, și pentru noi toți! Ai înțeles?

M'am uitat la toți. Cum era să nu înțeleg? Mă privea și avea în ochi multă dragoste și încă ceva, ce nu știu dacă era milă sau mândrie.

— Aveți toată încrederea în mine. Nu mai sunt copil. Ce trebuie să fac?

Mi s'a explicat atunci cu amănunte în ce constă misiunea mea. Ce minunat lucru e lupta!... cei care nu cunosc tremurul acela plăcut pe care îl ai în inimă atunci când primești o sarcină grea, periculoasă, nu știu ce e viața.

Ei, dragul meu, aici începe de fapt adevărata poveste. Să vezi cum a fost.

Cum s'a făcut întineric am sărit gardul uzinei la un loq ferit și am șters-o spre casă. Am mâncat în grabă și am cerut mamei bani de drum.

— De ce-ți trebuie bani acum? — m'a întrebat ea.

— Nu pot să-ți spun, mamă. E vorba de tata și de ceilalți muncitori. Nu pentru mine ți-i cer.

Nu știu dacă a înțeles, dar mi-a dat suma trebuitoare, fără să mai spună o vorbă. Era foarte necăjită, simțeam asta, pentru cele întâmplate la uzină. Ea știa că vor urma zile grele pentru familia noastră și în felul ei, era pregătită.

La nouă seara, m'am întâlnit pe după vagoanele dela depozitul de lemne cu Scurtu. Mi-a înmănat pachetul, apoi am luat-o tiptil spre gară. Tremuram de o emoție ciudată. Nu mi-era frică, însă faptul că știam că în mâinile mele duceam un pachet de care atârna soarta celor pe care i-am lăsat acolo în ateliere — făcea să mi se strângă inima mai tare, să-mi curgă sângele prin corp mai repede. Misiunea mea nu era prea complicată. Trebuia să călătoresc până la Teiuș unde, într'un anumel loc — la magazia de mărfuri — urma să predau jumătate din conținut unui tovarăș care se chema Crișan Vasile. Același lucru trebuia să-l fac la Simeria, numai că aici cel căutat se chema altfel și avea o frizerie lângă gară.

Am scos biletul și m'am amestecat în mulțimea de pe peron. Țineam strâns în mâini sfoara de care atârna pachetul meu, bine legat într'un sac albastru închis. Așteptam cu nerăbdare sosirea personajului dinspre Oradea. Trebuie să mai fi fost abia câteva minute până la sosire — când am simțit că cineva îmi pune mâna pe umăr. Am tresărit de spaimă și m'am întors... Era tata... Se uita cu grijă împrejur. M'a tras la o parte și mi-a spus doar atât: — „Fii atent! Dacă vezi că e pericol, lasă pachetul și fă ca și când n'ai ști nimic despre el. Ar fi însă foarte bine pentru noi să ajungă acolo unde trebuie“...

În clipa aceea personalul intra tocmăi, în gară. Tata mă sărută și ne despărțim. În timp ce urcam pe scara vagonului, l-am văzut deodată din nou lângă mine. Părea schimbat: se uita îngrijorat împrejur. „Ioane, îmi șopti el, vezi tu pe cei doi de-acolo de sub felinar...? Ai grijă! Sunt agenți dela poliție!... Să te ferești de ei!...“

Nici nu avui timp să mă desmeticesc. Tata sări pe partea cealaltă din vagon și dispăru între linii. Rămăsei singur, în mijlocul culoarelor cu o teamă în suflet. Mă așezai pe marginea unei bănci aproape de ușă, cu pachetul meu strâns între picioare, așteptând plecarea trenului.

Nu-ți mai povestesc cum a trecut prima oră de călătorie. Mă linișitisem și chiar așipisem o leacă. Atunci — să fi fost undeva pe la Valea Florilor — cei doi agenți pe care mi i-a arătat tata, trecură pentru prima dată prin vagon. Prin mijirea ochilor, coboriți ca pentru somn, le zăream figurile încruntate. Nu s'au oprit, au trecut în alt vagon. A mai trecut așa vreo jumătate de ceas. Nu pot să spun că a fost un timp ușor pentru mine. Apoi, la un moment dat, am auzit o zarvă mare în compartimentele din capătul celălalt al vagonului meu. Nu știam ce poate fi; mi-era frică să mă mișc dela locul meu.

Tovarășul Ion Ardeleanu, ajuns la acest punct al povestirii, se opri o clipă și se întoarse zâmbind către mine:

— Vezi dumneata, eram de 17 ani numai, și nu prea aveam experiență. Azi când mă gândesc ce prostie era să fac îmi vine să râd și să plâng totodată. Aveam totuși o inimă tare. Știi că eram hotărît să nu mă las; orice s'ar fi întâmplat!

Cum îți spun, aud la un moment dat, o zarvă mare ceva mai încolo. Înjurături, țipete. Apoi ușa s'a deschis înspre jumătatea vagonului unde mă găseam și eu pe una din băncile din capătul opus. Intrară doi jandarmi și unul din civili. Aveau lanterne la ei. Unul din ei strigă:

— Desfaceți bagajele... Percheziție...

Am înghețat. Într-o clipă trecură prin fața mea chipul îngrijorat al tatii și ale celorlalți tovarăși ai săi. Ce să fac? Ce să fac acum, îmi ziceam și inima îmi bătea tare de tot. Mi se părea că totul se prăbușește; că dacă vor găsi manifestele în bagajul meu, totul va fi pierdut. Nu mă gândeam la mine, ci la rușinea cea mare a tatălui meu, la răul pe care-l aduceam pe capul tuturor acelor pe care acum îi iubeam, mai mult decât îmi iubeam viața.

Strânsei din dinți și apucaii în brațe pachetul. Nu zâmbi, așa am făcut. Am luat în brațe pachetul așa cum ieși un copil — și dădui să mă strecor pe ușa cealaltă a vagonului. Auzii din spate: — „Stai domnule! Nu te mișca!“ Inșă nu m'am oprit. Trântii ușa și începui să alerg. Trecui într'un alt vagon. Incepuse goana. Auzeam în urma mea înjurăturile jandarmilor și tropotul bocancilor lor. Fugeau și ei. Am traversat așa mai multe vagoane. Nu mai știu câte. Țin minte numai figurile mirate, supărate ale oamenilor pe care, în goană, îi îmbrânceam sau îi călcam pe picioare. Aveam oarecare câștig; cei care mă urmăreau, se opreau în fiecare vagon să vadă dacă nu cumva m'am așezat și să întrebe de trecerea mea. Așa a mers până la ultimul vagon. Am deschis ușa și m'am urlat afară... Hm!... Ce curios lucru... Am avut vreme să observ că era o noapte cu lună, o noapte frumoasă de primăvară. Aici, pentru o clipă m'am oprit locului. Nu vedeam nicio scăpare. Auzeam din vagonul celălalt zgomotele pe care le făceau în trecerea lor turbată cei care mă urmăreau. Nu aveam prea mult timp de pierdut. Recunosc acum: mi-a fost puțin frică. Frică mai mult pentru pachetul de care mă legasem cu toată viața mea, decât pentru mine însumi. Zării în fața mea cabina întunecată a îngrijitorului de

vagon. Intrai grăbit și, închizând ușa după mine, am rămas în întuneric, tremurând de teamă în așteptarea celor care trebuiau să vie. Ca o furtună bocancii lor au răpăit pe culoarul pustiu al vagonului. Am auzit strigăte și injurături. Nu știau unde am dispărut. „Aici trebuie să fie pe undeva”, spunea o voce încușată. Apoi, ca la un semn, s’au întors cu toții în celălalt vagon. Pe semne, și-au închipuit că m’am ascuns acolo. Tremuram tot. Știam că trebuie să iau o hotărâre cât mai degrabă. Și-am înțeles că dela ei nu mă pot aștepta la nimic bun, că ei sunt pentru mine și-ai mei moartea și că trebuie să salvez pachetul de care depindea atunci totul. Dacă se întorc, mă vor găsi și totul va fi pierdut. N’am șovăit deloc. Ce puteam face? Am ieșit repede din cabină și m’am uitat împrejur ca să mă încredințez că nu mă vede nimeni. Am luat pachetul la piept și cu o mână m’am prins de bara vagonului. Simții deodată vântul rece trecând prin hainele mele. Am strigat „mamă” sau așa ceva și m’am aruncat în gol, cu ochii închiși...

Povestitorul meu — parcă obosit — se opri un moment ca să respire mai adânc. Aproape că îi eram recunoscător pentru această pauză care liniștea și încordarea mea.

Da... așa s’a întâmplat, reluă el firul. Am căzut ca un sac în niște tufări cu spini. Trebuie că m’am ghemuit instinctiv în timpul saltului și că mi-am ferit fața cu mâinile. Altfel nu-mi pot explica cum de nu m’am sgâriat tot. Terasamentul unde am căzut era destul de înalt, așa că m’am rostogolit de câteva ori până m’am oprit. Am leșinat. Uite, vezi urma asta în cap? Asta de-atunci o am. Nuri mare lucru, dar cred că mi s’a scurs mult sânge pe aici. În sfârșit, cum îți spuneam, am leșinat. Mă sdrobisem o leacă și nu era de mirare că am amețit de căzătură.

Ceea ce s’a întâmplat după aceea, mi se pare ca un vis. Când mi-am revenit — primul lucru ce l’am văzut a fost cerul înstelat deasupra capului meu. Am simțit imediat o nemărginită bucurie: bucurie că trăiesc și bucurie că am salvat ceea ce trebuia salvat. Am simțit atunci — acum îmi dau seama — ce înseamnă fericirea de a te sacrifica pentru alții; ce înseamnă să fii victorios într-o luptă eroică, dreaptă.

Am încercat să mă scol; n’am putut. Mă dureau toate oasele. Mă ridicai totuși în coate și zării la vreo două sute de metri de mine, o lumină ce sclipa în întuneric. Nu știam ce să fac. Să strig sau să stau locului. Mi-era teamă că din gara apropiată (Războieni mi se pare) să nu vină jandarmii, să mă caute. Atunci, privind mai bine, am văzut că lumina aceea, venea dela o lampă atârnată deasupra unui pod de pe linie și că în jurul ei se mișcă câteva umbre. Sunt muncitori. Ceferiști... ca și mine..., — mi-am zis, și am început să strig cât puteam de tare: „Hei, fraților, veniți încoace! Auziți-mă!...”

Nu știu cât și cum am strigat... Amețeala m’a cuprins din nou și o disperare grea, ca un fel de moarte m’a năpădit. Am amețit din nou, dar de astădată numai pe jumătate. Am putut astfel auzi vocile ce se apropiau. O lampă îmi lumina în față. Deschisei ochii și privii... zării trei chipuri de oameni. N’am putut observa atunci dacă erau ti-

neri sau bătrâni, n'am reținut mai nimic din trăsăturile lor. Știu numai că privindu-i în ochi, am înțeles că erau muncitori ca și mine, oameni necăjiți și buni la suflet. Am închis ochii și parcă am adormit. M'am trezit mai târziu lângă un foc. Cineva îmi spăla fața de sânge cu apă rece. Sărise o spaimă din sufletul meu.

— Oamenii buni!... băiguu —, dacă mă caută să nu... nu spuneți că m'ați văzut.. Vă rog foarte mult..

Unul mai bătrân mă liniște:

— Fățul meu (vorbea țărănește), nu-ți fie teamă! Aici ești între frați.

Îmi zâmbi foarte de aproape... Poți acum, continuă el, să lași din mână pachetul ăsta, că nu ți-l fură nimeni.

Țineam pachetul strâns în mână. Sforile aproape că îmi intraseră în carne. Mă dureau urmele care învinetiseră.

— Vii dela Cluj? — mă întrebă un altul.

— Da... lucrez acolo la Depou.

Tresăriră. Se apropiară toți trei...

— Lucrezi la Depou? — se uitau la mine de parcă nu le venea să creadă... Atunci, adăogă bătrânul, trebuie să știi ceva de greva de acolo...

— Da, — răspunsei eu, de-acolo viu... și... tocmai din cauza grevei trebuia să ajung cu pachetul ăsta la Teiuș.

Înțelesesă. Mi-au dat să beau lapte cald, apoi m'au învelit într'o șubă și m'au culcat sub pod în întuneric, după niște tufe de păpuriș. Adormii imediat. Știam că înainte de orice, trebuie să mă odihnesc. Nu aveam niciun os rupt. Mă supăra însă durerea din rana dela cap și amețeam încă. M'am trezit pentru o clipă mai târziu, plin de o sudoare rece ca gheața. O mașină se opri aproape de linie și auzii voci aspre, militarești.

— Hei, voi de-acolo. N'ați văzut un derbedeu, care s'a aruncat din tren?

— Ba da, răspunse bătrânul. L-am văzut. Chiar aici, în apropiere a căzut. L-am ridicat și i-am ajutat să meargă până în șosea.

— Și cera făcut în șosea?

— A oprit o mașină și s'a dus cu ea. La Brașov, mi se pare.

— Tâmpiților! Nemernicilor! N'ați putut să-l opriți cu voi?

— Să ne ierți, domnule (totuși bătrânul vorbea), dar noi n'aveam ce face cu dânsul. Era prea grăbit...

Mașina plecă imediat. Auzii apoi pași greoi apropiindu-se și simții o mână caldă pe frunte:

— De-acum poți dormi liniștit, băiete! — mi-a spus cineva.

Ce minunat lucru e să nu fii singur în lume, să simți că ai prieteni pretutindeni!

Am înțeles atunci, așa cum eram învăluit în șuba aceea de serviciu, că noi, ei da!, că noi muncitorii suntem frați și că suntem mulți de tot. Și am mai înțeles că merită să lupti pentru cauza care ne este sfântă tuturor.

În zori m'am ridicat. Puteam să calc destul de bine. Ardeam de nerăbdare să duc până la capăt misiunea mea.

N'a trebuit să aștept prea mult. Oamenii mei au clătinat o lampă

roșie și au făcut ca un tren de marfă să-și încetinească mersul deasupra podețului pe care ei îl reparau. Bătrânul îmi ajută să urc într-o cabină de frână. Totul era în ordine. Am ajuns cu bine la Teiuș și am predat cele ce erau de predat. La Simeria nu m'am mai putut duce. S'a angajat pentru această treabă altcineva. Eu m'am întors la Cluj, ca să raportez Partidului felul cum am executat prima mea sarcină... Pentru că, trebuie să știi, în noaptea aceea, eu m'am apropiat de Partid. Greva s'a extins într'adevăr pe toată linia Ardealului. Și-mi tremura sufletul de mândrie când mă gândeam că și eu, cu slabele mele puteri, am contribuit la fapta aceasta.

Mai târziu am cunoscut multe alte încercări și suferințe. Mult mai mari și mult mai grele. Niciuna din ele însă nu-mi pare atât de plină de noimă ca întâmplarea pe care, așa cum am putut, ți-am povestit-o.

Vezi eram de abia la începutul încercărilor mele și într-o singură zi trebuia să înțeleg atâtea. Să nu uiți că eram foarte tânăr, aproape un copil. Ceva mai tânăr decât ești dumneata acum. Ei bine, trebuia cu mîntea mea slabă de atunci să cuprind lucruri atât de mari și grele. Ce știam eu pe vremea aceea? Totuși eu cred că atunci s'a cuibărit în inima și'n mîntea mea pentru prima dată înțelesul acelor cuvinte pe care voi, tinerii de astăzi, le roștiți fără greutate: libertate, dreptate, fericire. Pentru acestea am dus noi o luptă grea atunci. Da, da! Am înțeles că sunt pe drumul cel bun și am simțit că pe acest drum mă voi duce toată viața mea, alături de tovarășii mei de muncă.

Credeam că povestea s'a sfârșit. Mă înșelam. Omul de lângă mine, mai avea ceva de spus...

— Vreau să te rog ceva. Dacă vei scrie vreodată povestea mea, după cum mi-ai spus că ai de gând s'o faci, să nu uiți un lucru. Un lucru pe care eu l-am lăsat anume afară din firul povestirii, pentru că voiam să ți-l spun la urmă. În noaptea aceea, știu, am fost foarte mișcat de dragostea acelor trei muncitori necunoscuți care m'au ajutat. Nu le știu numele și nici nu vreau să li-l aflu. Unul din ei însă mi-a spus un cuvânt mare. Un cuvânt pe care nu-l pot uita și pe care te rog să-l amintești și dumneata în scrierea ce o vei face.

— Despre ce cuvânt e vorba? — am întrebat.

— Am vrut să-ți mulțumesc unuia dintre ei pentru tot ajutorul pe care mi l-au dat și mai ales voiam să le spun cât bine mi-au făcut pentru că nu m'au trădat celor care au venit să mă caute cu mașina. Știi ce mi-a răspuns omul acela?... Mi-a spus așa: „Frate, uită-te la mâinile mele, uită-te la mâinile tale... Sunt aspre din cauza muncii. De ce să-mi mulțumești? Tu știi ce vrei și eu simt că ești alături de ne-cazul meu și-al tuturor și că lupti pentru dreptate. Am copii, măi, frate, și la ei mă gândesc atunci când îți spun că n'ai de ce să-mi mulțumești. N'as vrea pentru nimic în lume să trăiască viața, pe care o ducem noi astăzi.“

Atâta mi-a spus. Nu știu de ce, dar vorbele astea le păstrez săpată adânc în inima mea. Înseamnă pentru mine lucrul cel mai scump din lume: recunoștința poporului pentru o faptă bună, recunoștința poporului pentru lupta Partidului. Și eu cred că pentru un adevărat comunist nici nu poate exista o răsplată mai frumoasă decât

acele vorbe care mi s'au spus mie, în noaptea aceea grea, pe vremea când eram încă la începutul vieții mele și abia la prima mea misiune.

Mai stăturăm câțva timp în liniște, amândoi îngândurați. Apoi, fără să ne grăbim, ne ridicarăm și o pornirăm agale spre orașul care ne aștepta pe amândoi cu străzile sale vesele, cu viața sa plină de tinerete și de clocot.

Vasile Căbulea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BALADA COMUNISTULUI FĂRĂ NUME

La Doftana există două morminte de eroi comuniști ale
căror nume nu sunt cunoscute. Pe Valea Trotușului am întâlnit
încă un mormânt al unui erou necunoscut al Partidului. Închin
acest poem tuturor eroilor care au murit, luptând ca Partidul
să învingă și Patria să înflorească.

*Sus în dunga drumului,
La (o)statul prunului,
La pîntenul plopului,
În lacrima socului,
Sub umbra colmicului,
Mormântul voinicului...*

*Ce voinic din colț de lume
Doarme 'n groapă fără nume?
Spune, care Făt Frumos
Veni pe Trotuș în jos
Nu cu dor de Cosânzene
Ci de țara care geme?*

*L-a pîndit ieri pe coclaur
Un încrâncenat balaur
Mișelește să-l răpună,
Martor neavînd nici lună,
Nici luceferi și nici stele
Numai lanțurile grele
Ce poporul ferecau
Și de zid îl țintuiau!...*

*Ce voinic și din ce zare
A pornit la război?
Cine ieri l-a alăptat
Pe prispă l-a legănat,*

Din ce sat, care mămucă
Cearc' aminte să-și aducă
Fiul ei de mult plecat
Și de urmă neaflat?
Cine 'ntâi i-a băzmut
Cine 'ntâr i-a povestit
De țara din Răsărit
Și la luptă l-a pornit,
De-a crescut mândru fecior
Spaîma grea a domnilor,
Și junghiul jăndarilor,
Ce șopteau strânși de fior.
„Are iarba fiarelor!“
Dar el iarbă nu avea,
Nu în iarbă el credea,
Ci ducea în gând o stea
Cât un lan întins de maci
Viață pentru cei săraci,
Să 'ncălzească un popor
Frânt în noaptea ocnelor,
Stea care îi da puteri
Să răpună pe boieri,
Mai vârtos și mai cu spor
Decât iarba fiarelor.
Deschidea grele lăcate
De rugină zdrumicate
Desfăcea zăvoarele
Să pătrundă soarele,
Asmuțind izvoarele
Să gonească fiarele,
Trezind oameni 'n zăvoi
Să fugăre pe cioconi,
Înălțând stejarii
S'alunge tâlhari,
Asmuțind toți jderii,
S'alunge boierii.
Cu voinici 'n frunte
Ridicau ei puncte
Spre pravila mare
Din Soare-Răsare!

*

Cică 'n toamnă pe 'nserat
Potere l-au ferecat,
Și l-au dus pe o potică

Unde luna e mai mică.
 Unde frunza 'n sânge pică,
 Unde stele nu se văd
 De hăuri și de prăpăd,
 Unde pdcla-ți ia drumeagul
 Și-și fumează sur hogeagul...
 Trei butuci târa în beznă,
 Trei de mână, trei de gleznă...
 Și la brâu ducea 'n cavale
 Doinele pline de jale,
 Și în fluerul său vechi
 Horele fără perechi.
 Tănuia sub hanna veche
 Cartea lui din nopți de veghe
 Slova scrisă de Stalin
 Slova, floare de căln,
 Slova ce-l ardea în piept
 Și-l ținea sub gloanțe drept,
 Slova care-i da puteri
 Să 'nvingă pe temniceri!...
 — Cum îți spune?

N'a răspuns
 Nici când focul l-a pătruns,
 Este om sau este piatră
 De-i arzi mâinile în vatră,
 E stâncă sau e oțel.
 De-i frângi inima din el,
 Și nu geme și nu plânge
 Oricât cleștele (i-or) strânge?
 Poți să-i rupi trupul voinic
 Geaba, e tot bolșevic!
 Poți să-i pici sare pe rană
 Sau oțetul fierț din cană,
 Sau pe gât seul topit,
 Geaba, e tot bolșevic!
 Să-i picuri fruntea cu ceară,
 Să-l strivești sub grea povară,
 Să-l îngropi de viu în zid
 El trăiește prin Partid
 Și crește și mai voinic
 Căci de aia-i bolșevic!

— Alelei feciori de căini,
 Puandri de lupi hapsâni,

Vipere cu limbi cochite
Uh cu ghiare otrăvite,
Cât m'oi rupe, cât m'oi stoarce
Eu curând mă voi întoarce,
Zălogesc drept mărturie
Lunca seacă și pustie
Când s'or prinde flori de ea
Alături mă veți vedea,
Căci în locul meu o mă
Vor lupta mai cu tărie.
Ia 'n priviți, mugurii crapă,
Ziua noastră o să 'nceapă,
Luați aminte, voi jivine,
Vremea noastră — iat-o, vine!

Slobozi domnii au oftat
Căci în miez de înopțat
Jăndarii l-au împușcat
Și 'n ascuns l-au îngropat,
Nicio patră pe mormânt
Ci doar umbra cea de vânt,
Nimeni să nu știe 'n lume
De voinicul fără nume,
Apele să-l putrezească
Zăpezile să-l topească
Bruma urma-i să o spele
Din păduri și din vălcele,
Inima roua să-i svânte
Nimeni să nu-l mai cânte,
Să nu-l afle nimenea
Niciun plop și nicio stea.
Pe locul mormântului
Doară umbra vântului...

*

Mulți, an mulți au mai trecut,
Domnii crunt s'au mai sbătut,
Căci Partidul crește țara
naltă câtui primăvara.
Jăndarii cei hăzi de ieri,
Tremurau fără puteri
Sgâlțâți fără scăpare
Văzând lunca toată 'n floare,
Văzând albul luncii tors
Le părea că s'a întors

Din mormântul cel de ani
 Ingropat sub magherani
 Așa cum el le-a strigat
 Când l-au dus la împușcat:
 „Cât m'oi rupe, cât m'oi stoarce,
 Eu curând mă voi întoarce,
 Zălogesc drept mărturie
 Lunca seacă și pustie,
 Când s'or prinde flori de ea
 Alături mă veți vedea”.
 Tremurau vechii jăndari
 Socoteau că de arțari
 Mormântul nu s'o afla
 Nimeni urma nu i-o da,
 Nimeni n'o mai ști de el
De trunchiul de voinicel,
Că bruma l-a risipit
 Zăpada l-a troenit,
 Norii grei, nori de leșie,
 I-or fi stins flacăra vie,
 Vântul colbul i-ar fi dus,
 Ploaia l-ar fi sters de sus,
 Poate l-au topit izvoare
 Sau pasul de căprioare,
 Poate-un soc mai puțințel
 Sorbea doinele din el,
 Iar vr'o muerlă îl jelea
 Pe ascuns într'o vâlcea,
 Sau iarba ori mînta creață
 L-o fi mistuit în ceață.
 Negurile 'n lungi mîntăi
 L-or acoperi prin văi,
 Și-o uita țara de el
 De trunchiul de voinicel.
 Ca semn al mormântului
 Numai umbra vântului...

Nu-i vrerea jăndarului,
 Nici a cămătarului,
 Nici gândul boerului,
 Nici tăișul fierului,
 Nici vrerea potăii,
 Nici negura văii
 Să poată să șteargă

Urma ce nu-i dragă
 Să poată să 'ngroapă
 Sub talaz de ape
 La umbra colnicului
 Mormântul voinicului...
 Căpătâi mormântului
 Stă steaua Partidului,
 Mamă nu-i și tată nu-i,
 Dar e roșul steagului
 Nu-s nepoți și nici feciori
 Dar cresc maci și cresc bujori,
 Numele nimeni nu-l știe
 Dar îl duce cu mândrie.

Tată nu-i și mamă nu-i
 Dar deasupra groapei lui
 Astăzi se apleacă dragă
 Patria și țara 'ntreagă
 Nu cu lacrimi și cu plâns
 Ci cu roadele că-am strâns,
 Nu c'o floare 'mbujorată
 Ci cu floare — țara toată.
 Nu-l străjuie ochii triste
 Ci ochi dârzi de comuniști
 Iar alături pân' la cer
 Țara încă șantier
 Ca pe-o laudă și-o cinste
 Rânduieții socialiste.
 Nu-s feciori și nu-s nepoți,
 Dar copiii noștri toți
 Cu buchetele de flori
 I-s nepoți și i-s feciori
 Ce prin anii viitori
 I-or purta roșia stea
 Spre izbânda ce-o visa
 Mai departe, mai departe,
 Cum citise el în carte,
 Așa luptă steag ne-o fi
 Steag de viață și de zi,
 Prins în dunga drumului,
 La sărutul prunului
 La pîntenul plopului
 Cu doinele socului!

Nicolae Tăutu

BAJOR ANDOR

CU MUGURII CE CRESC

*Colind pădurea. Vântul în frunziș
se joacă prăfund prin mățișori.
Verdeața crește deasă 'n aluniș,
pădurea s'a 'mbrăcat de sărbători.
Nu-i frumusețea multă ce mă cheamă:
în freamătul de frunze-al tinereți
privesc copacii tari ca de aramă
și-ascult în toate melodia-vieții.*

*Printre copaci, pe sub coroana verde
(de unde stau, nici nu e prea departe)
se-aude clar, cum surd, ca 'ntr'un perete
cu sete-adâncă cineva tot bate.
Un lemn troznind din scoarță-și cerne praful
și 'mprășteie surcelele mărunte,
apoi, ciudat, se-aude flueratul,
ca fierăstrăul rute dela munte.*

*Din praful schipitor acum se vede
cum stând pe coajă sprinten ciocănește
neobositul meșter dând cu sete;
din când în când aripa și-o sburlește.
El bate, ciocănește; stă la pândă,
desface zidul scoarței învechite.
Nu lasă 'n scorburi viermi să se-ascundă
ci pățimaș în prinde și-î înghite.*

Tu, pasăre ce bați neobosită,
lovește coaja veche cu putere,
să ai privirea veșnic ascuțită
ca un chirurg tăind printre viscere.
Pe creștete de arbori fii stăpână,
să înverzească liber frunză, iarbă,
ascultă cântul vieții ce-l înfrână:
o ură neagră 'n inimă să-ți fiarbă.

Căci sunt de-acei ce rod adânc sub scoarță,
și cei ce rod deasupra ca o iască.
Nu sta prea mult cu nimenea de harță,
și nu lăsa nici viermii să trăiască!
Cu scoarța una seamănă 'n culoare,
și 'nnebuniți fac pagube în rod.
Lovește-i greu. Să nu ai îndurare.
Să piară toți ce 'n noi muguri rod.

Mulți dintre ei sunt plini de-un suc vâscos
și ca să scape te împroască 'n față.
Sunt alții cu al florilor miros,
și-ar vrea să fie toți deasupra 'n viață
Fără culori, pestriți și de paradă,
au pielea netedă, sub ea, venin,
cât se târăsc ei dau numai din coadă,
dar se întorc apoi, să muște 'n plin.

Lovește, pasăre, lovește 'n ei!
Tot ce e viu și crește e cu tine.
Ascultă conștiința, glasul ei,
și fă să piară astfel de rușine!
De geabă-și schimbă părul în culoare
de azi pe mâine, unii, năpărlind,
orăcând că ieri au fost sub soare
netrebnici viermi, azi flori îmbobocind.

Căci de te 'ntorci, își vor deschide botul,
din care-o clipă vorbe dulci au scos,
și vor răpi din arbori muguri, totul.
Nu sta pe gânduri, vorba-i de prisos!
Lovește-i și despică-le spinarea,
dacă vreodată o vor fi avut;
fărdă-mă-le 'n bucăți nerușinarea,
căci numai pielea netedă li-i scut.

*Ești pasărea vlăstarului ce crește,
ne ți-ajută soarele pe cer.
Lovește, ți-pă, bate, dăltuește,
căci vieți născute azi așa ți-o cer.
Dar viermilor să nu le lași odihnă,
să văjăi ca un zmeu deasupra lor,
și intonează o cântare plină
cu mugurii ce cresc, biruitori.*

*Vezi: știm și noi atâtea viermi în viață
careucid toți germenii ce cresc,
cu noi se luptă pe ascuns, pe față,
se târzie spre scorburi, se putesc,
oriunde s'ar ascunde — în zdrobim,
căci tinerețea lumii suntem noi —
și-o lege-a vieții e să biruim.*

În românește de I. Crișan

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LA COMITETUL DE PARTID

*La Comitet se 'ntâmplă câte-odată
Să stăm de vorbă, prieteni, mai târziu
Acasă când te 'ntorci, ți-e asudată
Cămașa, sub vestonul cenușiu.*

*Așa a fost pe stradă, primăvară,
Și ierburile 'n ploi scaldate iară,
Când noi aici ca 'n iarnă ne-adunam.
Dar secretarul desfăcu un geam —*

*Și ramurile verzi s'au repezit
Lovindu-l peste fața 'nfierbântată.
Pământul ca 'n pădure-a mirosit.
Sus, avioane, jos copii se-arată.*

*Cu flori de măr pământu-i (zăpădi)
Și am semni departe scânteiara.
Nu poți trata probleme de partid
Fără să simți că 'n jur e primăvară.*

În românește de Ioan Brad

TRIBUNA CONGRESULUI AL XVIII-LEA

AL P. C. (b) AL U. R. S. S.

*Te uți la Elbrus — și tăcut,
Rucsacu-l iei pentru sunt:
Până la stele-a străbătut
Înaltul pisc, înzăpezit.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
*Spre vârf urcându-te mereu,
Tu, Caucazu-l vei vedea
Și 'ntregul șir de munți ce — greu
S'a desfăcut în fața ta.*

*Și, poate, nu-i așa de sus
Tribuna unde-a fost Congresul,
Dar munți care s'o'ntreacă, nu-s,
Și n'o ajunge E'verestul.*

*Din ea deschisu-i comunismul,
Așa cum văile le vezi
În față, pentru prima oară,
Din piscu'nalt și cu zăpezi.*

În românește de Aurel Gurghianu

DOAR UN COPIL...*

Prin potopul de fulgi care se cerneau din cerul de plumb, alergau spre gara grupurile de muncitori dela Dermata, Iris și Junas. Străzile din cartierul gării erau înțesate de oameni. Alergau cu toții în ajutorul ceferiștilor. Unii, înarmați cu ciomege, alții cu drugi de fier, cei mai mulți aveau însă buzunarele burdușite cu pietre.

Abia mai puteau respira de atâta fugă prin zăpada care creștea cu fiecare clipă. Unii se rupeau din rânduri. După două, trei clipe, o luau din nou la goană. Polițiștii îi urmăreau. Erau acum pe aproape.

— Măi, dar cât s'or mai ține ăștia de noi? Omul se opri.

— Hai, hai la gară, frate! — îl îndemnă un altul, din fugă. Acolo să se țină ei de capul nostru, nu aici...

— Că bine zice, gândi celălalt. Acolo nu vor avea curajul.

În lungul străzii, dela pod și până la colțul unde cotea spre Decebal, nu vedeai decât oameni fugind.

De sub podul de cale ferată, ieși bătrânul Zenovie Vintilă, arzător la Iris. Mergea topăind, bătrânește. Avea peste șaiszeci de ani. Alerga și el, ca toți ceilalți, spre gară. Auzise că acolo se dă luptă pentru dreptate. Și încă se simțea în stare, cu toată bătrânețea, să lupte și el pentru un lucru atât de minunat. O viață de om visase ziua asta.

— Poate că tot am să trăiesc, s'o văd și pe asta, — gândea, și-i invidia pe cei mai tineri, care-l întreceau în goană... „Ucigă-i crucea de cotângăi! Hei, cum nu mai sunt tânăr! Cum aș mai fugi să ajung mai repede acolo... la dreptate...” Și privi în lungul străzii, să vadă dacă mai este mult.

— Hai mai repede, moș Zenovie — îl grăbi Petru Cociș, venind din urmă. Ne ajung polițiștii. Haida!

— Viu nepoate, viii, dar mai domol. Vezi, s'au înmulțit iernile pe umeri și mă apasă. Dar lasă, ajung și eu.

Cociș trecu înainte. Dela Iris și până aci nu se mai oprise. După el, aproape, alerga Radu. Copilul abia răsufla. Picioarele i se mișcau mecanic prin zăpada mare, în vreme ce se ținea de Cociș. Întors o clipă, acesta dădu cu ochii de el.

Se opri rău un pic să-și tragă răsuflarea.

* Fragment din romanul *Tinerețea lui Radu Felecan*. Fragmentul a fost premiat la concursul „Azi țara ta e casa ta”, inițiat de revista noastră.

— Nu te-ai dus acasă, cum ți-am spus...

Radu lăsă ochii în jos și nu răspunse.

— De ce fugim, nene Cociș? — întrebă el cu fața aprinsă de alergătură. Suntem așa de mulți și fugim de câțiva sergenți... Zău, de ce fugim? Eu, dacă aș avea o pușcă...

Un muncitor venea către ei în fugă: — Il bat pe moș Zenovie îl omoară! L-au ajuns și-l omoară, — repetă el. Să nu-l lăsăm!

Cociș se întoarse cu fața spre pod și-l văzu pe bătrân acoperindu-și capul cu brațele, ferindu-l de loviturile bastoanelor de cauciuc. Orlescu, agentul, ajunsese primul lângă bătrân. Vreo doi sergenți căutau să-l ajungă pe alți doi muncitori. Cei trei urmăreau scena, cu strângere de inimă.

— Să nu-l lăsăm, insistă infuriat muncitorul care se oprise lângă Cociș. Să tăbărim asupra lor!

În Cociș se da o luptă crâncenă. N'avea voie să întărite oamenii la violență împotriva autorităților. Dar bătrânul... îl omoară, dacă-i lasă... Ce să facă?... Indicațiile Partidului erau categorice: „Fără violență, deocamdată”... Și tocmai el, care transmisese aceste indicații, să le calce? Dar bătrânul? Oare Partidul o să-l condamne pentru că a scăpat de la schingiuire pe un bătrân de șaiszeci de ani?

— Hai, inene Cociș! Il omoară.

Radu tremura. Bătrânul acoperindu-și capul cu brațele, se prăbuși la pământ. Fața copilului, rumenită de frig și de fugă, se făcu palidă. Scuturat de friguri, îl sgâlțâia pe Cociș de palton.

— Il omoară, nene Cociș! Il omoară!

— Opriți-vă, fraților — Opriți-vă! Să nu-l lăsăm pe moș Zenovie! Oamenii s'au oprit ca la un semnal.

— Pe moș Zenovie?

Întrebarea ieși din toate piepturile.

— Auzi, frate, pe moș Zenovie, pe bunicul!

— Să nu-l lăsăm!

— Căinii!..

Se repezără, cu pietre, cu ciomege.

— Inapoi, derbedeilor! — strigă Orlescu. Amenința cu bastonul de cauciuc, învârtindu-l peste capete. Mulțimea se apropia.

— Pe ei, pe ecei, fraților!

Polițistii o luară la goană spre piața de scânduri, lăsându-l pe Orlescu singur.

— Uite, fug, nene Cociș. Fug polițistii!, țipă Radu, topăind de emoție și bucurie. Fug! Fug! Ha, ha, ha!

De râsul lui pițigăiat se molipsi și Cociș. Pe fața lui aspră, înflori un zâmbet larg.

Oamenii își agitau pumni și bastoanele peste capete. Lui Radu i se părea că mulțimea se va năpusti dintr-o clipă într-alta asupra dușmanului. Radu privea în toate părțile să vadă dincotro vor apărea „ceilalți”. Nu se zărea nici tipenie de om. Străzile erau pustii. Ningeă liniștit și des. Se ținea, mareu pe lângă Cociș și privea cu ochi mari, când la bătrânul Zenovie, când la oamenii adunați în jur. Bătrânul era

întins pe zăpadă, cu fața năclăită în sânge. Ar fi trebuit un medic. Dar de unde?

— Vedeți, fraților? — vorbea Cociș de pe furgonul pe care se urcase. Noi cerem drept la viață omenească, la muncă; cerem pâine... Și iată ce ne dă guvernul: gloanțe și bastoane. Noi am cerut comitate de întreprindere și libertate de organizare: guvernul trimite împotriva noastră jandarmi și polițiști. Acum trei săptămâni ne-a fost garantată libertatea sindicală. Și iată că sediile sindicatelor au fost închise, cei mai buni conducători arestați. Teroarea domnește peste tot. Si împreună cu teroarea, mizeria. Mii de muncitori sunt concediați. Guvernul caută să fărâmițeze mișcarea noastră muncitorească. Seamănă ura șovină și rasială. Dar na! fraților, îl avem aici pe moș Zenovie. Mulți îl cunoașteți. E Român. Uitați-vă cum l-au bătut! Și cei-care l-au bătut tot Români sunt, dar sunt oamenii guvernului. Și pentru guvernul bogătaşilor nu există Români, Unguri, Evrei sau alte naționalități.

Pentru ei sunt numai muncitori care trebuiesc jefuiți și exploatați, care pot fi schingiați și batjocoriți, oare nu sunt socotiți decât niște vite de jug. Și apoi să mai avem încredere în guvern? Nu, fraților, nu. Noi să ne ținem tari, până ce primim ce este al nostru. Și nu vorbe, fapte. Până nu vedem fapte, niciun pas înapoi!

Multimea începu să se frământa, mai înversunată.

— E adevărat că în Piața Unirii s'a tras asupra voastră? Întrebă cineva. Suna sirena și m'am auzit împușcăturile.

— Au tras întâi în aer — răspunse Cociș. Să ne sperie. Dar n'a lipsit mult să tragă și în noi.

— Tâlhară!

— Auziți, fraților? Și-apoi să nu-i prăpădești când fi prânzi la strâmtoare!

— Așa, așa, să-i zdrobești, nu altceva!...

— Mișei!

Blestemele curgeau, pumnii și ciomegele se agitau și, deodată, din mulțime, unul începu să cânte „Internaționala”.

„Ce frumoasă cântare —, gândi Radu, înfiorându-se. De ce oare n'am învățat-o și eu la școală cu doamna Mimi?... Și deși n'o știa și n'o înțelegea bine, totuși începu să murmure și el, pierzându-și glasul pițugăiat în mulțimea de voci aspre. Imnul muncitorilor de pretutindeni se ridica tot mai sus. Mulțimea cânta solemn, nemișcată; dar în ea se vedea o hotărâre aprigă, nesdrușnată. Lar Cociș cânta și el de pe furgonul-platformă. Radu îl privea cu nesăț.

— Cum ăș vrea să fiu ca el! Dar lasă, când voi fi mare. Atunci o să fiu ca el.

Și cântecul continua. Oamenii se înfiorau la chemarea lui. Se înfiora și Radu. Se mândrea că este lângă Cociș. Când o să se întâlnească cu ceilalți urlici, o să-i privească de sus:

— Ce-i mă, cu mine vă puneți voi? Eu am stat acolo sus, lângă nenea Cociș. Oamenii se uitau cu respect la noi. Da. Zău, așa a fost. Nu mă credeți? Întrebați-l pe tot. Și am cântat cu ei. Și nu m'am temut nici de jandarmi, nici de polițiști. I-am făcut să fugă. Ehe! Voi

ați stat ascunși ca șoarecii... Mândru de isprava lui, începu să-și înalțe glasul scârțâitor, peste mulțime...

„... Rob cu rob, să ne unim...”

— Nene Cociș, carc robu să se unească? — întrebă Radu, atunci când Internaționala[le] luă sfârșit. La noi în sat, robi le spunea ălcora care sunt închși, hoților.

— Lasă, îți spun altădată...

Scoase din buzunarul interior al paltonului un manifest împăturit. Il desfăcu încet și ridică mâna peste mulțime. Se făcu tăcere. Apoi citi cu glas tare:

— Tovarăși și cetățeni! Partidul ne chiamă să punem stavilă dezastrului la care este împinsă patria noastră. Prin acțiunea noastră unită, să impunem plecarea controlorilor străini din țară și să oprim fascizarea ei. Cuiburile fasciste sprijinite de burghezo-moșieri apar ca o plagă veninoasă pe trupul țării. Și aceste cuiburi, fasciste-au menirea de a ne împinge în război. Dar nouă război nu ne trebuie. Nouă ne trebuie pace, libertate și muncă...

Mulțimea începu să aplaude furtunos.

— Mun-că!.. Mun-că!..

Și pentru ca munca să ne fie asigurată, cerem să ni se lase comitetele de întreprindere. Întreprinderile, zidite din sudoarea și sângele nostru, să fie sub controlul muncitorilor...

Deodată, dinspre Antrepozitele Albina, se auzi un glas puternic:

— Fraților, vin jandarmii!

Un detașament își făcu apariția din strada Calvin. În fruntea lui venea un locotenent desirat, cu șapca trasă pe ochi și cu sabia lipită de umăr, cu vârful în sus. Jandarmii își duceau armele în cumpănare, gata de luptă. De țevile lor erau prinse baionete late și lucitoare.

Mulțimea creștea, făcând zid.

— Să nu vă apropiați! — începură să strige muncitorii, ridicând în aer bâte și drugi de fier... Să nu vă apropiați...!

Detașamentul se opri la vreo douăzeci de pași de mulțime. Apoi locotenentul mai făcu câțiva pași și strigă cu un glas hodorogit:

— În numele legii și al Majestății Sale, vă ordon ca în cinci minute să vă împrăștiati.

— Uuu!... Uuuu!... Uuu!.., vui mulțimea, îndesându-se spre jandarmi. Între ei nu mai erau decât câțiva pași.

— Mai aveți trei minute! — strigă din nou locotenentul. Vorbea acum cu siguranța omului care știe că ordinul lui trebuie executat... Două!... Mulțimea nu se mișcă. Cociș își dă seama că oamenii nu se vor da îndărăt, chiar dacă jandarmii vor trage. Foamea și mizeria erau mai grozave decât gloanțele. Ce se va întâmpla acum?

Cobori de pe furgon. Voia să fie cât mai aproape de locotenentul acela increzut. Își făcu loc cu coatele prin mulțime, până la rândurile unde ajunseră jandarmii. Acuma vedea și fulgii opriți pe genele locotenentului și vnișoarele obrazului său buhăit.

— Un minut! — strigă din nou locotenentul. Mulțimea făcu încă un pas către jandarmi.

Cociș apără în fața locotenentului, tocmai când acesta ridica sa-

bia. Puștile jandarmilor trosniră peste capete. Mulțimea înlemni. Geamurile mari dela clădirea cenușie a gării plesniră. Când ecoul detunăturii se risipi, se auzi glasul lui Cociș, spintecând aerul scămos:

— Frați jandarmi! Să nu trageți în noi. În fața puștilor voastre stau frații și părinții voștri; stau oameni care și-au ridicat glasul pentru dreptul la viață. Și glasul nostru nu răsună numai pentru noi, ci și pentru voi. Oare care este traiul vostru în cazărmi? Sunteți bătuți și nesocotiți. Drepturile voastre de hrană sunt furate de ofițeri și majuri. Pe socoteala voastră ei fac averi. Din gloanțele trase de voi în muncitori își vor ridica ei gradele și vor fi decorați! Dacă așa vreți, trageți!... Și, Cociș își desfăcu paltonul, gata să primească glonțul.

Se produse învălmășeală. Unii jandarmi lăsară armele de-a-lungul corpului. Locotenentul, roșu de mâne, începu să urle: Foc! Foc! Foc! Răsunară câteva împușcături răzlete. Oamenii se buluciră spre jandarmi. Strecurându-se prin mulțime, Radu veni până în fața lui Cociș și se lipi cu spatele de el, ca și când ar fi vrut să-l apere cu trupul lui mic și butucănos. Și ochii măriti ai copilului se pironiră sălbatec asupra locotenentului. Apoi își aruncă privirile asupra jandarmilor.

— Să nu trageți în nenea Cociș! — strigă el. Zău, nu trageți! Nici în ei... și arată mulțimea.

Locotenentul se făcu pământiu. La ce se gândea el în acea clipă nimeni nu putea ști. Destul că după ce privi în jur și văzu jandarmii nehotărâți, își repezi, poate de spaimă, poate de furie, dunga sabiei în creștetul copilului. Și fără un geamăt, copilul se răsuci pe călcăie, căzând la picioarele lui Cociș.

În clipa aceea mulțimea se năpusti cu o ploaie de pietre. Jandarmii se răsuciră, luând-o la goană spre Antrepozitele. Locotenentul rămase singur. Speriat, calul începu să-l tropăie. Dădu pîtenii, se repezi în mijlocul oamenilor, apoi se întoarse, lovi în dreapta și în stînga cu sabia, croindu-și drum.

Când se văzu scăpat în spatele Antrepozitelor Albina, își regrupă jandarmii strigând:

— Nemernicilor! O să 'mfundați pușcăriu, vânzători de patrie ce sunteți. Vă lăsați comandantul în primejdie și fugiți? Ai?

Era palid. O suvîită de sânge îi brăzda fața.

— Culcați!

Soldatii se trântiră la pământ, lipindu-și fețele înfierbântate de zăpada rece.

— Ai? Fugiți? Stați că bag eu disciplina în voi. Vă lovește mila pentru un pui de comunist? Ploton, salt înainte! Culcați! Drepti! Inapoi...

Cociș ridică copilul în brațe. Părul îi era năclăit. Lovitura i se întindea dela frunte până după urechea dreaptă. De-a-lungul loviturii, o dungă roșie și fierbinte. Îl zări pe Vasile Mican și-i șopti: — Un doctor! Fugi după un doctor!...

Cu copilul în brațe, se îndreptă spre clădirea cenușie a gării. Oamenii le făcură loc să treacă. Până la gară mai era o bucată de drum. Zăpada era neatinsă. Nu erau decât urmele pașilor lui Cociș, care

mergea cu copilul în brațe. Ningeă des, Zăpada astupa urmele. Se mai auzi o împușcătură răzleață. Apoi se lăsă liniștea.

Umbrele serii cădeau peste oraș. Cordonalele de jandarmi baraseră trecerea spre Atelierele Principale C. F. R. De-a-lungul liniei ferate, dela podul care leagă orașul de cartierul Dâmbul Rotund și până la Fermeta, alte cordoane puternice de jandarmi țineau înlanțuite atelierele. Numai în spre valea Nadășului, în lungul unei ulicioare, rămase încă loc liber de trecere spre Ateliere și Depou. Numai pe aci se mai putea face legătura cu ceferiștii baricadați. Dar ca să ajungi până în ulicioara asta, trebuia să ocolești fabrica de chibrituri, să faci un ocol pe la Dâmbul Rotund și să treci Nadășul înghețat, tocmăi în spatele Depoului și aici te aștepta un zid înalt de cărămizi, peste care treceau câteva fire de sârmă ghimpată. Era aproape cu neputință ca să pătrundă cineva până aici.

— Totuși, trebuie, — zise Cociș, adresându-se Comitetului de intervenție, instalat în biroul de mișcare al gării. Trebuie neapărat să știm ce fac ceferiștii, să stabilim legătura cu ei.

— Asta o vedem fiecare — îi răspunse Senici. Dar cine să sară zidul? Până acolo, ou tot ocolul, poți ajunge ușor... dar zidul?...

Cineva se gândi la copil.

— Il sar — zise Radu. Își revenise de pe urma loviturii primite. Știu eu pe unde să sar, zău!

Avea fruntea bandajată și fața îi era încă palidă. Lovitura primită nu fusese prea puternică, și copilul își reveni peste puțin, după ce doctorul Buour îl pămă. Cum deschise ochii, în loc să plângă, îi zâmbi lui Cociș.

— Așa-i că nu m'am temut de el?

Cociș nu-si putu stăpâni un zâmbet.

— Ai fost tare, Radule!... Iar în gând: ...Și totuși nu-i decât un copil. Ești un copil minunat, — gândi iar Cociș, când Radu se oferise să meargă la Atehere, și-l învălui cu o privire caldă, părintească. Totuși, cum să încredințeze această misiune unui copil? Primejdia era mare. Patrulele de jandarmi puteau ajunge în spatele Ateliereilor. Ori, poate agenții să fi întins curse... Atunci? Pe de altă parte... copilul se poate strecura mai ușor...

Se frământă câteva clipe înainte de a lua vreo hotărâre. Se plimba prin birou cu o mână la spate și cu una la gură. Așa făcea întotdeauna când se gândea adânc la ceva. Vasile Mican și Irma Szöcs priveau în pământ, gândindu-se și ei. Senici se dusesse la geam. Privea prin ghiața prinsă de sticlă, în întunericul care se așternuse peste gară. Numai Radu se uita la Cociș și ochii lui stăruiau, rugători. Parcă spunea: „Ce, nu mai ai încredere în mine? Oare n'am făcut tot ce mi s'a cerut?”

— Bine, Radule, te duci tu! Dar nu te duci singur. Până la zid te vei duce cu cineva. Și, după o pauză: — Cine se duce cu copilul?

— Mă duc eu — se hotărî Senici.

Urmă o scurtă constatare la care Radu nu asistă. Sta într'un colț, răsfoind o revistă ilustrată, nimerită acolo cine știe de unde. Era

nerăbdător să plece mai repede, să se arate vrednic de încrederea tovarășilor, a lui „nenea Cociș”. Era mândru că i se va da o misiune după cât se părea importantă. Se gândi o clipă la zidul înalt al Ateliereilor, pe unde se mai jucase altădată cu copiii din cartier.

Aruncă revista pe o masă plină cu niște mașini cărora el nu le înțelegea rostul. Dela o vreme se încumetă să întrebe:

— Când plecăm?

— Indată! — răspunse Senici, ridicându-se pentru o clipă. Apoi se aplecă iar peste masă și discuția continuă pe șoptite. Lui Radu începu să-i fie necaz că este lăsat acolo singur, că nimeni nu-l ia în seamă. Dar lasă, o să vedem la zid, la Atelier, o să le arate el ce poate...

Din cerul de smoală se cerneau fulgi grii. Vântul de miază-noapte via năpraznic aruncând zăpadă în ochi. Strângându-și hama în jurul corpului, copilul se lipi de Senici.

— Ii tare frig, zău, — zise el, privind înainte, în întuneric. Stăpâna în jur o liniște grea, amenințătoare. Pașii lui călcau fără șmot în zăpada moale. Nu se simțea în jur nici cel mai mic semn de viață. Totul era tăcut, ca într'un cîmătir. Nici măcar un câine nu se auzea lătrând.

Străzile înguste și întortochiate prin care treceau erau cufundate în beznă.

Oare de ce în centru se vede și noaptea, ca ziua? — se întrebă copilul. Dacă ar mai fi și hărtoape pe aici, ai putea să-ți rupi gâtul și să mori până să te găsească cineva pe un asemenea întunec.

Aici e ca în sat, — se gândi Radu. Acolo, mai ales toamna și iarna e greu să mergi noaptea, pe uliță... Ulițele-s săpate de apele ploilor. La tot pasul te împiedici, cazi. Pe ulițele care coboară din deal spre vale, sunt gropi adânci. Și nimeni n'are grijă de ele. Aici, la oraș, la fel! De ce numai în centru să fie? Pentrucă acolo și-au făcut culcuș toți burduhănoșii?... Nu, nu, asta nu-i dreptate.

La un colț de stradă era cât p'aci să dea peste o patrulă de poliști. Abia au avut timp să se ascundă după un colț de gard.

— O, lua-i ar dracu! — injură în șoaptă Senici. Și pe aici și-au vârât nasul.

Patrula trecu la câțiva pași de ei. Cu patrula de sergenți mergeau și doi civili. Unul, probabil, agent. Celălalt, înalt, mai înalt decât toți, mergea șchiopătând în mijlocul patrulei. Discuția cu agentul spunându-i ceva. Vorbea hodorogit și șoptit. Cu greu puteai prinde frânturi din ceea ce le spunea însoțitorilor săi. În liniștea serii, glasul lui scârțâia ca o poartă neunsă, bătută de vânt. Cel puțin această impresie o avu Radu, care-l prinsese puternic de haină pe Senici. Când patrula se îndepărtă, copilul îi șopti:

— E... ăla... cum îi zice... Iși duse degetul la tâmplă, străduindu-se să-și reamintească un nume care îi juca pe limbă.

— Da, da, — răspunse tot în șoaptă Senici, clătinând din cap. E Vârtic. El este.

— El, el, — întări Radu. Dacă aș fi mai mare, l-aș strânge gât. Zău că l-aș strânge. Șontorogul dracului... Copilul amenință cu pumnul lui mic în urma patrulei.

Ieșiră din ascunziș și, după ce cercetară de jur împrejur, se adânciră din nou în ulițele cartierului, printre hrubele scunde și mohorâte, numite a batjocură locuințe. Mergeau alături, uneori lipiți unul de altul. Senici se gândea la Vârtic și, fără să vrea, îl lovea scârba... Un trădător, un ticălos, care și-a înșelat tovarășii.

Îl prinse pe Radu de mână și grăbi pașii, vrând parcă să scape de chipul hâd al nemerniciei lui Vârtic:

— Hai, hai mai repede, Radule!

Halele Ateliereilor Principale apărură în întuneric ca niște monștri. De jur împrejur, nici fir de lumină. Numai la geamurile înalte ale halelor licăreau câteva lumini slabe, de oparte și lumânări de ceară.

Atelierele erau împrejmuite de un zid înalt din cărămidă, deasupra căruia treceau fire de sârmă ghimpată. Peste acest gard trebuia să sară Radu. Se angajase că-l va trece.

La picioarele lor șerpuia Valea Nadășului, acoperită de ghiață și zăpadă. Dincolo de vale, o străduță îngustă. Mai mult o potecă, făcută de ceferiștii din cartier, pentru a-și scurta drumul spre casă.

— Ai să-l poți sări, Radule? — întrebă Senici neliniștit. Gandul e înalt.

— Îl sar, --- încuviință cu hotărâre copilul.

— Atunci, să trecem ghiața.

Lângă zid s'au oprit, scrutând întunericul în toate părțile. Nicio mișcare prin apropiere. Numai din curtea Ateliereilor, de undeva din față, răzbătea până aici svon de glasuri agitate, peste care se ridicau biruitoare cântecele muncitorilor.

Senici scoase din căptușeala paltonului o scrisoare și i-o întinse.

— Ascunde-o, Radule. O dai numai lui Bojan, Mețiu sau Emil Popa. Auzi? Îi cunoști, nu?

— Îi cunosc, cum să nu-i cunosc.

— O dai numai unuia din ei și așteptă răspunsul. Apoi te întorci. Auzi? Și când ești lângă zid, îmi dai un semn. Să lovești cu un lemn sau cu ce găsești.

— Bine.

— Dar nu uita?

— Nu.

— Atunci, hai. Te ridic pe zid și — dincolo — sari cum poți.

Senici îl săltă pe Radu pe umeri și copilul se prinse de coama zidului. Se sgarie puțin la mână în sârma cu țepi, dar nu zise nimic. Se înleștă cu mâna de fierul care ținea sârma de zid și trecu dincolo de ea.

Lângă zid era o grămadă de fiare.

Radu se lăsă să alunece, până ce b atinse cu picioarele. Apoi, încet, coborî, afundându-se în zăpada ce-l cuprinse până mai jos de glezne. Deodată, mâini puternice îl înhățară, astupându-i gura. Pe urmă se simți ridicat pe sus și dus undeva pe brațe. Îl cuprinse frica, dar nu făcu nicio încercare să scape. Își da seama că cei care l-au prins sunt mulți și tari.

— Să fie oare poliția? — se întrebă.

Îl bătea inima amarnic și sângele îi svâcnea în gât și'n tâmpile. Fu dus într'un birou. Aici era cald și mirosea a fum acru de tutun și cărbune. Biroul era luminat de două lămpi.

— Sărea gardul, — zise unul din cei care îl aduseseră. Dincolo de zid mai era cineva.

În jurul lui se strânseseră câțiva oameni. Îl priveau curioși și parcă amenințători. Deodată, auzi un glas cunoscut.

— Ăsta-i copilul nostru, Radu! Bravo, nepoate!...

Pavel Bojan se aplecă spre el și-l scutură. Radu își ridică privirile și fața i se lumină de bucurie. Sări în picioare de pe scaunul pe care îl așezară și se prinse vesel de haina ceferistului.

— Unchiul Pavel? La dumneata-am venit. Poftim!... Scoase repede scrisoarea din buzunarul hainei și i-o întinse lui Bojan... Ți-a trimis-o nenea Cociș. Și mândru că reușise să ajungă tocmai la cine fusese trimis, începu să privească, pe rând, liniștit și copilărește se-met, la ceilalți.

În birou fură chemați Meșu, Popa și Tîmotei. Comitetul de grevă citi scrisoarea trimisă, în numele comitetului de intervenție, de Cociș. După ce o citură, Tîmotei ieși, revenind după câteva clipe însoțit de mai mulți muncitori.

— Tovarăși, zise Emil Popa, desfăcând scrisoarea. Tovarășul Cociș ne comunică ceva dureros. Mîș Zenovie Vintilă dela Iris zace în nesimțire, în urma loviturilor primite dela jandarmi. Iată cum au răspuns autoritățile la cererile noastre. Să mai avem încredere în autorități?

— Mai mult decât atîta, — se amestecă Bojan. Uitați-vă la acest copil. Un locotenent de jandarmi l-a lovit cu sabia. Și încă ceva. Jandarmii au tras peste capetele mulțimii, ca s'o înfricoșeze. Prin urmare, din partea guvernului și a autorităților ne putem aștepta la orice mârșăvie. Ca să nu ne găsească cu mâinile în sân, ne-o pregăti și noi. Vom lua măsuri de siguranță. Pichetele se vor dubla. La zidul din spatele halelor le-o tripla chiar. La posturile de observație să fie de asemenea mai mulți tovarăși. În cazul când jandarmii s'ar apropia, trebuie să acționăm cu hotărîre. Ne apărăm cu ce avem și nu vom ceda pînă când toate cererile noastre nu vor fi just rezolvate. Așa cum a fost, nu mai poate fi.

În sala vecină, Radu ședea fericit, învins de emoții, pe o bancă. Își pipăi pansamentul, aducându-și amînte de lovitura pe care o primise. Se mîndrea în sinea lui că alături de acești muncitori în vîrstă, oameni mari, înseamnă și el ceva. Se mîndrea și la gîndul că pentru ei, în lupta lor, pentru o viață mai dreaptă, făcuse și el ceva. Luptase și el ca un om mare... Poate nu chiar ca unul mare, dar ca unul mic, da... Teamă că-l vor prinde „aî dela poliție” și că-l vor băga în beci cu șobolanji nu-l mai chinuța.

Îi strigă ră alături:

— Spune, Radule, au tras jandarmii și în Piață asupra voastră?

— Sigur că au tras. Unii au început să fugă.

— Dar, ascultă, la gară sunt mulți oameni?

— Muuulți, — răspunse copilul, țuindu-și buzele și însoțindu-și răspunsul de o mișcare largă a brațelor, ca și când ar fi vrut să arate

câtă mulțime este acolo la gară... Și sunt jandarmii, continuă el, mișcând din cap și gesticulând din mâini. S'au retras acolo la Albina, pentru ca noi — apăsă pe noi — să credem că au plecat. Dar noi știam că sunt acolo. Zicea nenea Cociș că n'o să ne lăsăm noi duși de nas de dumnealor.

Mețiu și ceilalți zâmbiră, minunându-se de istețimea copilului. Apoi, după ce conducătorii schimbă pe șoptite câteva cuvinte între ei, în așa chip ca Radu să nu-i audă, Mețiu îl întrebă:

— A venit singur?

— Singur? Nu. Acolo, — și arată cu mâna undeva — mă așteaptă nenea Alexa. Am venit amândoi.

— Cu cine? Cu Senici?

— Da, cu nenea Alexa. Când veneam încoace, l-am văzut pe ăla șontorog... Eei, cum dracu îi spune? Iar am uitat... A, da: Vârtic. Mergea cu polițiștii către Dâmbul Rotund.

— Vârtic, spui? — întrebă Bojan, aprinzându-se la față. Era cu polițiștii?

— Da.

— Nemernicul! — zise cineva, și fel de fel de ocări începură să curgă la adresa acestei cozi de topor.

Radu stătu mai bine de un ceas la Ateliere. Odată cu scrisoarea, adusese în plic și un manifest al Comitetului Central, prin care Partidul chema clasa muncitoare la luptă pentru libertate și o viață mai bună. Emil Popa citea manifestul, completând cu lămuriri, acolo unde credea el de cuviință. Muncitorii îl ascultau cu luare aminte și Radu vedea cum fețele lor se înfiloară și pumnii se strâng. Nu se mai miră. Văzuse prea multe în ultimele zile, ca să se mai mire că muncitorii se agită atâta la citirea unui manifest. Prinsese să le înțeleagă revolta. Știa că stăpânirea îl asuprește, că patronii fabricilor le fură munca și că-i aruncă din fabrică, în gura foamei și a lipsurilor. De câte ori nu auzise el aceste vorbe rostite de nenea Cociș, de Vasile Mican, de nenea Alexa, de unchiul Pavel. Mai mult decât atât. Se convinsese și el singur că este furat de „domn” Munteanu, stăpânul lui. El vinde gazete și la fiecare gazetă câștigă zece bani. „Domn” Munteanu câștigă douăzeci. Dacă el câștigă zece lei, „domn” Munteanu câștigă douăzeci. Și ei sunt treisprezece și dela fiecare câștigă atât. Și el nu muncește. Stă prin cafenele și joacă cărți și bea și trăiește bine. Ascultând manifestul, se întrebă: oare atunci nu vor mai fi bogați și săraci? Eu nu voi mai umbra în sdrențe și jandarmii nu ne vor mai împușca?... Frământat de aceste întrebări, se apropie de Bojan.

— Știi, unchiule Pavel? Toate ar fi bune, dar tare-aș mai vrea să fiu odată mare și să am o pușcă.

Ceferiștul zâmbi, fără să-i răspundă.

Lovi zidul cu o bucată de fier care-i căzu în mână. Apoi, fu săltat pe zid de muncitorii din pichetul de pază și sări în străduța îngustă de pe malul Nadășului. Iși ținea mâna în buzunar, ca nu cumva să piardă plicul pe care trebuia să-l ducă lui Petru Cociș.

Căzând în zăpada moale, nu observă nimic, în întunericul care

domnea de jur împrejur. Senici nu se vedea nicăieri. Pe Radu îl cuprinsese teama. Liniștea din jur era adâncă și înfrigorantă. Peste cartier vântul. Se lăsase ceață.

— Oare unde este nenea Alexa? — se întrebă el neliniștit. Apoi își încordă auzul. Parcă a prins niște șoaapte care nu veneau de dincolo de zid, ci din apropiere, de undeva din afara zidului.

Auzi pași apropiindu-se dinspre Depou. Își întoarse privirea. Văzu câteva umbre strecurându-se pe lângă zid, spre el. Înțelese într-o clipă de secundă că cei ce se apropiau nu-i erau prieteni. Sări în picioare și o luă la fugă, spre pod.

Prin zăpada mare, fuga era amețitoare. Radu simțea că nu va mai putea rezista mult. Aducându-și însă aminte de scrisoare, își îndoi puterile și fugi mai departe.

După câțiva pași de-a-lungul zidului, sări peste Nadășul înghețat, năpustindu-se într-o străduță strâmtă și întunecată. Inima îi bătea puternic și sângele îi vălăia în urechi, iar tâmplile îi svăneau dureros. Gândul că va fi prins și băgat la beci, cu șobolanii, îi întetăea forțele. Dar pașii din urma lui se auzeau tot mai aproape, mai aproape. Și scrisoarea aceea, pe care o ducea acum în mână, parcă îl ardea... „Ce se va întâmpla dacă ea nu va ajunge la nenea Cocș? Și nenea Alexa nu-i nicăieri.”

Deodată liniștea nopții fu sfâșiata de fluierături stridente și, ca din pământ, în fața copilului apărură alte umbre care se apropiau amenințătoare. Radu începu să tremure, uitând pentru o clipă de scrisoare. Îl îngrozea gândul la ce îl așteaptă. Îi era și necaz că Senici nu-l așteptase. Dacă va fi prins? Nenea Cocș sau unchiul Pavel nu vor ști nimic. Atunci, își aduse aminte de scrisoare. Nu, nu trebuie să ajungă în mâna dușmanilor... „Nu, nu trebuie să ajungă”... Cituse el odată într-o carte, cum un soldat, pe front, trimis cu o scrisoare, a fost înconjurat de dușmani. Și pentru ca scrisoarea să nu ajungă în mâna lor, el o înghiți. În scrisoarea aceea era un plan de luptă. Ce ar fi să înghiță și el scrisoarea? Mai bine așa, decât să cadă în mâna dușmanilor.

Era o hârtie subțire și mică. O mestecă. Gustul uscat-amărui îl scârbi, dar o înghiți (lotuși. Iar când sergenții îl năpădiră din toate părțile, nu mai era nici urmă de scrisoare.

Senici alerga prin cartierul pustiu, împletindu-se ca un om beat. Se înapoia singur. Pe Radu l-au înghesuit la câteva pași de el. Nu-l putuse ajuta cu nimic.

Sta după colțul unui gard, așteptând copilul. Atunci a văzut apărând la colțul dinspre pod câteva umbre. Numai încăpea nicio îndoială erau sau poliștii sau jandarmii. Era primejdios să mai aștepte acolo înapoierea lui Radu. Se strecură pe străduța îngustă și intra într-o curte, de unde putea vedea zidul până departe, spre depou.

Patrula trecu de-a-lungul zidului.

— Oare ce se va întâmpla acum? — se întrebă el, stând tupilat după o porțiță veche și subredă. Frigul începu să-i pătrundă prin bocanci, ridicându-i-se până la genunchi, apoi i se împrăstie în tot corpul

Îl cuprinse un tremur.

Pe lângă zid trecu o altă patrulă.

— „Oare ce se va întâmpla?”

Tremurul îl cuprindea tot mai tare.

Pașii patrulei s'au auzit câțva timp, apoi s'au oprit. Pe coama zădului apărură o umbră care întârzie o clipă, nehotărâtă. Se auzi apoi o căzătură înfundată, urmată de un moment de liniște. Și imediat, pași mulți au început să frământă zăpada.

Îl urmăreau pe Radu. Senici se înfioră. În aceeași clipă liniștea nopții fu sfâșiată de șuerăturile ascuțite ale sergenților. Îndată, la aceste șuerături au răspuns altele, venite din alte părți. Apoi se făcu iar tăcere. Numai un glas pițigăiat de copil se mai auzi la cotitura uliței:

— Lăsați-mă! Ce aveți cu mine? Zău, ce aveți?

Târziu, Senici ieși din ascunzătoare, luând-o la fugă prin cartierul întunecat și pustiu, peste care cădeau fulgi grei, purtați de vânt.

În puterea nopții se auzi o bubuitură puternică. Geamurile zdrăngăniră și oamenii care ațipiseră, stând pe scaune ori pe bănci, în biroul de mișcare, săriră în picioare, speriați.

— Ce s'a întâmplat? — întrebă Cociș, privind neliniștit la oamenii din birou. Dar cine să-i răspundă? În privirea fiecăruia stăruia întrebarea și neliniștea de care fusese cuprins și el. Oamenii rămăseră muți, cu auzul încordat. O liniște adâncă și apăsătoare se lăsă peste tot. Numai afară se auzea vântul, șuerând pe la ferestrele înghetate.

— Oare ce-a fost? — întrebă Irma Szöcs, privind undeva în gol, speriată. Și întrebarea ei, ca și cea a lui Cociș, rămase fără răspuns.

După vreo două minute, se auzi 'a doua explozie, parcă mai puternică, mai îngrozitoare decât prima. Teamă pe care ți-o provoacă o nenorocire apropiată și inevitabilă puse stăpânire pe ei.

Cociș porni spre ușă. Îndată îl urmă Vasile Mican și Irma Szöcs. Maria Mican și încă vreo câțiva muncitori rămăseră pironiți locului. Nu știau ce să facă. Din prag, Cociș întrebă încă odată:

— Oare ce s'a întâmplat?

Răspunsul nu veni de nicăieri

Senici ocoli fabrica de chilbrituri și se îndreptă spre gară. Vântul care bătea din spate parcă-i da spor la drum. Și totuși, drumul până la gară, unde era Comitetul de Intervenție, i s'a părut cel mai lung drum pe care-l făcuse în viața lui. Gândul la copilul prins îl chinuia amar. Parcă îl vedea pe Radu înconjurat de agenți și supus celor mai neomeneste chinuri... Dar ce vină are copilul? De ce trebuie să-l bată? Vinovați sunt stăpânii, conducătorii. Ei i-au adus pe muncitori în situația de a se ridica împotriva nedreptăților. Și Radu era și el un asuprit. Și, laolaltă cu toți asupriții, s'a ridicat și el. Adică nu i-a sprijinit și el, cu puterile lui, pe frații mai mari, care s'au ridicat pentru adevăr, pentru viață?

Au să-l bată, au să-l chinuiască... Bestiile!... Și eu nu l-am putut scăpa.

Aceste gânduri îl frământau cumplit și inima îi era cuprinsă de o mare durere.

Incetini pasul. Fugise mult prin zăpadă și vânt. Era grozav de obosit. Picioarele i se mușaseră. Dar continua să fugă, să fugă. Numai când a ajuns lângă pasarela gării, se lăsă moale în zăpadă. Puterile îl părăsiră.

Deodată auzi o detunătură puternică, venind dinspre Atelierele C. F. R. După vreo două minute se auzi o a doua detunătură și îndată liniștea nopții fu frământată de un vuiet puternic, care țâșnea parcă din măruntaiele pământului.

O luă din nou la fugă, spre gară. Sărea peste linii, printre vagoane. Nu mai știa de oboseală. Iar în gând i se înfipse întrebarea despre rostul celor două detunături.

Câte garnituri de vagoane lăsase în urmă, nu știa. Cui îi mai ardea să numere vagoanele amorțite pe zecile de linii ale gării?

În față mai erau vreo cinci-șase rânduri de vagoane. Unele de marfă, altele de clasă. Peste ele se așternuse un strat gros de zăpadă. Pe jos însă, zăpada era bătătorită. Cum dracu? Până aici doar n'au ajuns muncitorii. Ori, urmele n'au putut rămâne din zilele trecute. Toată ziua ninsese.

... Dar dacă copilul a aruncat scrisoarea? Poate c'a aruncat-o. Inseamnă că tot se mai poate repara răul. Radu nu-i prost. Un copil obișnuit, dar destul de copt pentru vârsta lui. Poate și-a dat seama că scrisoarea, — mai mult ca sigur, că ceferiștii i-au dat o scrisoare, — nu trebuie să ajungă în mâna poliției. Măcar dacă ar fi așa...

Se urcase pe platforma unui vagon de clasă. În față se înălța clădirea cenușie a gării. Se vedeau geamurile mari și întunecate ale săliilor de așteptare, ca niște guri căscate. La dreapta, în stânga și la spate, se întindeau zeci de garnituri împietrite.

Senici se opri o clipă pe această platformă. I s'o fi părut? Nu, nu putea fi părere. În vagonul pe platforma căruia se oprise se auzeau glasuri șoptite. O voce adâncă și metalică șoptea:

— Treci din vagon în vagon și comunică. La șulieratul țigalului, năvală din toate părțile. Ai înțeles?

— Înțeles, să trăiți! — răspunse tot în șoaptă o altă voce, una răgușită și tremurătoare.

— Ei, hai, pleacă. Executarea!

— Jandarmi! — gândi Senici. Au înconjurat gara!

Sări de pe platformă, năpustindu-se spre clădirea cenușie. Vocile îi sunau încă în urechi. Când sări de pe platformă, îl zări un jandarm. Văzând un civil ce încerca să dispară, începu să sune alarma. Sunele intrau în inima lui Senici ca niște tășuri de cuțit. Ar fi vrut să țipe, ca să-l audă tovarășii din clădirea gării. Dar țipetele i se opreau în gât, îl sufocau. Iși da seama că o mare nenorocire îi așteaptă pe tovarășii săi și că el nu poate face nimic ca să-i prevină...

La sunetele disperate ale țigalului, o droaie de jandarmi năvăliră din garnitura de vagoane a unui tren de persoane. Dar și din garniturile din față, peste care voia să sară Senici, săriră jandarmi. Și înainte

ca el să fi ajuns în fața clădirii gării, brațe vânjoase îl prinseră ca în clește, imobilizându-l. Abia a mai putut să dea un țipăt nedeslușit. Era prea târziu.

Vântul înghețat îl lovi pe Cociș în față. Trase cu nesaț aer în piept și se mai învioră. Își strânse apoi paltonul vechiu în jurul corpului și porni spre aripa stângă a clădirii. Acolo erau pichetele de intervenție.

După ce ecoul bubuiturilor se pierdu, gândurile lui parcă se mai liniștiră. După fumul de cărbune și de țigară din biroul de mișcare, aerul înghețat al nopții îl înviorase.

Se apropie de pichete, călcând liniștit și sigur.

Pășind spre pichetele de intervenție, Cociș se gândea la Radu și la Senici. Or fi ajuns oare? Dar tovarășii dela Ateliere, or fi rezistând încă? Nicio veste nu venea să-i deslege chinuitoarele întrebări. Dar deodată tăcerea nopții fu sfâșiată de șuierături ascuțite.

Se opri și privi peste garniturile înțepenite pe linii. De acolo veneau șuierăturile. Și tot de acolo, umbre multe porniră spre gară, asemenea unei furtuni deslănțuite. Un „ura“ teribil, înfiorător, țâșnea din piepturile acelor umbre, înarmate cu puști și baionete.

„Jandarmi! — gemu Cociș înăbușit... Jandarmi!...“

Se întoarse brusc, încercând să dea alarma. Era însă de prisos. Jandarmii îl înșfăcăară înainte ca el să fi putut face vreo mișcare. În câteva minute, gara era în mâinile lor.

Plecând dela țară, Radu aduse cu el o seamă de temeri copilărești. Odată, baba Frăsina, la care slujise, îl amenință: „Te-oiu da pe mâna jandarmilor, te-or băga la beci și te vor mânca șobolanii.“

Și acuma, uite, îl vor mânca șobolanii, îl vor roade de viu. Va muri.

Încercă de mai multe ori să intre în vorbă cu sergentul care îl escorta, să-l convingă că el nu-i vinovaț, să-i dea drumul numai ca să nu ajungă la beci, să-l mănânce șobolanii. Dar sergentul îl repezi, nelăsându-l să vorbească.

Și iată-l acum, în puterea nopții, în arestul chesturii, stând înlemnit de groază, într'un colț umed. Sta nemișcat, neîndrăznind să respire. Numai mima fi bătea sbuciumată, gata să-i spargă pieptul. De afară se auzea șuieratul plângător al vântului și pașii tropăiți ai gardianului.

„Poate m'a mințit baba Frăsina, ca să mă înfrice“ — îndrăzni el să se gândească. . Poate nici nu sunt astfel de dihănii.

Se ridică — cuprins încă de frică — și începu să se plimbe prin arest. La început cu pași ușori, pe urmă tot mai apăsători, până ce pașii lui se auziră ca niște ciocănituri puternice.

— Ce faci acolo? — îi strigă gardianul. Stai liniștit, că te leg. Mă auzi?

Radu tresări, strângându-și capul între umeri. Se ghemui speriat în colțul de unde se ridicase cu câteva clipe înainte.

— Ce oameni răi, murmură el, năpădit de amărăciune și desna-dejde... Ce oameni răi. Oare ce le-am făcut eu? Ce? Ce vor dela mine?

Auzi cheia învârtindu-se cu sgomot în ușa grea de stejar.

— Hai, ieși! — strigă gardianul.

„Gata, am scăpat, — gândi Radu, cuprins de o bucurie neașteptată. Am scăpat și n'au venit șobolanii... Am scăpat...”

De bucurie îi venea să chiuie, să țipe, să-l audă toată lumea că a scăpat. De acum își va vedea de vânzarea gazetelor. Nu-și va mai băga nasul unde nu-i fierbe oala... „Nu, niciodată. Niciodată...” Adică cum niciodată? La urma urmelor, ce a făcut el? A ajutat și el — cât și cum s'a priceput — pe muncitorii care s'au ridicat pentru dreptate. Și de ce să nu-i fi ajutat? Sunt și ei săraci ca și el, și amărâți și furați și asupriți de stăpâni. Și pe el îl fură și-l asuprește „domn” Munteanu. Da, și pe el. Și el i-a ajutat pe muncitori ca să scape de toți hoții care sunt ca „domn” Munteanu. Că „domn” Munteanu trăiește prea bine. E îmbrăcat frumos. Copiii îi sunt grași. Da, îi sunt grași. Trăiește din munca altora. Dintr'a lui de pildă și dintr'a celorlalți treisprezece urlici. „Domn” Munteanu câștigă 20 de bani de ziar și urlicul 10. Și zilnic se vând mii de gazete. Bine a spus nenea Vasile Mică. Păcat că i-a spus prea târziu. Altfel, nu s'ar fi angajat la „domn” Munteanu. Poate s'ar fi dus la Petre Șchiopu. Ei, dar parcă Petre Șchiopu e mai altcum. Tot așa câștigă și urlicii lui. Stăpânii se așează: toți sunt niște tâlhari.

După aerul îmbălsămit din camera de arest, trase în piept cu mesat aerul aspru al nopții de Februarie. Vru să se repeadă spre poartă, să iasă în stradă, să dea frâu liber chiotului care-i fierbea în sânge, în plămâni, în toată fiinta lui. Dar un sergent, care se ținea pe urmele lui, îl prinse cu brutalitate de mână și-l scutură sdrăvăn:

— Stai mânăzule, nu sburda, că acuș sâruti omătul.

— Eu vreau să plec acasă, — se smiorcăi copilul, speriat de moarte, ne mai știind ce să creadă. I-au dat drumul și nu-l lasă să meangă acasă. Ce mai vor cu el?

Sergentul care îl escortase pe Radu își făcu raportul în fața comisarului șef, Leontin Pop, dela Siguranță:

„Un băiat tăcut și căpățânos. Sărise gardul dela Atelierele C.F.R. Când ne-a văzut, a început să fugă. Poate nici nu-l prindeam, dacă n'ar-mai fi fost și altele patru prin apropiere. Că fugea, fugea iepurește. Când am pus mâna pe el, se vânzolea ca un șarpe, încercând să scape. A văzut că n'are încotro, s'a lăsat supus și tot drumul până la chestură a voit să mă convingă că el nu-i vinovat. Eu îl opream să vorbească, pentrucă așa scrie la „regulament” că atunci când ești „iscortat” n'ai voie să glăsuiești. Și a tăcut și n'a mai glăsuie altu”.

Ascultând raportul, Leontin Pop rămase o clipă pe gânduri... Ce-o fi căutat acolo un copil și cine-o fi el?

Se sfătui câteva minute cu agentul Enache Gruia, care scria ceva într'un birou alăturat. Apoi l-au chemat pe copil.

Intrând în biroul puternic luminat, Radu începu să clipească din ochi. Il supăra potopul de lumină. Il supăra căldura moleșitoare pe care o răspândea cuptorul de teracotă. Și cât de minunată era această căldură, după gerul de afară și frigul din arest! Cât de strășnică ar fi fost căldura aceasta, de pildă, acolo la ei, la baba Safta Catarig, în

odăița lor, pe sub a cărei ușă vântul și frigul intrau în voie... Oare ce se va întâmpla acum cu el? Ce-i vor face? De ce nu-l lasă să plece? Pentrucă a înghițit scrisoarea? Dar de unde să știe ei că o înghițise? Nu l-a văzut nimeni. Poate le-o fi spus cineva că a primit o scrisoare să o ducă la nenea Cociș. Va fi fost printre cei prezenți, acolo unde era unchiul Pavel, vreunul de seama lui Vârtic, — trădători, cum le spuneau muncitorii. Ce se va face el dacă va fi luat la răspundere pentru scrisoarea aceea?

— Cum te cheamă? — îl întrebă aspru Leontin Pop, sfredelindu-l cu privirile lui răutăcioase.

— Felecan Radu.

— De unde ești?

— De aici, — răspunse repede și speriat. Sunt de aici.

— Câți ani ai?

— Am patrușprezece. Atâta am.

— Părinți ai?

Radu se sperie tare de tot. Dacă spune că are, iar o să fie trimis în sat. Atunci îl omoară cămătarul, pentrucă îl lăsase fără slugă. Ba îl mai prinde și cu minciuna. El a spus că-i de aici, din oraș, și — când colo — el e din sat. Ce să facă acum? Ce să răspundă? Cum s'o scoată la capăt cu domnul acesta răutăcios, care-l întreabă întruna și scrie pe hârtie tot ce-i răspunde.

Îi veni o idee. Ce-ar fi să spună povestea cu părinții lui Toderaș, prietenul său? Poate ăstora li se va face milă de el și-i vor da drinul.

— Nu, n'am, — răspunse el, smiorcăindu-se. Tata a lucrat la Dermata și l-a omorât o mașină. Mama a murit la spital de „tubercoloză“... Și începu să istorisească cum taică-său, — adică al lui Toderaș Secăreanu — a fost prins de o curea care l-a trântit de l-a făcut plăcintă „Mai târziu, măică-sa, — adică maica lui Toderaș, — a murit în spital de „tubercoloză“, iar mătușa Opreanu, „proprietăreasa“, l-a dat afară din casă; afară era iarnă, iar el era desbrăcat. Atunci l-a luat baba Safta de pe Plugariilor și l-a dus la ea, să nu moară de frig. Că el — adică Toderaș, — era mic, tare mic era atunci.

Povestind, lui Radu i se cam încurcau vorbele. Leontin Pop nu se indoia cătuși de puțin că povestea nu-i adevărată. Mulți „mizerabili“ mureau prin fabrici, — „că erau și așa destui care să le ia locul“ —; și multe „mizerabile“ mureau prin clinici, prin sanatorii, prin spitale ori chiar acasă, de tuberculoză. Puteau să moară că erau destule alte „mizerabile“ în locul lor! Dar domnul comisar șef al Siguranței nu se îndoia nici de faptul că toată această poveste Radu o auzise dela cineva. Privind însă la această mogâldeată „jegoasă“ și „respungătoare“, Leontin Pop își dădu seama că va avea de furcă cu ea. Își da seama că în acest „mic mizerabil“ comunistii au aruncat sămânță și sămânța a prins rădăcină. De ani de zile lucra la Siguranță. Era păzitorul „Ordinei de Stat“. Și mulți comunisti i-au trecut prin față. El, dar cu el nu le mergea. Le știa trucurile, cunoștea de pe acum procedeul lor. Și uite, „mizerabilul acesta jigărit“ vrea să-l ducă... O să vadă el acuși pe dracu!...

— Ce căutai la Ateliere?...

Se ridică în picioare, apropiindu-se de copil, amenințător.

Radu clipi din ochi...

— Știi, eu vând gazete. O femeie m'a rugat să-i duc mâncare bărbatului ei, — care-i acolo la ateliere și face grevă... Spunea că-mi dă un pol.

— Măi, tu minți, — îl zeflemisi amenințător Leontin Pop.

— Nu, nu mint. Zău. Puteți să-l întrebați pe „dom“ Munteanu.. Și așa am dus mâncarea. Când am venit, femeia nu mai era. Am rămas fără pol. Așa sunt eu, fără noroc ..

„Grijania mă-tii!“ — gândi Leontin Pop, fulgerându-l cu privirea. Apoi îi veni o idee. Il luă cu binșorul:

— Ascultă mă puștule, tu pari băiat deștept, de ce faci pe prostul? Uite, noi știm cine te-a trimis acolo. De ce nu vrei să spui adevărul?

— Apoi, adevărul l-am spus, domnule, — răspunse cu încăpățănare copilul. Incepu să plângă.

— De ce minți, măi? Uite, noi știm că nu ești vinovat. Te-au trimis alții acolo. Nu trebuie să ne spui de ce te-au trimis, spune-ne numai cine te-a trimis și la cine. Dacă ne spui, uite, noi o să-ți dăm bani să-ți cumperi haine frumoase. E păcat să umbli așa sdrenșos. Un băiat ca tine! Dar, dacă nu spui, o pățești rău de tot.

Pe fața copilului trecu, to clipă, o rază de speranță. Auzi, îi vor da bani să-și cumpere haine. El ar vrea un costum nou și palton și ghete sport, cu botul mare! Asta ar vrea el. Dar ăștia nu-i vor da. Și „dom“ Munteanu multe promite, dar nu se ține niciodată de cuvânt. Vorba lui nu-i vorbă! Și-i bogat și îmbrăcat frumos, dar minte. Și ce, parcă ăștia s'or ține de cuvânt? Nu, nu se vor ține. Vor numai să-l tragă de limbă, ca să-l trădeze pe nenea Cociș și pe unchiul Pavel. Dar el nu-i va trăda. El nu-i Vărtic, nu. Ce-ar spune unchiul Pavel, dacă l-ar întâlni vreodată pe tata... Mă, băiatul tău e un nemernic... Așa i-ar spune. Și apoi ce-ar crede nenea Cociș și nenea Vasile Micam? Ce ar crede toți muncitorii aceia mulți, care îl blestemau pe Vărtic — „șontorogul, — trădătorul“ — și pe patronii „tălhari“? Il vor blestema și pe el, îl vor face nemernic, trădător, băiat de nimica. Și pentru ce? Pentru că ăștia-i promis bani de haine. Da' ce nu-i în stare el să câștige de un pantalon, mai târziu de o haină, de ghete? Ba-i în stare. O să-și facă singur, dar de trădat nu va trăda. Mișel nu vrea să fie.

— Am spus adevărul, — zise din nou, cu încăpățănare. M'a trimis o femeie. Dacă știam ce o să se întâmple, nu mă duceam, zău!

Scos din sărite, după ce reușise câteva clipe să se stăpânească, Leontin Pop își repezi pumnul în obrazul copilului. Radu se clătină și abia se opri de un scaun din fundul biroului.

— Minți! — răcni Leontin Pop. Minți, mizerabile! — Te-au trimis comuniștii. Spune, care dintre ei te-a trimis?

— Nu știu ce-s ăia comuniști — răspunse iar Radu, cu mâna la falcă, plângând de-a-binelea acum. Nu știu. Am spus adevărul Zău!... Zău!..

— Minți!

— Nu mint.

— Minți!... Grijania mă-tii de mizerabil!

Intre timp, intră în birou un agent și, apropiindu-se de comisarul

șef, îi șopti ceva la ureche. Leontin Pop rămase o clipă pe gânduri, apoi — brusc — îi făcu un semn agentului.

— Minți! — strigă din nou Leontin Pop. Noi știm cine te-a trimis. Uite... Arată spre ușa care s'a deschis și în pervazul căreia se oprise pentru o frântură de secundă Alexa Senici.

— Îl cunoști?

O altă frântură de secundă Radu rămase năucit. Iată de ce nu-l așteptase nenea Alexa. L-au prins și pe el. Îi și dănsul aici. Da, la trei pași de el. Îl recunoaște, cum să nu-l recunoască. De câteva luni îl văzuse mereu. Acolo, la Ateliere, împreună au plecat. Dar cum să-l recunoască în fața celui care-l lovise? De ce să-l recunoască?... Nu știa precis ce s'ar întâmpla dacă l-ar recunoaște, dar cineva parcă îi spusese: „Să nu fii mișel! Nu recunoaște nimic!...”

Își trecu mâneca pe la ochi, apoi pe la nas și răspunse, străduindu-se să-și stăpânească emoția:

— Nu, nu-l cunosc.

Leontin Pop clătină batjocoritor din cap.

— Nu, nu-l cunoști... Apoi adresându-se lui Senici:

— Dar tu îl cunoști, nu-i așa?

Senici răspunse calm și sigur:

— Nu, nu-l cunosc.

Spre ziuă, toate camerele arestului Chesturii erau înțesate de muncitori arestați. A fost adus Cociș, Vasile, Maria și Ion Mican, Irma Szöcs și Iakob Eugen. Mai târziu au fost aduși ceferiștii. Sosise Emil Popa și Bojan, Timotei și Pădureanu.

Mai târziu fusese adusă și Ida Salomon, pe care Cociș o ținuse mai la distanță, pentru orice eventualitate. Dintre conducătorii mișcării muncitorești din Cluj, numai Ion Mețiu lipsea.

— I-am dat puțința să scape — îi șopti Pavel Bojan lui Cociș. Numai dacă nu l-ar înhăța și pe el.

De aproape un ceas se căsnea Leontin Pop cu Radu Felecan, fără să fi putut scoate ceva dela el.

Copilul o ținea una: — „M'a trimis o femeie pentru un pol, să duc mâncare. Altceva nu știu nimic. Nu cunosc pe nimeni.”

Să nu fi cunoscut într'adevăr pe nimeni? Peste puțință. La ateliere n'a mers el numai ca să ducă mâncare, pentru ca să câștige 20 de lei. I-a promis bani de haine, i-a făgăduit să-l înscrie la școală pe socoteala statului, să-l facă „om mare”, l-a amenințat cu bătaia, dar el — nu și nu — că nu știe, că nu cunoaște pe nimeni, că femeia...

Scos din sărite, Leontin Pop se hotărî să încerce un alt mijloc.

Ieși din birou și porunci să fie adus Cociș. Apoi reveni și, oprindu-se în fața copilului, cu picioarele răschirate, cu vâna de bou la spate, cu ochii scânteind de furie, tipă:

— Minți! Tot ce spui sunt minciuni. Te-au trimis comuniștii. Te-a trimis Cociș. Așa-i?

Radu îngălbeni și înghiți în sec. „M'a prins!”... Dar nu, nu l-a prins. De unde să știe asta că nenea Cociș l-a trimis? De unde? Doar n'a fost acolo. Vrea doar să-l încerce. Dar lasă, el nu-i prost. Nu se lasă el dus cu fofârlica

— Nu știu cine-i ăla! — răspunse el, scuturându-și încăpățânat capul.

— Nu știi? Ba știi. Ai să-l cunoști tu acuma, dacă nu l-ai cunoscut mai demult. El ne-a spus că vă cunoașteți. Așa ne-a spus. Și tu minți? Lasă, ai să vezi tu îndată.

Radu păli iar. Nenea Cociș îl trădase. Se poate una ca asta? Se poate, nenea Cociș, trădător? Nemernic? Nu, nu se poate. Peste puțină. Oricine, oricare, dar nu nenea Cociș... Nu!... Nu.,,

Ușa biroului se deschise larg și Cociș, așa cum era el, cu fața ca de piatră cioplită, cu ochii întunecați, cu buzele strânse, cu fruntea înaltă, puțin bombată, drept, fu împins în birou. Când îl văzu pe Radu, o umbră ușoară de neliniște îi trecu pe față. Apoi, brusc, își mută privirile dela copil la comisarul șef și nu se mai uită la Radu, ca și când nu l-ar fi cunoscut deloc.

— Nu-l cunoști? — răzni Leontin Pop, neluându-și ochii dela copil.

Radu tresări și ochii plini de lacrimi i se deschiseră larg, cu spaimă. Lui Leontin Pop nu-i scăpă acest fapt. Chiocoti de bucurie. Nu se înșelase, nu?

— Va să zică îl cunoști?

Fără să-și dea seama, Radu clătină din cap, în semn că-l cunoaște. Comisarul șef își frecă mâinile, satisfăcut.

— De unde-l cunoști?

Fața lui Cociș se întristă. Ii aruncă copilului o privire de reproș și Radu înțelese îndată că Cociș nu l-a trădat, că numai Leontin Pop scornise asta, că-i cășunase omului care fusese pentru el un fel de părinte, un mare rău. Se înfioră. Ii era rușine. Își plecă deodată capul în pământ și simți o mare durere în inimă. Dar se reculese:

— Vă spun, dacă nu mă bateți.

— Nu te bat, spune.

La gândul că nu va fi bătut și că planul nu-i va, da greș, o căldură dulce îi învălui trupul firav. Va repara răul pe care îl făcuse. Mișel și trădător nu vrea să fie în niciun chip.

— Il cunosc — spuse el din nou, uitându-se la Cociș. Da, da, el este!

— Ei? — zise comisarul.

Radu își ridică brusc capul.

— Am furat odată mere dela el din grădină. M'a prins și m'a bătut.

Leontin Pop se aprinse la față de furie. Mâinile i se încleștară pe vâna de bou, în timp ce pe fața lui Cociș trecu o umbră de ușurare și bucurie.

— Așa-i, pui de cățea? — strigă Leontin Pop către Cociș. Așa-i? Spune, așa-i, sau voi l-ați învățat să mintă.

— Pare-mi-se că așa este, — răspunse liniștit Cociș. Știu că am prins mai în vară un copil la mere și că l-am urechiat, dar că-i el sau altul, cine știe! Poate că-i el!

— Poate, — zise sarcastic șeful, aruncând vâna de bou pe masă. Și în gând: „Mi-am pierdut vremea cu un nespălat...“ Apoi strigă unui sergent să-l ducă pe Cociș la arest, iar pe Radu să-l țină prin apropiere.

— Dumneata ce crezi, domnule Gruia? — îl întrebă pe agentul care continua să scrie la mașina din fund.

— Dacă-i vorba de părerea mea, — răspunse agentul, ridicându și capul din hârtie, — eu cred că me-am pierdut timpul de pomană. Comuniștii nu sunt așa de proști ca să-și dea secretele pe mâna copiilor. Di-horul ăsta nu știe într-adevăr nimic. S'ar fi trădat măcar cu ceva. E doar un copil.

— Așa cred și eu, — zise ea, pentru sine Leontin Pop. E un tâmpit sau, ce dracu, nu mă mai pricep eu la meserie?..

Îl chemă apoi pe Radu în birou.

— Ascultă, mă derbedeule. Du-te la baba aia a ta și spune-i să-ți tragă o bătaie sdravănă, să nu mai sări noaptea gardurile. Mă auzi? Așa să-i spui.

— Așa-i spun, — răspunse repede Radu, și n'am să mai sar gardurile niciodată, zău!

De bucurie nici nu-i venea să creadă că i se va da drumul. Abia după ce se văzu afară, în stradă, năpădit de albul zăpezii și de urgia vântului, era sigur că scăpase.

Capul îi vâjâia, sângele îi clocotea în vine, urechile îi țiuiau. Îi venea să chiuie de atâta bucurie, să strige cât îl ținea gura că a scăpat și că el nu-i un trădător. Nu l-au ademenit nici banii, nu l-a înfri-coșat nici bătaia. Poate să fie mândru de el nenea Cociș și unchiul Pavel. Iar ăla, comisarul șef și toți ceilalți della siguranță, o să mai audă de el, lasă. Le va mai face zile fripte, să n'aibă grijă.

Pornu fluerând spre casa babii Safta, de pe strada Plugarilor. Era frânt de oboseală. De două zile și două nopți n'a mai dormit. Și uite, cade jos de obosit ce e. Să se odihnească măcar câteva ceasuri! „Apoi, om vedea ce va mai fi“.

Ion Marian

S A Ș A

I

*Ca mama ce-și plânge-un copil pe mormânt,
Răcnește sitarul, rotindu-se'n vânt.*

*De cântă plugarul un cântec, departe,
Cântarea lui parcă e cântec de moarte.*

*De cântă pădurea un cânt legănat,
Aceeși tristețe plutește pe sat.*

*Dece-mi tace gândul în scrâșnetul urui?
Ce dulce îmi pare foșnirea pădurii,*

*Ce drag mi-i să văd cunoscutul ogor! ...
Avântului cald în dau drumul în zbor*

*Și țara, pe care-o avem din părinți,
Scâlda-o-vou toată în lacrimi fierbinți.*

*Mi-i inima de răutăți ostenită
Și n'am bucurie măcar o clipită;*

*Pe cei vinovați, adormiți pe vecie,
Eu nu-i voi trezi cu a mea vrăjmășie.*

*Tu, patrie mamă! Cu suflet smerit,
Cu dragoste iarăși la tine-am venit.*

*Oricâți, pe ogorul tău neroditor,
In darnă își pierdură puterile lor,*

*Și-oricâte tristeți și dureri timpurii
Au pus nesfârșitele tale urgi*

*Pe sufletul meu spăimântat și'ngrozit —
În fața ta totuși stau astăzi smerit!*

*Puterea mi-o frânseră patime tari,
Voința-mi se frânse prîn ani amari,*

*Iar Muzei ucise, mergând spre mormânt,
Cântări de'ngropare eu astăzi îi cânt*

*În fața ta nu mi-i rușine să plâng
Și nici mângâierea-ți în suflet s'o strâng*

*O, dă-mi, părintește, a ta'mbrățișare,
Înmeacă durerile mele'n uitare*

*Curând am să mor . de viață zdrobit
Dar mama ascultă pe-un fiu rătăcit:*

*Căci brațele'ndată ce mi le-am deschis,
Vărsatu-s'au lacrimi; puteri mi-a trimis.*

*Și iată minunea: câmpia săracă
Belșug de rodire începe să facă;*

*Mai tainic foșnește pădurea'n văltoare
Și cerul mai blând strălucește la soare —*

*Voiros am să intru'n căsuța cea sumbră,
În care, cu gându-mi cuprins ca de-o umbră,*

*Un vers mohorît mi-a'nspirat altădată .
Ce trist și pustiu e'n căsuța uitată!*

*Ce trist voiu fi eu! Însă nul E senin
Și-i încă devreme. Mă duc la vecin.*

*Vou sta la această familie bună,
Că-s oameni de treabă cu toți împreună*

*Sunt oameni de treabă Cînstit te primesc,
Mândria deșartă ei n'o prețuiesc.*

*Dar cum și-or mai duce ei viața cea grea?
Căci el e bătrân și cărunt, iară ea,*

*Nici ea nu-i mai tânără decât moșneagul.
Cu câtă plăcere-am să văd, trecând pragul,*

*Pe fața lor, Sașa... Dar, vai, — te cutremuri —
Găsi-le-voi toate așa ca pe vremuri?*

II

*Voi dusu-v'ați viața de tot liniștită,
Alături de gîngașa fată iubită*

*Sălbatec creștea, ca o floare'n câmpie,
În satul acela de stepă pustie.*

*Umplutu-i-ați viața cu tot ce-ați avut
Din ne'ndestulatul, puținul avut.*

*A-i da însă creștere bună ș'aleasă,
Voi nu v'ați gândit la copila frumoasă.*

*Copilului, carte? E truda'n zadă.
Țăranilor cartea le pare calvar;*

*Și totuși, departe, în liniștea lor,
Mai limpede-i tainicul mîntii izvor,*

*Bușorii ard parcă mai viu, mai frumos...
Și-al vostru zburdalnic copil drăgăstos*

*Aleargă sălbatec. Ard ochi de cărbune,
Ochi negri și umezi — curată minune.*

*Obraji bronzăți sub văpae s'ascund, —
Sprâncene subțiri și cu'n umăr rotund*

*Nu știe de dragostea caldă'n April,
Cu toate că nu mai e astăzi copil.*

*Ea dis-diminează se scoală din pat,
Își prinde o fundă în părul buclat,*

*Apoi pe câmpie zburdalnic aleargă
Și soarbe mireasma din zarea cea largă.*

*Pe orice potecă, cu pas hotărît,
Ea fuge sprințară, cântând de urît.*

*De cine s'ar teme? De care murmur?
E bine și-i liniște multă'mprejur*

*Iși leagănă brazii înaltele cetini,
Șoptindu-i în taină, ca niște prietini,*

*Pe valuri ce curg pe sub bolți, tănuit:
„Aruncă-te grabnic, drumetș ostenit,*

*În brațele noastre, căci noi așteptăm
Sub crengi înverzite răcoare să-ți dăm“*

*Ea taie câmpia țesută cu flori,
Privind înspre ceruri cu ochi visători.*

*Și soarele râde... Se bucură firea!
Pe toate se varsă din plin fericirea,*

*Se'nfurie numai pârâul la moară
El singur nu-i liber... sclavia-l doboară!*

*O, bietul! Dorind s'o pornească hai-hui,
Cum urlă, cum fierbe'n cătușele lui!*

*El nu va răzbi niciodată zăgazul.
„Zădarnic, se vede, îi este necazul.“*

*Trist cugetă Sașa — „sortit e'n robie“...
Viața revarsă'mprejur veselie,*

*Iar ea vede'n asta a Domnului milă...
De zbucium nu știe sârmana copilă.*

*Și iată, pe câmpul cel negru, arat,
Sătenii răstoarnă pământul brăzdat,*

*Iar Sașa'n ei vede pe cei care poartă
Tăcuta pe veci mulțumire de soartă:*

*Ea știe că ei niciodată n'or plânge
Că udă pământu'n sudoare și sânge.*

*Plăcut e să vezi cum sătenii aruncă
Sămânța în glia sfințită de muncă!*

*Și scump ni-i pământul ce'n veci ne hrănește;
Privește cum spicuit din el odrăslește,*

*Cu boabe de aur cum el se încarcă;
E'nalt și e des și ce mândru stă parcă!*

*Dar timpul de treer e cel mai plăcut:
Cu spor merge lucrul voios început;*

*Ii țin doar isonul păduri și izvor,
De parc'ar striga „Mai de zor, mai de zor!”*

*O, muzică sfântă! Pe cine-i trezi,
Acela voios toată ziua va fi!*

*Trezindu-se Sașa, la treer pornește
Nu-i soare — de ziuă abia se zărește;*

*Cirexile-acuma de-abia au pornit
Noroi'nghețat parc'ar fi răscolit*

*De cai și de oi... Și a lapte miroasă
In aerul proaspăt Cu coada stufoasă,*

*Urmând carul greu și cu snopi încărcat,
In viniște merge și mânzul roșcat*

*Din voxniță aburi se strâng la un loc,
La sobă stă trist cineva lângă foc.*

*La arie mânilor apar pentru-o clipă;
Se văd imblăcie, nălțându-se'n pripă*

*Și niciun minut umbra lor nu dispăre
E ziuă... Și soarele, iată-l răsare!*

*Flori mândre de câmp acum fata culege
Din fragedă vârstă i-s dragi, se'nțelege;*

Din multul amestec de sunet din lume,

*Putea să cunoască de-atunci fet de fel:
Și paseri, și găze, și-orice gândăcel.*

*E-amiază, dar Sașa-i departe de casă.
— „E gata mîncarea Hai, Sașa, la masă!
Tot firul de iarbă ți-l spune pe nume.*

*„Sașenica! Sașal“ ... Din galben ogoi,
Melodic s'aude un cântec ușor.*

*— „U-hu!“ ... A răspuns cineva'n depărtare.
Din spicele'nalte-ale holdei, răsare*

*Un creștet, purtând coroniță albastră
— „Ei, bat-o s'o bată! E Sașenca noastră!*

*Ehe! ... Mi se pare că holdele'n spic
Le'ntrece copila!“ — „Și ce-ar fi?“ — „Nimic ..*

*Adică .. mai știu eu? .. Să fie'n ceas bun!
Ar fi. .. Dar pricepi tu ce vreau eu să spun.*

*O seceră spicului copt și voios,
Iar fetelor mari câte-un mire frumos “*

*— „Ia taci, măi moșnegel! Da'ce, nu ți-i greu!
— „Ori tac, ori nu tac, va fi tot cum spun eu!“*

*Așa merg bătrânii, vorbind de-ale lor,
Săntâmpine fata. Apoi, bîmșor,*

*S'ascund lângă râu, în desișul de viță,
Și — fuștil! — dintr'odată: „Te-am prms, ștregăriță!“*

*Au prins-o pe Sașa De glume se știu,
Că-și văd copilașul voios și zglobiu.*

*Pe vreme de iarnă, cu drag asculta
Poveștile doicei. Iar când se scula,*

*Din deal — fericită — pe coasta'nghețată,
Zbura'n săniuță la vale — săgeată!*

*Li strigă dădaca: „Să nu te omori!“
Dar Sașa voioasă, plutind ca pe nori,*

*Tot zboară. De-odată, nici gând c'o să cadă,
Se'nclină pe-o parte și cade'n zăpadă!*

*Cu părul în vânt și la piept deschiată,
Iși scutur omătul .. și râde-alintă*

*Nici doica m'ndrugă ca'n tot timpul zilei:
Ii place și ei veselie copilei...*

*Dar Sașa adesea, cu gândul aurea,
Plângea când tăiau fără milă pădurea,*

*Și plânge și azi când și-aduce aminte:
O, ce de mesteceni au fost mai'naintea!*

*Alături de bradul acela bătrân,
Priveau înroșiții ciorchini de călin;*

*Dincolo creștea un sălbatec stejar,
Pe vârfuri, domneau păsărele'n frunzar.*

*Iar jos fiare multe stăteau prin ponoare
De-odată țărani s'au ivit, cu topoare.*

*Pădurea-a sunat, a gemut, a trosnit,
Atunci iepurașul, de fric'a fugit;*

*În gaură vulpea grăbit s'a ascuns,
De spaimă și pasărea'n cer s'a pătruns.*

*Furnicile, fără să știe ce-a fost,
Târăsc ce le cade la bun adăpost*

*În cântece, lumea muncea mai cu spor:
Cosiți parcă, plopi cădeau sub topor,*

*Cu trosnet, mesteacănul alb cădea jos,
Scoteau din pământ și stejarul vânjos,*

*Iar bradul bătrân la'nceput îl tăiau,
Pe urmă, cu funii, în jos l-aplecau,*

Și-apoi, doborîndu-l jucau pe tulpină,
Să-i facă hodîna de veci mai deplină.

Și-așa, după lupta cea cruntă, din nou,
Dușmanul călca peste mortul erou.

Pe-aici au fost multe și triste tablouri:
Scoteau plopîi'nalți dureroase ecouri,

Și, dintr'un mesteacăn, ucis într'amurg,
Vedeai cum pâraie de lacrimi curg,

Mereu tot mai multe și val după val,
Ca ultima jertfă'n pămîntul natal . .

Târziu s'au sfârșit sângeroasele fapte
Pe cer au ieșit licuricu de noapte,

Și-asupra pădurii tomnatece, luna
Lucea mai puternic decât totdeauna.

Cadavrele mute stăteau nemișcate;
Trosneau, fără preget, crăci rupte, uscate,

Iar frunzele jalnic foșneau împrejur . .
Așa, după luptă, 'ntr'al nopții obscur.

Blesteamă și cheamă și geme pămîntul . .
Deasupra, pe câmpu'ncruntat, zboară vântul,

Și'n zăngăt de arme, pe-un câmp fără sorți,
Resfiră lîn părul oștenilor morți!

Și umbre târzii mișunau agitate,
Pe plopîi stingheri, pe mesteceni, pe toate

Sburînd până jos și'nălțându-se'n vînt,
Aripile buhna-și freca de pămînt;

Un cuc singuratic cânta mai departe,
Și cioara, ieșită din munte, a moarte

Striga pe deasupra pădurii amarnic,
Cătîndu-și copiii, sărmana, zadarnic.

*Din vârful de copac au căzut ghemotoc;
Căscând tot mai tare din galbenul cioc,*

*Săreau, se zbăteau, până când au murit.
Un om cu piciorul, trecând, i-a strivit. .*

*A doua zi lucrul începe curând,
Dar Sașa să meargă pe-acolo nici gând!*

*Abia după o lună s'a dus. Risipite,
Cudat se'nșirau buturugi ciopârțite;*

*Ici-colo, cu crengile triste, plecate,
Mai sta câte-un brad cu poverile'n spate,*

*Așa cum bătrâni, slăbiți prea de tot,
Rămân pe la sate în zi de robot;*

*Iar crengile-atâta s'au strâns la un loc,
Că par niște cuiburi de paseri de foc,*

*De care se spune că scot pușori
Abia la un secol de două-trei ori*

*Se pare că ceasul de-acum i-a sunat:
Zbura-va curând acel stol fermecat,*

*Pe trunchiuri ședea-vor, cântând, păsărele:
Ce mândre cântări vor mai ști cânta ele!*

*Sta Sașa pierdută și tot asculta.
În purpura serii, amurgul murea*

*Și, tălmice, peste pădurea vecină,
Din marginea cerului plin de lumină,*

*Săgeți, — luminoase mănunchiuri din soare, —
Treceau printre trunchiuri ca lungi chilimbare,*

*Duios zugrăvind, pe un deal depărtat,
Lumini și umbre — tablou nemișcat.*

*Și ochii copila mult timp nu i-a 'nchis,
În noaptea aceea de vrajă și vis.*

*Ungherele casei sunt parcă mai strâmte;
Nu doarme și totuși ce bine se simte!*

*Îi trec visuri multe prin cap; obrăjoru
Îi ard în văpae, aprinși ca bujorii.*

*Spre ziuă, adoarme adânc, liniștit...
Fiorii dîntăi — tinerești — s'au ivit!*

*E plină de farmec și vis mângâierea,
Când inima încă nu simte durerea;*

*Aproape e norul, dar pare că-l doare
Să'ntunece ziua a-tot-zâmbitoare,*

*Și ziua senină mai stăruie încă...
Ea și pe furtună va fi ca o stîncă,*

*Și totuși furtuna ce vine-o'ngrozește...
Cum? Ochii aceștia, ce rîd tinerește,*

*Privirile pline de-atîta viață
Păli-vor de-acuma, cu lacrimi pe față?*

*Să poată această voință regească
Orice pasăune de tot s'o zdrobească?*

*Duceți-vă, norilor negri, departe,
Voi care de-atîta putere-aveți parte!*

*Putea-voi pe voi să vă birui în luptă,
Eu, iarbă de stepă, cu mîma ruptă?...*

III

*Acum vreo trei ani, eu de-acasă plecând,
Pe bunii vecini lângă pieptu-mi strîngând,*

*Știu bine că Sasei atunci i-am menit
Soț bun și copii și cămin fericit,*

*Traiu lung și lipsit de tristețe și rele;
Dar nu se'mplîniră urările mele!*

Găsit-am bătrânii'n mizerie grea,
Iar tatăl mi-a spus despre Sașa așa:

„Bra, nu departe de noi, un conac,
Pustiu, părăsit jumătate de veac

Acum trei ani însă, s'a întors înapoi
La curte, boierul și-a dat pe la noi.

Lui, Lev Alexevici Agarin îi spune;
Și blând, cum se cade cu oamenii'n lume,

Subțire și palid Lornet purta el,
Pe cap n'avea păr îns'aproape de fel.

Spunea că e pasăre'n veci călătoare:
„Am fost — zicea dânsul — pe alte hotare,

Văzut-am orașe mărețe și mări
Și poduri subț ape, la mari depărtări,

Belșug fără margini și viață luxoasă, —
Doar banii cam slab îmi veneau de acasă.

Mergând pe vapor, am ajuns la Cronstadt.
De-asupra-mi, un vultur zbura ne'ncetat

Părând că-mi vestește un mare noroc.“
Bătrâna și eu ne miram lângă foc,

Iar Sașa râdea, însă el mai ales.
Pe urmă, la noi a venit tot mai des;

Cu Sașa, vorbind, se ducea la plimbare,
Voios, în natură afla încântare:

„Există pe lume o astfel de țară,
În care e veșnic tot vară și vară,

Acolo și iarma'n balcoane rămâi,
Acolo se pârgue'n soare lămâi!“

Apoi cu privirea'n tavan rămânea,
Cîtea ori un cântec duios îngâna.

*Și cântec păreau ale sale cuvinte,
Și, Doamne, ce mult au vorbit ei fierbinte!*

*Tot felul de cărți îl vedeai că-i citește,
Ba chiar s'a pornit de-o'nvăța franțuzește*

*Și parcă-i prindea o tristețe străină,
Dar nu știam, Doamne, din care pricină.*

*Zicea: „Dece oare chiar și'n acest veac
E omul și rău și rob și sărac?*

*Dar nu! Să nu pierdeți curajul nicicând.
Dreptatea cerească veni-va curând!”*

*Și ca să'ntărească mereu ce spunea,
Sorbîndu-și paharul, cu dînsa ciocnea.*

*Iar ea — mai prejos nedorind ca să steie,
Muia numai buzele, fără să beie;*

*Băut-am — păcatele noastre — și noi.
Odată cu iarna, plecat-a apoi.*

*„Băut-am eu câmpii destul — el ne spune —
Rămâneți cu bine, voi, suflete bune,*

*Și fie-vă lucrul de rod încărcat!”
Făcu semnul crucii — și-apoi a plecat.*

*Copila jelea, se plîngea la'nceput,
Vedeam că-i cu gândul mereu abătut.*

*Se poate că anii de-acum i-au venit?
Dar, vai ce schimbare! De ne'nchîpuit*

*Cîntarea-i e tristă, poveștile iar.
E iarnă și sania-așteaptă'n zădar*

*Mereu se gîndește, de parc'ar avea
Decît cei în vîrstă, o grijă mai grea*

*Citește la cărți pe ascunsul și plînge;
Scrită și scrisori și vedeam că le strînge*

*Apoi chiar ea singură cărți cumpăra —
Și mintea cea coaptă'nsfârșit îi venea!*

*Știa să răspundă la orice-o'ntrebai,
Cu ea la taifasuri, de-a dragul să stai.*

*Așa bunătate — nu-ți vine să crezi —
Eu n'am mai văzut; nici tu n'ai să vezi!*

*Săracii i-s prieteni: de boli i'ngrijește,
Li mângâie neconținut, îi hrănește.*

*Astfel, două zeci fără de-un an d'mplinit.
Trăim, dară nu știm ce-i este sortit.*

*Vecinul, a fost să se'ntoarcă acasă!
S'aude că vine la noi chiar la masă.*

*Ce veselă-i Sașa și cum l-aștepta!
Odaia cu proaspete flori o'mpăna,*

*Iar cărțile'n ordine le-a așezat,
Frumos și cu gust într'adins s'a'mbrăcat;*

*Vecinul, când Sașa în față-i apare,
Mirat a rămas. Nu-i nimic de mirare:*

*De când a plecat — de deochi să nu-i fiel! —
Făcutu-s'a plină de viață, zglobie,*

*Bujorii din nou s'au ivit... Însă el,
El tot mai gălbui s'a făcut și mai chel.*

*Ea tot ce făcuse și tot ce-a citit,
În ziua aceea i-a și povestit;*

*Dar vîia să-i facă zadarnic cerca!
El parcă anume tot altfel spunea:*

*— „Cu fleacuri atunci ne țineam de urît!
Cei mari acum altele au hotărît:*

*Că neamul uman este josnic și rău“ —
Vorbea și vorbea, fără capăt mereu! ..*

Noi nu pricepeam chiar nimic din ce-a spus,
Dar liniștea noastră de-atuncea s'a dus.

A șaptesprezecea zi-i astăzi de când:
Se tângue Sașa, ca, umbra umblând!

Ia cărțile'n mână, le-aruncă buimacă,
De vine un oaspe, îl roagă să tacă.

Venind el odat'o găsi din'tâmplare
Pe Sașa la treabă: scria o scrisoare

A unui țăran, ce-i dicta, iar o babă
Un leac pentru piept îi ceruse degrabă

Atunci el în glumă, zâmbind, ne-a grăit
„Frumos joc copilul din nou și-a găsit!”

Iar Sașa, nimic răspunzându-i s'a dus...
Dar el, către ea: „Ești bolnavă!” — i-a spus.

Și cărțile ce le-a trimis el la noi
Ea nu le-a citit; i le-a dat înapoi.

Se tânguie, plânge, se roagă de-acum.
Et însă-i vorbește: „Sunt gata de drum”.

Sașenca, ieșind și-a luat bun rămas,
Și iar s'a'ncuiat, rămânând fără glas.

Apoi, el i-a scris o scrisoare. De teamă,
Săracii de noi, cu băgare de seamă,

Citiram scrisoarea, în temerea noastră:
Pe Sașa, în ea, o cerea de nevastă.

Întâiu i-a trimis ea refuzul și-apoi,
Venii cu scrisoarea primită la noi.

O tot îndennam: „Pentruce n'ar fi mire?
E tânăr, bogat e, și blând e din fire.”

„Nu vreau să mă duc.” Dar ce vrea ea nu știe;
Ba zice: „Nu merit să-i fiu eu soție,”

Ba: „El nu-i de mine, că-i rău și'ncrezut,
Cu chip grosolan și cu duhul căzut!“

De cum a plecat, și mai rău s'a jelit,
Scrisorile lui, sărutând, le-a citit!..

Vai, scumpule, spune, ce-i asta? Privește
La biata de Sașa cum tot se topește!

Mereu se frământă, dar vai, până când!
Să n'o mai aud eu răsând și cântând?

Să n'o fi distrus el pe veci? Oare, nu?
E om ca toți oamenii — spune și tu —

Ori poate-i om rău, ce-i dorește să moară?
Ori poate-i chiar dracul jucând pe comoară?...

IV

Ajunge, bieți oameni, de când' tot jeliți
Veți fi ca'n trecut, în curând fericiți:

Curând Șasa voastră, curând s'a'ndreptă,
Pe nimeni ea însă nu-l va fermeca...

El. . Știu eu ce oare să zic despre el,
Ca voi să pricepeți ce om e, — ce fel?

Ciudate fapte de'nțelepți a creat,
În patria noastră — ăst secol ciudat!

El nu-i, oameni buni, necuratul Satan,
El este prea vajnicul contemporan!

Cutreeră lumea, citește, răzbate,
Cătându-și de lucru prin țări depărtate:

Noroc de părinți că-i lăsară avere,
Scutindu-l de-a muncii prea grea neplăcere;

A merge el însă pe drumuri cu rost,
Din lene n'a vrut... Dar altminteri, nu-i prost.

— „Avântul eu nu vreau să mi-l risipesc
În forfot de mic furnicar omenesc

Eu, ori sub povara de munc'am să fiu
Ploconul mormântului prea timpuriu, —

Ori, viu, ca o stea călătoare-am să zbor,
Spre-a da fericire la'ntregul popor!“

Nimic nu-l încântă, nimica nu-i place,
Și tot ce'ntâlnește sădobește, preface

În zilele noastre mărețe și grele,
Frumoasele cărți arăta-ne-vor ele

Ce-i rău și sălbatec și neomenos,
Dar binelui nu vor aduce folos.

Iubirea adâncă n'or ști să ne'nvețe
Și veacului nu-i vor putea da povețe.

Lui, pentru ce-i liber, înalt și'nțelept,
Li bate cu dragoste inima'n piept,

De tot ce e trudă și faptă deplină,
Li e pasiunea de-apururi străină!

Iubește puternic, mai tare urăște,
Dar când e la fapte, — un fir nu clintește!

Ba încă se spune că însăși iubirea
Nu sângele-i mișcă, ci numai gândirea!

Iar ceea ce află din ultima carte,
În sufletul său el așează de-o parte

A crede sau nu, pentru el e tot una,
Când știi potrivi măestrit chiar munciuna.

Din suflet nimic nu mai ai ce să-i ceri,
El astăzi mănâncă din ce-a cules ieri;

Acum ce-a culege el mâine, nu știe,
Dar tot o să pună sămânța'n câmpie.

*Mai simplu de-o vei tălmăci, asta'nseamnă-
Că numai la vorbe de clacă se'ndeamnă;*

*Dar când să se-apuce de treabă, — durere!
De vină e lumea că nu-i cum se cere*

*Puțin de-i slăbesc ne'ncercatele-aripe,
„Zădarnică-i lupta!“ — începe să țipe.*

*Indată devine hain și tehui,
Ca vulturul frânt în aripile lui.*

*Acum priceput-ați?... Ba nu!... — Nu-i nimic!
Doar biata bolnavă priceapă ce zic.*

*Prea bine copila de-acum a'nțeleș
Că nu-i va fi dânsul sortitul ales!*

*Va face-apoi timpul ce e de făcut,
Că, totuși, sămânța cea bună-a căzut!*

*În stepă la noi, la tot pasul aproape,
Sunt numai movile și numai hârtoape.*

*Hârtoapele-s vara lipsite de apă,
Sunt arse de soare, căldura le crapă*

*Glodoase sunt toamna, și iarna dispar,
Dar stați: primăvara sosi-ne-va iar*

*Din țările calde, în care, din plin,
Respiri prospețimea din cerul seîn;*

*Atunci s'or preface zăpezile'n valuri,
Și apele tulburi ieși-vor din maluri;*

*Cu valuri străine, din preajmă, hrămită,
Mândri-se-va vatea, acum umilită*

*De jalnicul chin... A zburat primăvara —
Din nou, pân'la fund, o va arde iar para;*

*De-acum, pe ogorul poemei în floare,
S'a copt ce stropit e cu ploii trecătoare.*

*Recoleta-i bogată. Puteri nesfârșite
În Sașa au fost de vecin răscolite ..*

*Ehe! — zic eu tainic — cu voce glumeață,
Să știți dela mine, prieteni: în viață,*

*Furtuna în sufletul tânăr e bună,
Căci sufletul mult se călește'n furtună*

*Cu cât vi-i copilul mai nemângâiat,
Cu-atât va renaște mai viu, mai curat:*

*Sămânța pe-un rodnic pământ de-o să cadă,
Din ea se vor naște belșuguri de roadă!...*

În românește de D. Florea-Rariște

BCU Cluj / Central University Library Cluj

STĂNILĂ

Stănilă a învățat meseria dela taică-său, pe care-l chema tot Stănilă. Băiatul era doar o șchicapă de om, împovărat de sumanu de lână aspră; învățea ca nimeni altul ascuțișul cuțitului: cojea nulele pentru coșuri, ori trecea cuiul încins prin fluiere de lemn.

— A fi ciubărar bun, avea obiceiul să spună moșu-său, Achim. Stănilă nu ieșise încă din anii copilăriei, când pe taică-său l-au zdrobit brazii ce goneau în jos, spre gater. L-au zdrobit și a murit: așa pier oamenii din pădure, de moarte aprigă.

Casa era grea și împovărată de frați mici și neajutorați: cei mari se răspândiseră care încotro spre câștigarea traiului. Era grea viața în țară: mai grea în cătunul tupilat sfios sub cetinile grele ale brazilor bătrâni. Stănilă începuse să ducă singur greul casei. Zăpada mai stăruia la rădăcinile brazilor când el spulbera noroiul în urma căruței acoperite cu coviltir de papură. Străbătea țara strigând cu vocea lui subțire:

— Ciubeereee!... Ciubeereee!...

Pomi se desfrunzeau și cerul era sur când urca spre casă cu banii (atâția câți erau) împăturiți în chimirul de piele cojită.

Numai brazilor mai erau verzi: îi fusese dor de ei toată vara. Pe urmă, primea să ningă.

În vremea asta doboră pomi, ori mătura așchiile ce rămăneau dela spițele de car. Stăteau cu toții și ciopleau, în înăbușeala odăii joase moșul povestea lucruri vechi de care nu se mai petrec în zilele noastre. Știa multe bătrânul; iar spusele lui despre Stănilă se adevăriră în-tocmai.

— Bun ciubărar, se spunea tot mai des despre băiat. Cunoștea de-acum pieteale pietruite ale Aradului — încinse de soarele înalt — târgurile din Brăila unde oamenii vorbeau tare mult și repede, căldurile din Odorhei, târgul de fete dela Găina, unde tot dealul era înflorat cu lucrături în lemn, ori mai ales drumurile de țară, cu colbul ridicându-se albastrui în bătaia înserării.

Pe aceste drumuri, tot la o vreme de seară, a auzit Stănilă pentru prima dată despre Canal.

— Măi Stănilă, de ce nu te duci la Canal? Se caută dulgheri.

— La ce Canal, măi?

— Apoi se leagă Dunărea de Mare...

— Da nu-i legată?

— Ba-i. Da schimbă drumul Dunării.

— Schimbă pe dracu. . .

Și s'a dus. În scârțâitul carului, privind cum se depăna drumul sub roți, l-au bătut totuși gândurile. Apoi, i-au întărit și alții asemenea poveste. Stănilă s'a posomorât, a încruntat o sprânceană și s'a rezemat mai bine cu ceafa de sumanul împăturit în chip de perină sub cap. Se gândea înegurat, așa cum avea obiceiul, la copilăria văduvită de bucurii și la drumurile astea nesfârșite pe care le bătătorea mereu, cu atât de puțin folos.

Așa că într-o dimineață a învelit tălșul argintiu al securii într-o cârpă veche și s'a dus la Canal.

Căci se caută dulgheri.

*

— Zi, măi bace, departe-1 Canalul ăla?

— Cât colea.

Stănilă mestecă în dinți un „mulțam“, așa cum se cădea, și o luă mai departe.

Era o căldură leneșă și grea de după amiază. Abia de-și mai trăgea opincile fierbinți prin pietrișul drumului. Se umpluse de praf; din când în când se ștergea cu dosul paimei, întinzând dăre roșcate pe obrazul părjolit de soare.

Treceau în goana mare camioane, cu geamurile de sticlă strălucind orbitor; în urma lor se mișcau încolăciri nesfârșite de praf, ca niște burghii uriașe ce sfredeau fără încetare.

Pe aici, Stănilă nu fusese niciodată.

— Cald al dracului. se gândi, și-i veni în minte clipocul mărunțel al unui izvor cu apă ca ghița, într-o poiană cu iarbă moale, înaltă și crudă. De-o strângi în dinți simți un iz dulceag-amăru. „Bine-i să stai așa, proptit cu coatele în iarbă, să ascuți câte șgomote are pădurea. Mărunte, multe și cunoscute când ești pădurean. Parcă și cerul e altfel: îl vezi în petice adânci și ciudate prin frunzișul brazilor. Ei, dar asta-i altă poveste.“

În fața lui se întindea, toropită, stepa Dobrogei, cu crăpături adânci în țărână, ca niște guri arse de sete. Pământul părea alb: dela o vreme te dureau ochii și nu mai desluseai limpede decât clătinaatul zărilor. Pe cer nimic; ba nu, vreo două păsări nemișcate, lipite parcă de boită, și soarele greoi, mare cât roata carului.

Stănilă era așa de ostenit că nici nu se mai putea gândi. Ici colo câte-o tufă uscată se clătina agale, cine știe de ce, lovindu-și una de alta. nuielele moarte. Sunau ca niște zurgălăi de aramă veche, coclită.

— Nu-i aici loc de făcut pureci, îi trecu prin minte. Dar dacă mă ostenii atâta drum. . .

Și o porni îndărjit, cu pași lungi, îngânând un cântec tare vechi, dela ei, dela moți, despre cuțite și hârdaie și despre brazi înalți și drumuri lungi de țară, pe care fug grofii îngroziiți de Horia.

Dim departare, se deslusea, albă, o baracă de lemn.

*

— Aici-i santieru?

— Aici, mă.

Stănilă își învârti ochii primpregjur. O baracă din lemn de brad, singura clădire pe tot întinsul zării; cât vedeai, în lung și în lat.

„Adicătelea, am ajuns.“

În partea umbrită a bărăcii, rezemați de peretele aşchios, stăteau bărbați bărboși și cu cămăși peticite. Sugeau într'o doară câte-un muc de țigară răsucită din foaie de ziar: pufăiau osteniți împrăștiind cu mâna fumul vânat, ca pe un roi de muște. Nici nu s'au uitat la el.

Tăcerea era tot așa de grea ca aerul moleșitor. Din vreme în vreme — de căldură — câte-o scândură trosnea.

So rezemă și el cu umărul de baracă și păzindu-se să nu-l vadă ceilalți, își apropie de scânduri obrazul murdar. Îl lovi izul bradului încins în soare. Nu mai era mirosul răcoritor pe care îl știa el.

— De-amu îs doar niște scânduri, se gândi.

Privi în jur. Cu cine să stea de vorbă? La cine să se angajeze? Doar n'a venit să se topească de fierbinteală. A venit să dulgherească la Canal.

În fața intrării, sub o lozincă arsă de brad, unul îmbrăcat orășenește, cu o cârpă muierască la gât, își meșteruia unghiile.

„Asta o fi.“

Se duse lângă el.

— Aci se face Canalul?

— Aci.

— Mi-s dulgher.

Cel îmbrăcat orășenește se opri din pilitul unghiilor, își dete șapca albă pe ceafă, descoperind o frunte pleșuvă și îmbrobosită de boabe de sudoare cât lntea de mari. Avea ochi verzi, leneviți. Îi răspunse tot scurt:

— Mmbinee... Apoi îi întoarse spatele.

Stănilă a aflat dela oameni că abia seara vor veni camioanele, vor aduce meseriași să ridice bărăci, vor face angajările. Abia atunci va sosi și cantina.

— Cât îi lumea lume, nu se face Canal aici.

Își aduse aminte de o carte poștală pe care o făgăduise feciorilor din sat. O să le scrie să se mulțumească cu făcu'ul ciuberelor: nu-i pentru ea asemenea muncă. S'o întoarce și el. Pe aici n'ai nici măcar tău, să te scalzi, să cureți praful de pe tine.

Așa a început.

Câteva zile după aceea, au bătut într'un loc un stâlp de brad cu o tablă și slove închipuite cam s'ângaci:

ȘANTIERUL 3 — NAZARCEA

Stănilă s'a întrebat de ce n'au bătut stâlpul o leacă mai încolo: și a răs singur de asemenea întrebare.

De lucru era: trebuiau ridicate bărăci, cât mai multe bărăci. Și repede. Dulghereau și noaptea la lumina becurilor spânzurate în lungul unei sfori. Loviturile răsunau ca și cum mii de ciocănitori s'ar fi încăpățânat să spargă în bucăți liniștea netulburată a plaiurilor do-

brogene. Era noapte și în toate părțile răsunau glasuri, chemări și lovituri de ciocane. Cățarat de-a călare pe câte-o bârnă, Stănilă ar fi vrut să cânte din toate puterile, așa cum făcea acasă, dar se sfia. Și în fiecare dimineață se iveau alte bărați și alți oameni veniți. Vorbeau cam amestecat și al naiiții de iute.

Stănilă trebuia să-și ciulească mereu urechile. Pe urmă, erau camioanele care goneau fără să cunoască zi sau noapte. Alergau ca nebunele cu botul în vânt, ducând cine știe ce mașini acoperite cu pânză verzuie. Praful roșcat rămânea mereu spânzurat în aer, deasupra drumurilor ca o pânză mare. Îl învolbura din când în când câte-o pală de vânt înalt, purtându-l pe deasupra câmpurilor arse. Pe urmă băracile au fost montate. Și iată că într-o noapte, în timp ce era cățarat pe acoperișul unei clădiri mai mari, flăcăul era să cadă jos, speriat de un sgomot adânc: un fel de sforăială ca de vreo treizeci de urși la un loc.

— S'a pornit excavatorul! a strigat cineva bucuros.

Când l-a văzut, Stănilă s'a crucit. Era un fel de nămă, cu un gât lung cum nu mai văzuse și cuminte ca un om. Drept că îl mâna unul cocoțat într-o căsuliie, dar era de mirare cum nimerea dihania asta să ridice pământul tocmai de acolo de unde trebuia.

Multe s'au schimbat pe urmă. Tare multe. Intr'o zi s'a topit și omul cu cârpă muerească la gât și cu pila de unghii. Locul i l-a luat unul înfădat la trup, mărunț, negricios. Se spunea că a lucrat pe vremuri la o fabrică de vagoane. Lui Stănilă îi plăcea de el că vorbea ca oamenii din pădure: scurt, drept și nu cunoștea ocolisuri. Îl chema tovarășul Nicoară.

Toată ziua îl vedeai oprindu-se ba la dulgheri, ba la săpători. Mergea repede, călcând praful sângieru cu bocancii lui mari, cu cuie, așa cum au oamenii de nădejde, care umblă mult.

Era de lucru și lui Stănilă îi plăcea. I se părea că toate-s la locul lor și merg așa cum trebuie să meargă. Numai că, ce e drept, tare multe vorbe se vânturau pe aici; la început nu știa cum să le priceapă. Așa că într'o zi s'a trezit citind „Scânteia”. I-a părut bine că nu uitase slovele: dar așa e meseria de dulgher, îți cere să fii înșcolat. Cu tovarășul Nicoară s'a întâlnit mai temeinic atunci când a fost evidențiat. Cât despre evidențiere, Stănilă n'o înțelegea tocmai deslușit. Doar a muncit și până acum, toată viața și nimeni nu s'a gândit să-l laude astfel. Când i-au strigat numele, ceilalți au început să bată din palme. Cineva, grăbit pe semne, l-a împins din spate:

— Du-te la masă, la tovarășul Nicoară.

S'a întors greoi către el:

— No, nu te teme că m'oi duce.

Tovarășul Nicoară i-a strâns mâna cu tărie. I-a răspuns și el asemenea: atunci Nicoară a cam strâns din dinți. Ce să-i faci, așa e mâna moților. Lui Stănilă îi mai plăcea că acest Nicoară nu mințea.

— Apoi, măi fraților, zicea, greul abia acumă începe...

După ședința asta au stat de vorbă amândoi. Stănilă tocmai se îndrepta spre baraca lui, când Nicoară îl ajunsese din urmă.

— Ei, da unde fugi, tovarășe Stănilă?

— Acasă.

— Hai și-om vorbi o leacă.

— Hai.

Au mers împreună până pe o dâlmă rotunjită: de aici se vedeau clipocind stele mari cât pumnul. S'au așezat. Nicoară i-a întins pachetul cu țigări.

— Nu, zise Stănilă. Mi-e greață de duhan.

Nicoară răsese. Jos, la băraci, cinea prinse a cânta.

— Știi ce ne-am gândit, tovarășe Stănilă?

— Dacă mi-i spune.

— Că dumneata ai fi bun de șef la echipa a doua a dulgherilor. Stănilă cumpăni ceva în el, apoi se întoarse:

— Da, aș fi bun, spuse el.

— Ți place la Canal?

— Da. Imi place. Numai că...

— Numai ce? Fața lui Nicoară se luminează o clipă de sticlirea chibritului.

— Stăm prost cu apa.

— Prost, da, zise Nicoară încruntat.

— Nu-i destulă nici de băut, nici de spălat. Ne-om umplea de păduchi.

Nicoară mușcă din capătul țigării. Se întunecase, cerul era negru ca smoala rece.

— Și sacagii... zise Nicoară.

— Mai bine n'ar veni, răspunse Stănilă. Poartă minciuni.

— Dar aduc apă.

— Aduc.

— Știi ce, se ridică Nicoară, hai mâine la ședința de producție: om vedea ce-i de făcut. Ceva, tot trebuie să facem.

— Oi veni, făcu Stănilă, apoi vru să adauge o vorbă, dar se rușină și rămase cu gura căscată.

— Vrei să-mi spui ceva?

— D'apoi aș cam vrea.

— Ce?

— E vorba de o scrisoare.

Și-i spuse cum l-au rugat feciorii din cătun, să le scrie cum e la Canal: ar veni și ei. Că doar toți sunt dulgheri pricepuți și oameni țepeni.

— Ei și? îl întreabă Nicoară, așezându-se iar lângă el.

— Abia amu le-am scris. Când m'am dumirît cum e... și...

— Și?

— A ieșit cam știrbă scrisoarea.

O scoase din buzunar și i-o întinse.

Veniți căi Bine și ieste de Lucru

Stănilă.

— Da, e cam știrbă, încuviință Nicoară. Ți-oi îndrepta-o cum m'oi pricepe mai bine.

Povestea cu apa s'a întins repede. Vorba lui Nicoară: îi strângea pe oameni cureaua. Într-o zi, Stănilă tocmai venea cu căruța din spre Nazarcea. În căruță era și Marcu, magazionerul. Om mai trecut în vârstă, dar se ținea bine. Furta o pălărie ieșită la soare, de sub care se iveau niște mustăți mari, sure și un obraz de haiduc bătrân. Vorba îi era cam repezită, grea.

Altfel, era om cu multă și mare răbdare: numai în ultima vreme începuse să și-o cam piardă. Mai ales de când se petreceau pe șantier o mulțime de lucruri ne la locul lor. Căineva a pus într-o noapte foc într'unul din colțurile băracii mari. Alții au făcut alte asemenea lucruri spurcate, așa cum e obiceiul dușmanilor. Și mai ales în vremea din urmă, au început să fure unelte, gaz, apă din bazine. Pe mulți i-au prins, pe alții nu. La acestea toate se gândea Marcu, cu tâmplele proptite în palme.

Căruța mergea încet, legănându-se greoi, cu încheieturile țepene. Era cald, seară fierbinte, fără pic de vânt; spre apus cerul era măturat de perdelile roșcate de nori fărâmițoși. Stănilă, așezat în spatele căruțașului, trebăluia cu un briceag la o bucată de lemn. Căruțașul se întoarse spre el: avea poftă de vorbă. Tuși, să atragă luarea aminte a lui Stănilă, apoi fără să se sfiască de tăcerea lui, îi bătu ușor pe umăr

— Greu cu Canalul ăsta, spuse.

— Greu, încuviință Stănilă.

— N'o să-l duceti la capăt.

Aci Stănilă se încrunță, bătu cu ascuțișul briceagului în bucata de lemn pe care-o cioplea.

— Așa crezi dumneata, bade. Și rău faci. Și de ce nu l-om putea găta, la adică?

Căruțașul era stânjenit.

— Eh, păi sânt greutăți. Iacă nici apă n'aveți deajuns. Și apoi (aici se aplecă spre urechea lui Stănilă), mi-a spus cineva cum că are să fie război.

— S'o creadă el.

— De ce?

— Apoi, mai suntem și noi pe-aiici și alții mulți pe aiurea, care s'or împotrivi, răspunse Stănilă. După aceea, întoarse vorba: cât despre apă, ai dreptate... Și tot drumul n'a mai scos o vorbă. Nici el, nici Marcu. Doar acesta din urmă, din când în când strângea pumnii și scrâșnea din măsele. Se gândea la hoții de pe șantier. Și le fâgăduia pieirea.

Au ajuns în fața băracii unde urma să se țină ședința. S'au dat jos și Stănilă s'a întors spre căruțaș:

— Urâte gânduri te baț pe dumneata, bade. Primitoare ureche ai, la toate vorbele. Nu e bine.

Și au intrat în sală. Ședința de producție tocmai începuse.

*

Era tare cald, aici, între pereții de lemn încinși de cu ziuă. Și oamenii fumau ca apucați. Suflau spre tavan colăcei albaștrui de fum: Stănilă se temea să nu se înnece care cumva. Cămașa îi era leocară de sudoare. Și a celorlalți la fel, dar parcă lor nu le păsa.

La un colț al mesei îl văzu pe inginerul Streja. Părea că i s'a urît cu atâta vorbărie. Privise un timp în fundul săli, acum socotea ceva pe o bucată de hârtie. Era om de treabă, după părerea lui Stănilă, numai că socotea prea mult. Socotea într'una. Nu ieșea un cui din magazie, dacă nu era însoțit de trei hârtii. Pe fiecare, câte cinci sem-nături: a inginerului Streja, a maistrului dulgher, a lui Marcu maga-zionerul, a șefului de echipă și a dulgherului care o lua în primire.

Tovarășul Nicoară era tare supărat pe treaba asta, dar îi venea greu să se înțeleagă cu Streja.

S'ânilă privi obrazul colțuros al lui Marcu. Îi plăcea de el. Stejar.

— Asta-i, tovarăși, vorbi Nicoară. Sacagii împuiază șantierul cu svonuri. Nici apă destulă nu ne aduc. Fac speculă. Noi ne-am gândit că apă s'ar putea aduce destulă. Numai că n'avem unde-o ține. Bazi-nele astea două pe care le avem, abia ne-ajung pentru cantină, și pen-tru porția pe zi a oamenilor. Și ne ajung pentrucă așa zicem noi.

Au vorbit mulți, dar n'au găsit ce-ar fi de făcut. Și unii, Stănilă nu pricepea de ce, s'au arătat mulțumiți cu starea de fapt:

— N'are rost să ne frământăm cu apa, a spus unul, Ionescu. Să mai răbdăm, să ne mulțumim cu ce aduc sacagii. Cum e, așa e. Nu putem scoate apă din piatră seacă...

Stănilă s'a sculat în picioare.

— Rău vorbiți. Rău. Negândit: numai să nu taci Trebuie adusă apă. Le trebuie oamenilor.

— Ei, cum s'o aduci? a întrebat același Ionescu cu glas ascuțit.

— Asta nu știu încă. Numai că dacă ne om pune capetele la gân-dire, om face treabă bună.

În noaptea aceea, Stănilă n'a dormit. Se răsucea în așternut și se gândea. S'a sculat și a ieșit să se plimbe în noaptea caldă. În maga-zie ardea lumina: Marcu stătea la pândă. Lângă magazine, erau butucii pentru bariere și pentru alte lucrări. Stănilă a ciocănit în ușă și a intrat, să stea de vorbă cu Marcu.

— Ce-i cu tine, Stănilă, de ce nu dormi?, l-a întrebat Marcu mirat.

— Greu îmi să închizi ochii în căldura asta. . Și apoi.

— Ce-i?

— Cred că găsii.

— Ce găsiși?

— Apă...

— Apă?

— Da... adică ce-am căutat la ședința de azi... Unde să ținem apa. Știi, tovarășe Marcu, eu mi-s-ciubărar...

*

A doua zi dimineăța l-a căutat pe tovarășul Nicoară. Era în biroul serviciului tehnic.

Câtă vreme a stat S'ânilă înăuntru, Marcu s'a tot foit de pe un picior pe altul. Pe urmă s'a deschis ușa și a ieșit Stănilă. Nu era nici mai vesel, nici mai încruntat ca de obicei. I-a spus doar:

— Hai și-om merge.

De la o vreme, Marcu magazionerul, nu a mai putut răbda și l-a întrebat:

— Ei, ce s'aude?

Stănilă a dat din cap ca urșii.

— N'am nimerit bine. Era „acupat“, cum se zice. L-au cam năpădit treburile pe tovarășul Nicoară. Nici n'a vrut să audă, când am început să vorbesc de lemne. Se încruntă. Asta nu-mi place. Sunt lemne care stau fără folos și în vremea asta, oamenii rabdă de sete și n'au cu ce să se spele.

— Ce pacoste! a răspuns Marcu.

Pe urmă au luat-o încet către magazie. Deodată s'au oprit amândoi și s'au privit drept în luminile ochilor:

— Haide, și-om face noi.

*

În zilele care au urmat, multă mirare s'a stârnit pe șantierul 3. Nazarcea. Cineva scosese într-o noapte nici mai mult, nici mai puțin decât stâlpul de brad pe care s'ătea firma. Inginerul Streja și Nicoară au organizat mai bine paza de noapte. În seara următoare dispărură și niște grinzi. Grinzile, — sectorul gîngăș unde se arăta mai sgîrcit șeful șantierului. Aici nu-i ajungeau nici cele cinci iscălituri pe care le cerea de obicei. Se făceau și referate. Și nici nu era de mirare. Doar au început lucrările la orașele noi, la Midia, la Cernavodă, la Poarta Albă și Medgidia.

Despre hoții cei noi se vorbea pretutindeni: la cantină, la șapă, chiar și pe excavatoare. Numai Marcu și cu Stănilă tăceau: schimbau din când în când câte-o privire. Nicoară îi băgă în seamă. Abia acum își aduse aminte că Stănilă a venit odată să discute cu el despre materialul lemnos. L-a repezit puțin: era grozav de ocupat. Și, ce-i drept, s'a mirat atunci de Stănilă: lui i se năzărea de scânduri, când problema importantă erau bazinele pentru păstrarea apei.

Inginerul Streja era din ce în ce mai supănat: lipseau scânduri, tot mai multe scânduri. Și i-o spunea cu orice prilej lui Nicoară, ca și cum s'ar fi temut că acesta va uita...

Nicoară se hotări să stea la pîndă. Se culcă într-o seară de vreme, încercă să citească ceva, dar literele îi fugeau ca apucate dinaintea ochilor. Se sculă. Ii era tot mai somn, iar așa, culcat, era ispitit să adoarmă. Ieși afară, în noaptea caldă.

Târziu. Muncitorii se culcaseră. Ici colo mai ardea câte-o lumină întârziată, pe urmă se stîngea și aceea.

Numai în magazia mare stăruia lumina. Se apropie. Întâi îi văzu pe Marcu, stînd ghemuit lângă ușă, apoi auzi un ciocănit scurt. Se apropie și își lipi obrazul de geam. La lumina șovăitoare a lămpășului, Stănilă cioplea un trunchi de brad. Într'un colț, erau așezate unul lângă altul două butoaie mari, ca la vreo sută de litri.

Ușa era deschisă și nu scârțâi. Nicoară se apropie de Stănilă și-i puse mîna pe umăr. Stănilă ridică privirea. Ochii li s'au întîlnit brusc. În atmosfera grea și apăsătoare din baracă, pluti o clipă tăcerea. Cu o sclipire de voioșie în colțul ochilor, Nicoară arătă în cele din urmă spre cele două butoaie noi:

— Măi Stănilă, la cioplit nu mă pricep, dar ți-oi ajuta măcar să pui cerpurile.

— Bine, spuse Stănilă, ridicând securășul mai ascuțit ca cel mai bun brici al frizerului șchiop de pe șantier.
Și zâmbi cu unul din zâmbetele lui rare.

*

Inspectorul dela Direcția Generală era puțin supărat. Asta se vedea limpede, cu toate că își cântărea cuvintele. Venise pentru furturile de cherestea.

— Tovarășe Nicoară, te-am căutat aproape toată noaptea împreună cu tovarășul inginer Streja. Unde-ai fost?

Și îl privi aspru, ca pe un om care a rătăcit toată noaptea cine știe unde.

— Fusei în magazie, cu tovarășul Stănilă.

— Ce-ați făcut acolo?

— Am lucrat la Canal, tovarășe inspector, îi răspunse Nicoară și îi povesti toată istoria.

Francisc Munteanu și Titus Popovici

BCU Cluj / Central University Library Cluj

UN ROMAN AL RĂSCOALEI DELA 1907

La convorbirea avută recent cu studenții Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova, Ilya Ehrenburg spunea, între altele. „Este imposibil să scrii, pur și simplu un roman; mai întâi trebuie să-l simți”¹⁾ Iar în 1942, punând premisele acestei afirmații, nota: „materialul” literar „vine de obicei nepoftit, ca o dramă personală, el exclude toate sentimentele, toate planurile, îl înneacă pe scrutor, și acesta scrie ca să poată respira. Cartea nu poate fi gândită după un plan, cartea trebuie s-o suferi”²⁾ Ehrenburg subliniază aici necesitatea ca materialul proiectat într-o lucrare literară să fie sudat temeinic în laboratorul intim al scriitorului, ca între autor și eroi, cu alte cuvinte, să nu se caște o prăpastie de netrecut. Este enunțat, în fond, principiul identității sentimentale a scriitorului cu eroii săi, principiu pe care Constantin Fedin, la consfătuirea sa cu scriitorii elujeni, l-a pus în lumină într-un chip grăitor. Scriind, așa dar, despre un revoluționar, autorul însuși trebuie să fie înainte de toate un revoluționar, el însuși trebuie să trăiască intens dramele pe care le trăiește eroul său. Aceasta însemnează a participa cu căldură la acțiunile, bucuriile sau durerile oamenilor noi despre care scrii, a condamna alături de ei tot ceea ce este perimat, a te îndoi cu ei atunci când ei se îndoiesc, a retrăi cu fiecare din ei sentimentele lor, a transforma totul, în ultimă analiză, într-o problemă personală a ta, a scriitorului. Însemnează, în cele din urmă, a determina astfel, pe cititor să se apropie cu dragoste și cu interes de eroii pozitivi, purtători ai noului, și să urască din suflet tot ceea ce aparține vechiului, tot ceea ce este specific clasei care moare. În felul acesta creatorul de artă curăță viziunea sa de obiectivismul sec, pătrunzându-și opera cu spirit de partid.

Am precizat acest punct de vedere pentru că el constituie în mare măsură un fapt de care mulți romancieri români n-au ținut și nu țin seama în mod suficient. Și l-am consemnat și pentru motivul că el reprezintă cheia succesului reputat de romanul *Zorii Robilor*³⁾ al lui V. Em. Galan. Dela primele pagini ale acestei cărți simți că autorul a trăit intens tot ceea ce a scris, că a dărâmat zidul pe care scriitorii îl pun adesea între ei și eroi, că a coborât în mijlocul personajelor

¹⁾ Ilya Ehrenburg, *Scriitorul și viața, Flacăra*, Nr. 12/168 din 22 Martie 1951

²⁾ Ilya Ehrenburg, *Ține minte (articole alese apărute în 1942)*, Editura „Cartea Rusă”, 1945, p. 161—162

³⁾ V. Em. Galan, *Zorii robilor*, roman, [București], Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., [1950]

sale, identificându-se cu ele și cu acțiunile lor. Natural pentru o asemenea atitudine creatoare, scriitorul trebuie să fie pătruns de o concepție revoluționară. Metoda realismului socialist, cunoașterea temeinică a legilor de dezvoltare a societății, i-au favorizat lui V. Em. Galan sesizarea conflictului permanent care există în realitate între vechi și nou și l-a ajutat la descifrarea elementului pozitiv care se anunță în viață în fiecare clipă.

Zorii Robilor este un roman închinat zugrăvirii vieții sociale din România la începutul secolului al XX-lea și mai ales prezentării artistice a răscoalei țărănești din 1907. Răscoala aceasta a solicitat și atenția altor scriitori români. Amintim printre ei pe Liviu Rebreanu (*Răscoala*), Cezar Petrescu (1907), Petru Dumitriu (*Bijuteria de familie*), Zaharia Stancu (*Descult*). Fiecare dintre ei a privit răzmerița cu o altă optică: fructul creației lor literare a fost în felul acesta diferit. Primii doi, deși au recepționat din adevărul istoric o serie de fapte deosebit de semnificative, n-au reușit, din pricina metodei literare adoptate determinată de puterile infiltrate pe care ideologia burgheză le-a lăsat în concepția lor, să reflecteze răscoala în toată intensitatea ei. Intrând în prezentarea ei ca simpli spectatori care înregistrează evenimente, neidentificându-se total cu aspirațiile poporului răsculat, nedescifrând just ciocnirea noului cu vechiul și netransformând totul într-o problemă personală, Liviu Rebreanu și Cezar Petrescu au dat opere care au o valoare artistică parțială. Cele două romane poartă, cu toate episoadele de înaltă ținută epică pe care le conțin pe alocuri, pecetea obiectivismului. Și este normal. Liviu Rebreanu vedea răscoala prin ochii gazetarului frivol și curios care este Titu Herdelea, iar Cezar Petrescu sesiza faptele mai mult prin optica răzeșului pofitor de pământ, decât prin aceea a țaranului muncitor dornic să se elibereze de sub exploatarea moșierească. Acești scriitori se apropiau de evenimente intuind, în primul rând, starea de spirit a clasei dominante, sigură de sine și cu pretenții de hegemonie permanentă; țărănimea săracă, asuprită, era, în procesul de prezentare a faptelor, un factor secundar care urma să-și afirme existența de exploatat abia în capitolele următoare ale romanului. Petru Dumitriu scrie cartea sa de pe pozițiile revoluționare ale clasei muncitoare, dar el își concentrează atenția în deosebi în zugrăvirea hădoșeniei câtorva figuri de moșieri, neglijând prezentarea realistă a țaranilor răsculați. Zaharia Stancu, în *Descult*, deși închină răscoalei doar câteva episoade, reușește să ne introducă în atmosfera lui 1907 pe o cale mai justă: scriitorul, povestind viața lui Dărie are prilejul să ne prezinte pe larg mizeria țăranilor și, în felul acesta, să ne argumenteze strâns — însăși cauza răzmeriței. Autorul romanului schițează — însă insuficient — chiar elementul nou care se afirmă la începutul veacului nostru: necesitatea înfăptuirii unei trainice alianțe între proletariatul român și țărănimea muncitoare.

Este meritul lui V. Em. Galan că a oglindit temeinic începutul acestei alianțe în romanul său: *Zorii robilor*. Cartea aceasta aduce, așa dar, prin chiar subiectul său, ceva nou, precizat, în cadrul literaturii lui 1907. Este vorba de legăturile care au existat în timpul răzmeriței între muncitorii ciferiști din gara Pașcani, organizați într'un cerc socialist și între Gheorghe Dima și Voicu Fomete, conducători ai răscoalei din satul Robi și de concursul pe care acești muncitori îl dau răsculaților pentru eliberarea țăranilor prinși în Ruginoasa și încărcăți, ca vitele, într'un vagon plumbuit.

Străduindu-se să utilizeze metoda realismului socialist, pentru a ajunge la prezentarea răscoalei și la pecetluirea finală a alianței dintre muncitori și țărani, V. Em. Galan urmărește pe trei planuri situația so-

cială din România de atunci. scriitorul prezintă viața oropsită a țăranelor Gh. Dima și a consătenilor săi din Robi, înfățișează traiul de exploatați al muncitorilor ceferiști din Pașcani și zugrăvește huzurul permanent al boierilor și burghezielor din regiune. Cele trei planuri către care se îndreaptă interesul autorului nu sânt însă izolate unul de altul: eroii se cunosc unii de alții, se cunosc, își definesc poziția unii față de alții și, prin aceasta, elimină impresia de „căutat“ pe care o dau, de pildă, romanele lui Rebreanu și Cezar Petrescu. Personajele din *Zorzi robilor* evoluează de-a-lungul acțiunii, suferă transformări pozitive sau negative și-și fac simțită cu fiecare prilej poziția de clasă. Și ceea ce este fapt esențial, cu toții sânt oameni, prinși în atitudinile tipice, zugrăviți în ceea ce au ei mai caracteristic, dar foarte individualizati.

În romanul lui V. Em. Galan nu întâlnim o masă amorfă de răsculați porniți să incendieze conacuri în urma trezirii unor „elementare instincte“ cum ne obișnuia vechea literatură a lui 1907. Oamenii de aici sânt ființe pătrunse nu de „chemări și poftes atavice“, ci de conștiința că orânduirea asupritoare trebuie să fie înlocuită și că, prin urmare, exploatarea moșierească trebuie să fie alungată. Această conștiință este prezentă în acțiunile țărănilor din Robi ca și în atitudinile muncitorilor ceferiști din Pașcani. Este ilustrată mereu, în roman de alegoria pe care o rostește adesea Gheorghe Dima: *Stai, spune, (e vorba de cuvintele pe care i le spusese în închisoarea din Turnu-Măgurele un deținut politic cu numele de Stolan), și te uzi cum bat valurile într'un mal; și malul îți pare tare, iar valurile se sparg în el și trec înainte, trec. Trece unul, zece, o sută, o mie, și-o mie de valuri, și fiecare sapă, udă, înmoaie, roade, dar de văzut nu se vede nimic. Și într'o bună zi, uite, mai vine un val și malul se prăbușește dintr'odată, biruit. Și n'a fost decât un val. Dar valul ăsta, uite, dă la iveală treaba valurilor ce-au trecut mai înainte“*

Pătrunși de această conștiință, răsculații din *Zorzi robilor* nu mai dau impresia unor oameni mișcați de izbucniri spontane, desorganizate, „barbare“. Necesitatea răzmeriței fusese adunată de veacuri în sufletele celor obidiți și ea fusese propovăduită și în preajma lui 1907 de călători revoluționari ca acel legendar Țarcă, ce cutreera satele Moldovei și strecura ideea revoltei în țărani de pe moșiile boieresti. Figura lui Țarcă primește în romanul lui V. Em. Galan coloratura autentică a intelectualului rubitor de popor, care coboară în sat spre a trezi conștiința revoluționară a țăranelor, pregătindu-l pentru epoca în care va lua ființă utopicul stat țărănesc. Dar momentul răscoalei nu este pregătit în regiunea Pașcanilor numai de oameni ca Țarcă, ci și de condițiunile obiective care mărturiseau indiscutabil existența unei crunte exploatare. Aceștia din urmă scriitorul le consacră în romanul său, capitole întregi.

Prezentarea cauzelor răscoalei dela 1907 este făcută cu o migală remarcabilă: scriitorul face incursiuni în viața bogătanilor din regiune, le desvăluie cu o putere excepțională conduita, huzurul, existența de paraziți, face incursiuni în sânul mișcării muncitorești din Pașcani realizând puternice tipuri de eroi pozitivi (cum este acela al lui Gheorghe Petrescu, Roman Lupu sau Sami Coter), dar se oprește mai cu seamă la expunerea vieții țăranelor Gheorghe Dima. Oprindu-se la Gheorghe Dima, V. Em. Galan nu construiește o biografie romanțată, punctată cu sentimentalisme, nici nu izolează artificial existența eroiului de aceea a celorlalte personaje ale romanului. Dima trăiește într'un sat de pe moșia boierului Grigore Vârnav; el reprezintă de-a-lungul acțiunii expresia țăranelor oropsite și în permanentă ceartă cu statul

burghezo-moșieresc în care se încrede o clipă, dar pe care îl detestă apoi cu înversunare. Viața lui Gheorghe Dima este aceea a tuturor țărănilor supti de vlagă de către moșierii paraziți. Narând-o, scriitorul are prilejul să demaște ascuțita nedreptate ce domnea în România acelor ani și mizeria la care era condamnată țărănimea în condițiunile regimului burghezo-moșieresc. El a reușit să sintetizeze în figura lui Dima trăsăturile tipice ale țaranului exploatat, trezit la o conștiință înaltă. În urmărirea evoluției ascendente a eroului, V. Em. Galan se folosește de o serie de amănunte obiective alese cu grijă și studiate minuțios, care au darul de a determina clarificarea poziției de clasă a lui Dima. Aceste amănunte depășesc însă sfera particularului și se conturează în tipic. În ele nu mai sălășluiește un simplu „fapt divers”; cazul lui Dima nu mai este un caz izolat; în Dima trăesc aspirațiile și suferințele întregii țărănimi exploatate. Detaliile utilizate de scriitor au darul să concretizeze minunat teza aceasta. Eroul participă ca voluntar în războiul de independență, capătă decorații înalte dela comandamentul rus și crede asemenea atâtor alți soldați români că după încheierea păcii viața socială a României va primi o altă înfățișare; luptătorii vor căpăta pământ, învoielile cu boerii vor deveni mai omenești, iar exploatarea va pierde din sălbăcie. Credința aceasta va rămâne trează în sufletul lui Dima multă vreme așa după cum încrederea în adevăratele legi ale țării va rămâne într'insul nesdruncinată, timp îndelungat. Statul burghezo-moșieresc, pe care Dima îl socotea deasupra boerilor, va avea grijă însă să-și desmintă credința și să-și sdruncine încrederea. Vărit în închisoare pentru că „s'a atins de lucrul statului” și „a avut pe suflet car și efecte militare” din războiul dela 1877, Dima simte că legea statului burghezo-moșieresc stă în mâinile unor oameni ca prefectul dela Fălcișeni, ca boierul Grigore Vărnava sau ca domnul colonel Pancratie Paru, care mănau cu aceeași dexteritate și legea și băta. Și atunci Dima „a tălcut povestea legilor celor multe” și a prins a se dumiri asupra sensului lor. În închisoare, ascultând întâmplările lui Stoian, cărui „*judecată nu știe să-și fi făcut careva*”, el prinde a cunoaște și mai mult adevărata față a situației sociale din România.

Întâmplările pe care le narează Stoian îi arată că nedreptatea domnește nu numai în ținutul Pașcanilor, ci și în Țara Românească. Și acolo țărani-s sleiți de exploatare și vor să părăsească satele boierilor, și acolo legea statului este făcută pentru moșieri nu pentru asupriți. E ceea ce Dima va simți și mai pregnant în preajma sărbătoririi celor cincizeci de ani de „glorioasă” domnie a lui Carol I. Stabilit pe sfoara de pământ rămasă dela camaradul său de luptă, sergent Mucenică, Dima se căsătorește cu văduva acestuia. Pământul Nastasiei Mucenică se găsea pe malul Siretului la locul numit „ostrov”, și era învăluit de apele râului ori de câte ori acestea se revărsau: malul se surpa puțin câte puțin și recolta de porumb era veșnic primejduită. Gheorghe Dima poartă în spinare pietre, pământ și construiește un dig improvizat, pe care îl întărește sădind o salcie plângătoare. Rădăcinile acesteia ținutesc malul și lasă Siretul să-și urmeze albia lui de veacuri, ocolind grădina familiei Dima. Dar aniversarea celor 50 de ani de domnie a lui Carol va prileji pentru erou încă un moment în care el își va da seama de nedreptățile pe care este clădită orânduirea vremii. La expoziția dela București burghezo-moșierimea fiecărui județ s'a hotărât să trimită ca semn de omagiu ceea ce are regiunea mai caracteristic. Conducătorii județului Suceava au decis să trimită, între altele, cu pământ cu tot, cea mai frumoasă salcie din ținut. La propunerea notabilităților conservatoare și liberale, s'a hotărât ca salcia să fie scoasă „*din ostrovul de pe moșia din Vărnăveni a domnului Grigore*”.

Vârnav, deoarece locul se află aproape de Pașcani și e deosebit de bogat în sălcii minunate" Jurul boieresc, la dorința reflexă a doamnei Florica Muțescu, a ales salcia care sprijinea digul construit de Gheorghe Dima. Nimic nu-i poate opri pe „înălți demnitari“ ai județului să ordone scoaterea arborelui. argumentările lui Dima se sparg în fața indiferenței și a neînțelegerii boierilor, iar faptul că salcia nu se găsea de fapt pe pământul lui Vârnav, nu constituie pentru ei un impediment. Scriitorul a izbutit aici în pagini vrednice de a figura în orice antologie, să zugrăvească prăpastia ce exista între burghezo-moșierime și țărănimea oropsită și a știut să înfățișeze, și cu prilejul acesta, mentalitatea deosebită care caracteriza pe oamenii celor două clase. Discuția ce are loc între Gheorghe Dima și între prefect este de o forță artistică remarcabilă. V. Em. Galan a izbutit să redea aici puternica frământare sufletească a țăranului care își vedea din nou gospodăria inundată de apele Siretului și a reușit să capteze în expresiile cele mai adecvate intensitatea dramatică a sentimentelor lui Dima. Pașajul este revelator. „*Luați, boieri, dumneavoastră, mâinile vi le sărut, luați ce vreți. Salcile luați-le. N'am să stau la umbră cât oi mai trăi, asta nu. Mâinile vi le sărut, dar rădăcinile și pământul dece? Cine se lăcomeste la pământul meu? Douăzeci de ani am zidit acolo, treizeci. O palmă de loc. De pe asta mă țin. Eu, mă vedeți aici, și femeia mea, acolo. N'avem copii, n'avem nimic. La bătrânețele noastre, cine s'o pleca? Viață am cheltuit, suflet am cheltuit pe malul ăsta. Altă viață n'am, nici Nastasia. Oprit-ăi, mâinile vi le sărut, boieri. În spate am cărat salcia. Pe toate le-am cărat în spate. În brațe am adus bolovanii. Și țărâna am purtat-o în brațe. Vine toamna, boieri, și-or năvăli apele. Până în primăvară nici urmă n'a rămânea.*” Argumentele lui Gh. Dima nu izbutesc însă să modifice hotărârea luată de mâna trandafirică și de ochișorii tandri ai doamnei Florica Muțescu. Prefectul încearcă să-l convingă pe țăran cu contra-argumentul păstrat decenii întregi de burghezo-moșierime în recuzita demagogiei sale: falsul patriotism al lui Cațavencu et Co. „*Da' ascultă bre, vezi aici o sumă de boieri. Eu, dumnealor, fruntea județului suntem. Fruntea! Ei bine, fiecare dintre noi ar fi fericit dacă la Buncurești, la expoziție ar fi dusă o salcie de pe pământul lui și nu de pe al tău. Fiecare ar fi mândru, înțelegi? E o chestiune, să zicem, o chestiune de patriotism și de onoare față de Europa și de întreaga piață internațională care va participa.*” Și boierul Grigore Vârnav, care obișnuia să numere toată ziua mățăniile și să invoce ajutorul divinității adaogă într'un târziu, fariseic și interesat: „*Dumnezeu le-a rânduit toate și mintea lui știe ce face. Dar când vezi așa oameni, stai și te întrebi de ce le-a mai dat Dumnezeu glas și suflet? Nu-s nici oameni, nu-s nici vite. Iartă-mă doamne, dacă păcătuiesc, dar era mai bine să-i fi făcut boi dela începutul începuturilor! Așa zic eu.*” La care cugetări, domnul Muțescu, opozant, se crede dator să completeze: „*Țăranii, boier Grigore, n'au un lucru esențial. un pic de patriotism n'au intrânsu, mai rău ca vitele, parol. Și'ai văzut ce disertasiune i-a ținut Făncă i-a spus, i-a arătat, degeaba. Niciun pic de patriotism n'au! Numai interesele lor meschine — dincolo de lungul nasului nu văd nimic. Salcia lui — atât.*”

Am insistat asupra acestui episod pentru că într'insul V. Em. Galan a ilustrat cât se poate de pregnant arta sa de romancier. Trecând totul prin filiera simțămintelor sale, V. Em. Galan a participat cu căldură la frământarea sufletească a lui Gh. Dima, a desvăluit fața interesată și lipsită de omenesc a burghezo-moșierimii și a dat icoana fidelă a relațiilor sociale din România acelor vremi. De-a-lungul întregului episod, ca și de altfel, de-a-lungul întregului roman, se degajează clară, atî-

tudinea partinică a scriitorului ea este evidentă nu în intervenții artificiale, nu în crearea de situații arbitrare, ci în concepția fundamentală a cărții însăși. Și am insistat asupra episodului cu „salcia din ostrov” și pentru motivul că V. Em. Galan a izbutit aici să traducă în artă adevărată, generatoare de emoții autentice, ceea ce se cheamă, în mod obișnuit, alegerea amănuntului semnificativ. Alegerea salciei ca detaliu ar părea curioasă, dar ea dă posibilitate lui V. Em. Galan să demaște și mai elocvent pe de o parte suferințele țărănimii muncitoare ingenunchiate sub călcăiul unor oameni ca Grigore Vărnăv sau Zvorășteanu, iar pe de altă parte, totala lipsă de interes pe care clasa posedantă o manifesta pentru problemele și soarta socială a celor obidiți. Sălcii se găseau numeroase nu numai în regiunea Pașcanilor, ci pe întreaga vale a Siretului: gestul distrat al unei femei frivole, care ancorase la trena sa pe toți îmbuibății ținutului, a ales însă salcia lui Gh. Dima și hotărîrea doamnei Florica Muțescu constituia pentru aceștia o poruncă fără drept de apel. Dar salcia plângătoare trimisă la București cu onorurile cele mai entuziaste și cu îngrijirile cele mai atente și cu „frumoasa” podoabă a gaiței împăiate atârnată în ramurile sale de Jorj Mănescu, șef de gară, va sfârși prin a fi tăiată și arsă: pe locul unde o sădiseră delegații suceveni trebuia să fie instalat chioșcul închinat „*eternului parfum francez*”. Iar gaița împăiată a lacomului șef de gară împreună cu bilețelul de urare al acestuia, vor fi avut soarta pe care au împărtășit-o rădăcinile salciei: peste ele s'a turnat neîndurătorul și ucigătorul var nestins. Este în tot episodul acesta — care conturează atât de interesant caraghioasele eforturi de parvenire pe cale „estetică”, pe cale „patriotică”, a burghezo-moșierilor în căutarea de nou, de senzațional, — un ridicol permanent și o satiră clară, de o valoare artistică de netăgăduit, ce plutește peste frământarea „națională” și „dinastică” a potențailor zilei.

Am amintit ceva mai sus că înainte de a înfățișa răzmerița propriu zisă, V. Em. Galan procedează la o meticuloasă redare a cauzelor adevărate ale acestei răzcoale. Am subliniat faptul că aceste cauze se concretizau mai cu seamă în exploatarea neomenoasă la care se dedaseră moșierii și la mizeria cronică ce decurgea de aici. Dacă s'ar fi oprit numai la tabloul acesta, scriitorul n'ar fi depășit decât parțial pe un Liviu Rebreanu sau pe un Cezar Petrescu. La 1907 satul românesc nu mai oferea însă o fizionomie strict feudală. Țărănimia se diferențiasse de aproape cincizeci de ani și în sânul ei își făcuseră apariția chiaburii, care, urmând pilda boierilor și a arendașilor, exploatau și ei. Și adesea exploatarea lor îmbrăca formele exploatarea de tip burghez. Ei dețineau în sat hectare mai multe, dar dețineau și comerțul: țăranul sărac apela la ei și când avea nevoie de făină, dar și când, încolțit de percepțori, îi lipseau bani. V. Em. Galan a sesizat existența acestor diferențieri și a adus în romanul său câteva figuri de chiaburi. Cea mai bine realizată este, fără îndoială, fizionomia lui Nedelca Păstrăvan, cărciumar și țăran înstărit, care împrumută bani pe camătă și obligă pe cei săraci să-și vândă munca lucrând pe pământul chiaburului sau predându-i acestuia inventarul agricol. În zugrăvirea lui Nedelca Păstrăvan, scriitorul a dovedit din nou multă îndemnare. Nicăieri Galan nu ne spune că Nedelca este chiabur: atitudinile sau faptele acestuia ne pun însă în lumină trăsăturile sale de spoliator, tendința lui permanentă de a stoarce bani, de a-și rotunji averea. Simțind că țăranimea ar putea, la un moment dat, să smulgă pământul lui Grigore Vărnăv, Nedelca devine „revoluționar”, ține discursuri demagogice în care îi atăta pe locuitorii din Robi și Vărnăveni împotriva omului nedrept și rău care locuiește la conac (neuitând să sublinieze că el,

Nedelca, în schimb, „are inimă“, și a ajutat și ajută întotdeauna „omenește“ pe cei necăjiți). „Revoluționarismul“ lui dispare însă în clipa în care îl vede apropiindu-se pe boier; atunci când i se pare că vin de departe călăreții armatei, chiaburul se transformă în apărător al boierului, pentru a se răzgândi din nou în clipa în care își dă seama că cei patru călăreți erau de fapt țărani răsculați ce propovăduiau răzmerița. Nedelca urmează calea aceasta sinuoasă pentru un mobil deosebit de precis: din toată încăierarea, el voia să se aleagă cu câștig și să se pună bine cu cel mai puternic Pasajul răscoalei, admirabil priinș de scriitor, pune în lumină, între altele, cu un interes prea pronunțat însă, figura mârșavă și tipică a chiaburului lacom de avere și de bani.

Cauzele răscoalei nu trebuiesc căutate însă numai în faptele amintite până aici. Exista în 1907 un puternic ecou al revoluției rusești din 1905—1907 și acest ecou a răzbătut prin toate satele Moldovei. În România era cunoscută atitudinea patriotică a marinarilor de pe crucișătorul „Potemkin“ V. Em. Galan își construiește romanul său astfel încât un erou cum este Gh. Dima are prilejul, la un moment dat, să stea de vorbă în gara din Pașcani cu unul dintre marinarii refugiați la noi în țară. Cuvintele lui Vasili Antonovici găsesc răsunet în sufletul țărânului român așa după cum răscoala mateloților de pe „Potemkin“ trecuse la data aceea în legendă. Copilul cel mai mic al lui Arcadie Gradić din Robi ruga pe mamă-sa în fiecare seară să-i povestească istoria minunată a lui Văculiciuc și Mătușica [Vaculiuciuc și Matusenco], „flăcăr care s'au ridicat în fruntea corăbierilor împotriva stăpânirii lui Necular, împăratul cel rău, și împotriva boierimii“.

În asemenea împrejurări, transformarea revendicărilor surde în cereri concretizate este perfect explicabilă. Izbucnirea răscoalei nu mai are caracterul strict „spontan“ pe care-l avea în romanele concepute de scriitorii burghezi și nici nu este provocată de ieșirile „instinctive“, atâtea de băutură sau de răzbunare ale câtorva țărani „pătimași“. În *Zori robilor* drumul spre răscoală nu este favorizat de așa ceva: conducătorii răsculaților, Gh. Dima, Voicu Fomete, călărețul Graur și ceilalți, sânt oameni pătrunși de conștiința fermă că exploatarea boierască nu mai poate continua în formele ei feudale, că Grigore Vărnăv trebuie să revizuiască sistemul învoielilor, făcându-l mai omenesc. Aceasta este premiza venirii lor la conac, discursurile demagogice ale lui Nedelca Păstrăvan nu-i înfierbântă, în fața boierului ei repetă revendicările; forțarea acțiunii, provocarea răzmeriței în forme violente nu aparține țăranilor. Îndârjirea lui Grigore Vărnăv nu provoacă ieșiri violente din partea răsculaților, argumentele lor nu țin de domeniul bătei sau al busculadei. Ei încearcă să-l convingă pe boier printr-o prezentare realistă a situației, prin apel la rațiune și la simțăminte umane. Gheorghe Dima îi înfățișează doleanțele mulțimii și necesitatea imperioasă ca boierul să dea dreptate celor mulți. Cel ce își va ieși din minți va fi însă chiar Grigore Vărnăv, care va respinge injurios orice revendicare aducând răsculaților acest argument caraghios. „pământul meu! .. al meu! .. să-l lăsați aici! aici! E pământul meu! al meu! ..“ Pasajul care urmează după această izbucnire, este de un realism puternic. Întrînsul V. Em. Galan a adunat toată forța talentului său și toată partinătatea pe care o degajează viziunea sa de scriitor revoluționar. El a știut lega organic momentul acesta de episoadele precedente și valoarea romanului crește de aceea cu fiecare amănunt. Pământul pe care îl înghite Vărnăv era adus de Nastasia din ostrovul în care fusese înțelenită cu ani în urmă salcia care a ispitit pe doamna Muțescu și pe amicii dumisale. În pasajul acesta V. Em. Galan a concretizat în mod veridic, păstrând adevăruri istorice, pedeapsa pe care

o merita un spoliator de teapa lui Vârnăv, iar elementele pe care le-a întrebuințat cu prilejul acesta se integrează organic, în episod, ca o urmare firească a momentelor anterioare, nedând prin nimic impresia unei acțiuni inconștiente, cum crede J. Popper în cronica pe care o face romanului în *Viața Românească* (nr. 2, 1951).

Prezentarea episoadelor următoare, legate de răscoală, primește sub condelul scriitorului însemnate îmbogățiri de conținut. V. Em. Galan nu limitează acțiunea răsculaților la pedespirea lui Vârnăv și la preluarea bunurilor boierești de către țărani (însuși caracterul răzmeriței în *Zorii Robilor* depășește tot ce s'a scris pe tema aceasta în literatura noastră. Interesul autorului nu se concentrează asupra nesemnificativelor momente ale „devastărilor“, ci asupra susținerii permanente a revendicărilor de clasă ale țărănimii).

Scriitorul urmărește răscoala în amănuntele ei cele noi, tipice, pe care nu le relatează documentele epocii. Țăranii antrenati în răzmeriță, purced în cea de a doua parte a răscoalei la atacarea curajoasă, alături de muncitorimea ceferistă din Pașcani a trenului ce poartă în vagoanele sale pe răzvrătiții arestați la Ruginoasa. Acțiunea comună a muncitorilor și a țăranilor n'are deloc un caracter de spontaneitate: legătura între cele două clase sociale există de mai înainte și scriitorul a avut grijă să sublinieze faptul acesta în roman. Galan a știut de asemenea să arate rolul precumpănitor pe care ceferiștii îl au în acest episod și în pregătirea lui. Muncitorii sânt aceia care anunță pe țăranii de sosirea iminentă a trenului cu arestați, ei sânt aceia care studiază în amănunt planul atacului. Pentru motivarea participării la această acțiune a ceferiștilor din Pașcani, scriitorul întreprinde în primele capitole ale romanului său o amplă zugrăvire a vieții sociale și a relațiilor de producție din târgul de pe Siret. Muncitorimii organizate în cercul socialist dela „Unirea“ îi consacră pagini întregi. Aflăm de acolo că oamenii partidului socialist de sub conducerea lui I. C. Frimu, duc o intensă activitate de propagare a ideilor revoluționare ale marxismului, că ei luminează pe muncitorii mai înapoiți asupra nedreptăților flagrante la care aceștia sânt obligați să se supună fără cârtire. Din masa de muncitori se detașează figura luminoasă a lui Gheorghe Petrescu, erou pozitiv deosebit de bine conturat în roman, a tovarășilor săi de muncă Cristofovici sau Sami Cotler, a muncitorului cinstit dar influențabil care este Roman Lupu. Dintr'însa se reliefează însă și figura hădă a lui Alecu Dumitriu care, în cele din urmă, trădează mișcarea spre a se încadra în partidul liberal. Pe fiecare din ei, Galan îl urmărește în de aproape, precizându-i evoluția, scoțându-i în evidență trăsăturile. Scriitorul a pus multă căldură în zugrăvirea eroilor pozitivi ai romanului său, i-a dat fiecăruia dintre ei un conținut omenesc, le-a arătat dărzenia puternică ce-i caracterizează și, așa după cum bine remarcă N. Tertulian în *Contemporanul* (nr. 224), dorința imperioasă de a se cultiva mereu pe linia ideologică în preajma răscoalei și în timpul ei, muncitorii aceștia nu privesc imperturbabili suferințele țăranilor și mișcarea acestora. Ei sânt în continuă legătură cu Gheorghe Dima pe care îl cunosc la sărbătorirea unui 1 Mai și cer sprijinul răsculaților pentru a elibera pe cei arestați. Legătura dintre muncitori și țărani, urmărită cu atenție de către scriitor, se consfințește prin sânge în gara Pașcani și ea rămâne cheazășia peste decenii a trănicioarei alianțe care există astăzi între clasa muncitoare și țărănimia muncitoare.

Zorii robilor nu este numai un roman al răscoalei dela 1907. El este în același timp, așa cum subliniam și în altă parte a cronicii, o frescă

a epocii, o oglindă admirabilă a contradicțiilor sociale existente în România la începutul secolului nostru. Depășind limitele unei reflectări parțiale a modului de viață specific acelor ani, romanul lărgeste orizonturile preocupărilor sale și ne oferă pagini de un realism puternic în care sânt zugrăvite figuri tipice ale societății „înalte” din regiunea Pașcanilor. Fauna acestei societăți este deosebit de bogată. Pe fiecare din membrii săi îi unește însă un punct de vedere comun și o atitudine generală consecventă: fiecare urmărește agonisirea aurului, umplerea buzunarelor cu bani scoși fără muncă de pe spina muncitorilor și a țărănilor. Și pe toți îi caracterizează deopotrivă setea de parvenire și lăngășirea. Este deosebit de interesantă și de caracteristică atitudinea pe care o adoptă ei față de semenii lor: în contactul cu cei mai mici în grad sau cu cei cu situația materială inferioară, ei se erijează în oameni de influență, în „conducători” adevărați, în persoane „sus puse” care dețin toate secretele de stat; față de vârfurile burghezo-moșierimii ei au atitudinea plecată a servului docil, care aprobă sau desaproabă în funcție de părerea stăpânului său. În pictarea lor, V. Em. Galan a utilizat colorile cele mai adevrate pe care le-a găsit în recuzita sa de scriitor realist și a întrebunțat cu o iscusință deosebită arta tipizării, dând valoare artistică detaliului particular. V. Em. Galan a știut, în zugrăvirea eroilor negativi, să folosească în mod creator experiența genialului Ion Luca Caragiale. A învățat dela marele clasic al prozei noastre arta de a individualiza personajele și ne-a furnizat o serie de portrete admirabile: boierul Grigore Vărnave care torcea neostoiit firul fără capăt al mățănilor și invoca divinitatea ca să transforme pe țărani în boi, Zorț Canicula-Purcua, promotorul curentului literar numit „dețism” (deceism), expresie a scriitorului de cea mai decadentă speță, stipendiat de marele burghez Crisovelli pentru gogomăniile lui literare, avocatul Mirel Pascu, exemplar clasic al „generoșilor”, mândru că „patru sute de oameni l-au văzut în echipajul de sărbătoare a lui Nicodim Caznaș. Opt sute de ochi l-au privit, patru sute de pâlării l-au salutat”, pedant și snob, organizator de pogromuri pentru a putea compromite guvernul conservator și a aduce la cărma statului un guvern liberal. Particularizat, în trăsături tipice, este și Ioniță Sacagiu, agent electoral și conducător al expediției antievrești în Pașcani, bețivan și șantajist, „atsămită” întocmai ca stăpânul său direct Mirel Pascu; bine conturat, pe linia portretului literar este și Raul Crisovelli, cosmopolit și mare „specialist” în probleme economice, preocupat mereu de „con-juncturi” și „manopere” legat prin interese de clasă cu diferite firme austriace dornice să-și creeze sucursale în Moldova sau în altă parte. Galeria tipurilor negative s’ar putea înmulți cu tot atâtea alte exemplare de rasă culese din groapa cu murdăria a istoriei. Nu este cazul însă să mai insistăm asupra lor. V. Em. Galan a izbutit să le zugrăvească pe care-l ascundeau acțiunile lor și a reușit să le acorde semnamente particulare îndeajuns de tipice pentru a ne face să le urim.

Puternic realizate sânt pe linia individualizării lor și cele mai multe dintre personajele pozitive ale romanului. Vom aminti aici numai un singur moment, cules din capitolul 3. *Primăvara veacului*. Este vorba de portretul pe care-l face scriitorul lui Mitrache Crângurel, țăranul care este nevoit să se împrumute cu camătă, pentru a-și putea îngropa copilul. Pasajul în care ni se înfățișează drumul cel din urmă al lui Mitrută, durerea adâncă a părintelui, cu gândul permanent la polul împrumutat și la dobânda pe care trebuie să o dea chiburului Nedelca și finalul impresionant al călătoriei spre cimitir, este o realizare artistică excelentă: în două pagini și jumătate, V. Em. Galan a reușit

să prindă relațiile de clasă care existau la țară, exploatarea de acolo, durerea părintelui care-și vede copilul mort, frământarea lui la gândul zilelor de lucru, pe care le va avea de plătit lui Nedelca, etc. O frescă și un portret literar își concurează aici înălțimea. Îmbinarea artistică între ele are darul să ne arate încă odată calitățile de romancier, de povestitor, ale lui V. Em. Galan. Finalul momentului este elocvent:—

„Ia Crângurel un bulgăre de pământ și-l tot frământă dintr'o mână într'alta. Pe urmă, deodată, se scutură din gânduri, sare ca un apucat pe movila de țărână proaspătă și de acolo repede din toate puterile bulgărele asupra gropii. A icnit capacul sicriului.

Vocea lui Crângurel, răgușită, tăiată la fiecare cuvânt de răsufletul ulei, abia se aude:

— Mitrută măi, feciorul tatii... Dumnezeu tii, copchilule. Eu la tine mai mult ca la ochii din cap am ținut. Da' eu ca să te îngrop pe tine, am luat un pol. Un pol. Și eu de-acuma-s neom și-s rob pe viață. Dumnezeu și anafura ta... așa m'au lăsat... sufletul m'ari rupt. Sufletul m'ari rupt... și zilele... că amu te înfunzi în pământ și mci nu-ți pasă, flăcău. flăcău. Mai mult ca la ochii din cap... .

Altceva n'a spus. l-a înecat plânsul.”

Fresca societății „înalte” dela 1907 n'ar fi fost completă dacă scriitorul nu s'ar fi oprit pe larg și asupra diversunilor pe care burghezo-moșierimea le vântura pe atunci. Istoriile scrise de burghezi au vrut să ne argumenteze ani întregi că răscoala dela 1907 a fost pornită de către țărani împotriva arendașilor străini de neam și îndeosebi împotriva evreilor. Intemeiat pe documentele epocii și călăuzit de învățătura marxist-leninistă, V. Em. Galan a sesizat adevărata față a lucrurilor și a ridicat vâlul de micinuni pe care-l aruncase burghezo-moșierimea peste sensul evenimentelor dela 1907, arătând că manifestările antisemitice de care se vorbea în presa burgheză a vremii, erau diversuni provocate de clasa dominantă pentru meschine interese de clică. Pogromul la Pașcani îl organizează Mirel Pascu și Istrate Zvorășteanu — capi liberali — cu asentimentul mărturisit al unor evrei mari burghezi, ca Zeifer, din același partid politic. Muncitorimea ceferistă din târgul Pașcanilor și țărani răsculați din Robi nu numai că nu participă la pogrom, ci ascund și ajută pe evreimea săracă, împotriva căreia pornise banda lui Ioniță Sacăgiu și a lichelelor sale. Este un merit de seamă al romanului că pune în lumină toate acestea, proiectând asupra epocii o viziune justă. *Zorii robilor* izbutește să sublinieze cărdășia de interese mârșave care există între burghezo-moșierimea de orice neam, alianța pe care o stabilesc banii între moșierii români și bancherii evrei, dar izbutește să scoată în evidență și unitatea de clasă, stabilită pe baza internaționalismului proletar, între oropsiți de diferite naționalități. Natural, toate lucrurile acestea sânt înfățișate de V. Em. Galan în amănunte și în scene deosebit de bine realizate din punct de vedere artistic. Scriitorul a știut să aleagă și de data aceasta detaliul particular generator de emoție estetică, detaliul care să ne facă pe noi, cititori, să-î urim pe diversioniști și să ne apropiem cu dragoste de cei oropsiți. Banda lui Ioniță Sacăgiu sparge ferestrele lui Lipa, un pietroi aruncat pe geam rupe brațul soacrei acestuia. Nastasia, femeia mărunțică și de treabă a lui Gheorghe Dima, îi va pune în lopățele mâna și i-o va salva.

Zorii robilor este printre cele mai bune romane care s'au scris după 23 August 1944 în literatura noastră. Succesul reputat de V. Em. Galan nu este întâmplător. Scriitorul a reușit această per-

formanță pentru că a folosit cu măiestrie concepția despre lume a marxism-leninismului, și-a însușit teza partinității și a transformat faptele prezentate într-o problemă personală a sa. De-a-lungul romanului, așa cum remarcăm și în altă parte a cronicii, el a știut să răma zidul pe care unii scriitori îl pun între ei și eroi, a coborât în mijlocul personajelor și al situațiilor și a trăit intens, el însuși, frământarea eroilor săi. Luate în amănunt, diversele momente ale romanului sânt adevărate bucați de anologie, care traduc puternic însemnatele posibilități scriitoricești ale lui V. Em. Galan. Aceste momente se detașează evident din cursul acțiunii și capătă uneori o valoare independentă. Episodul intitulat *Salcia din ostrov* este elocvent în acest sens. Este atât de bine încheiat, atât de bine lucrat și rotunjit, încât dă impresia unei foarte reușite nuvele, cu acțiune de sine stătătoare. Între episoade există însă o oarecare legătură: unele dintre ele proiectează lumini puternice asupra societății vremii, descifrând cauzele răzmeriței dela 1907, altele urmează firul răscoalei însăși și un ultim capitol vrea să deschidă perspectivele viitorului. Personajele peregrinează dintr'un episod într'altul și realizează o anumită continuitate a acțiunii. Dar despre o unitate încheiată a romanului, nu poate fi întru totul vorba. Prezentării societății vremii și a relațiilor dintre exploatați și exploatați, zugrăvirii — într'un cuvânt — a cauzelor răzmeriței i se acordă în *Zorii robilor* șapte capitole, răscoalei propriu zise două capitole, iar perspectivele care se anunțau, un capitol (în care între altele se realizează — și nu vedem de ce — rezumatul capitolelor precedente, — un rezumat foarte frumos scris, dar de prisos).

Este un merit al lui V. Em. Galan că a știut fructifica, într-o operă literară de valoare romanului acesta, întâmplările, realitatea socială, din România lui 1904—1907, accentuând elementul nou care se anunța atunci: alianța dintre clasă muncitoare și țărănimea muncitoare, ajutorul dat de cea dintâi celei de a doua. Și aceasta dă, fără îndoială, noutatea romanului. Dar este un merit însemnat al scriitorului și faptul că a știut alege din viață întotdeauna detaliile cele mai interesante și mai grăitoare, le-a dat valoarea de tipic, de caracteristic, eliminând în felul acesta pericolul schematismului, care îl putea amenința la fiecare pas. Scriitorul accentuează drumul de clarificare al țărânului Gh. Dima, conturează figura pozitivă a muncitorului Gheorghe Petrescu, prinde în formele cele mai semnificative pe reprezentanții clasei dominante, ne face să iubim pe cei care se ridică împotriva exploatării burghezo-moșierești și să-i urim pe cei ce asupresc. Pentru a cuceri o asemenea poziție partinică, V. M. Galan s'a bucurat de sprijinul continuu al Partidului. Experiența dobândită de scriitor în redacția „Scântei”, l-a dus la cunoașterea vieții noi în formele sale cele mai caracteristice, la efortul de a sesiza din realitate întotdeauna elementul nou care se face simțit, la folosirea creatoare a documentului istoric, la realizări ca schița *Calul lui Moș Eftime*, *Memoriile agentului electoral Teică Pasăre*; — apreciate de cititori, — sau la romanul *Zorii robilor*, de care ne-am ocupat în paginile de față.

Aurel Martin

„CETATEA DE FOC“ DE MIHAIL DAVIDOGLU PE SCENA TEATRULUI NAȚIONAL DIN CLUJ

Fără îndoială că în cursul actualei stagiuni, Teatrul Național din Cluj a cucerit, cu fiecare premieră, un nou și bine meritat succes. Fiecare din piesele prezentate a adus colectivului de actori și direcției de scenă alte probleme; dar cu fiecare spectacol, publicul putea remarca diumul ascendent pe care îl urma atât jocul interpreților cât și viziunea regisorală. Spectacolul prezentat cu *Trenul blindat* de Vs. Ivanov, a fost mai reușit decât acela oferit nouă de același colectiv cu ocazia deschiderii stagiunii când s'a jucat *Zna cea mare* de Maria Banuș; *Cui i se spune vremea* de frații Tur și Șerban, mai omogen decât celelalte două; iar *Peste douăzeci de ani* de Svetlov și *Fântâna tunnelor* de Lope de Vega au dovedit din plin continuul progres pe care l-a înregistrat scena clujeană în ultimele luni.

Premiera *Cetățu de foc* de Mihail Davidoglu, care a avut loc la 15 Aprilie 1951, a venit să confirme așteptările: spectacolul a excelat din toate punctele de vedere, umbrele prezente încă în viziunea regisorală sau în jocul unor actori s'au estompat în fața nivelului general ridicat pe care l-a dovedit ansamblul. Prin *Cetatea de foc*, actorii, direcția de scenă, regia tehnică, etc., au prilejuit spectatorilor o reprezentare de înaltă ținută artistică, merită să fie un bun augur pentru viitoarele premiere. S'a reușit astfel să se ilustreze concret cuvintele marelui actor sovietic N. Cercasov: „*Teatrul și cinematograful sunt două arte bazate pe creația colectivă. Uneori, după ce ai asistat la un film sau la un spectacol de teatru, îți vine greu să ghicești cine este autorul cutărei sau cutărei idei, cutărui sau cutărui episod, iar adesea, după prezentarea unui personaj sau a operei întregi, te întrebi cine este autorul: dramaturgul, regisorul sau actorul?*” (*Actorul și contemporaneitatea*, Veac Nou, Anul VII, nr. 1 din 21 Decembrie 1950). Spectacolul din 15 Aprilie 1951 ne-a făcut într'adevăr impresia aceasta: aveam mereu iluzia că cele ce se petrec pe scenă nu țin de domeniul „teatrului“, că sunt crâmpire rupte din realitate, că Petru Arjoca, Pavel Arjoca, Pișto, Aaron Gherghel, Marica, Liviu Brăbanar și ceilalți, trăiesc într'adevăr în fața noastră, că drama sufletească a lui Petru Arjoca este autentică și uneltirea ascunsă a dușmanului de clasă deosebit de veridică. Spectacolul prezentat cu *Cetatea de foc* ne-a făcut să trăim și noi, alături de personaje, suferințele și gândurile acestora, ne-a făcut să urmărim din suflet pe reprezentanții foștilor bancheri și industriași și să participăm cu inima stămsă, dar cu credința puternică în victoria decisivă a noului, la evoluția sufletească a prim-maistrului furnalist Petru Arjoca.

Cetatea de foc reprezintă una dintre cele mai bune realizări ale dramaturgiei românești de după 23 August 1944 și, fără îndoială, cea mai izbutită operă dramatică a lui Mihail Davidoglu. Ea este rodul unor îndelungi documentări

la Reșița, a unei adânci și temeinice cunoașteri și înțelegeri a vieții muncitorilor reșițeni.

Piesa pune numeroase probleme pe care le rezolvă just, în lumina unei înaintate principalități de clasă, și aduce în fața spectatorilor un sector de viață neînfrățit până acuma în dramaturgia noastră: sectorul industriei siderurgice.

Problema fundamentală pe care o desbate *Cetatea de foc* este aceea a transformării omului în noile condiții de viață pe care regimul nostru le crează muncitorului; este problema luptei între vechi și nou, între mentalitatea conservatoare, individualistă, egoistă, a unora dintre muncitorii bătrâni și mentalitatea nouă, revoluționară, care dăruiește încetul cu încetul rămășițele vechilor atitudini față de muncă și față de oameni. Personajul care întruchiștează frământarea omului ce evoluează luptându-se cu sine însuși, ce izbutește, în cele din urmă, să pună interesele colectivității deasupra intereselor individuale, este Petru Arjoca. Prezența acestui conflict în sufletul prim-maistrului furnalist se răsfrânge și în viața sa de familie, în relațiile sale cu muncitorii și cu dușmanul de clasă. Erou complex, care-și schimbă cu greu mentalitatea și opune mereu atitudinilor binevoitoare și intransigente ale Partidului și ale muncitorilor ridicați, încăpățănarea omului axat puternic în trecut, Petru Arjoca ajunge să se transforme radical sub îndrumările permanente ale lui Muntean, secretarul organizației de bază și prin contactul dramatic pe care-l are cu realitatea; ceea ce-l trezește în cele din urmă conștiința sa de patriot. Capabil să lase furnalul, la un moment dat, pradă înșelului, — slujind astfel, fără voie, cauza dușmanului de clasă, — în clipa în care devine conștient de misiunea sa de muncitor fruntaș, Petru Arjoca dăruiește pilonul individualismului, suprapune intereselor sale particulare interesele colectivității și salvează furnalul amenințat. Conflictul permanent care-l macină pe erou, procesul greu de transformare pe care el îl suferă, au fost redade de către Toma Dimitriu, interpretul acestui personaj, în toată intensitatea lor dramatică. Actorul a izbutit, printr-o identificare totală cu rolul, să ne ofere imaginea complexă a omului frământat de contradicții, care se transformă lent dar sigur sub influența creatoare a Partidului. Toma Dimitriu a folosit pentru conturarea eroului pe care îl interpreta toate resursele talentului său și a reușit astfel ca prin mimică, prin gesturi, prin mișcare, prin dicțiune, să ne înfățișeze psihologia complicată a lui Petru Arjoca. Actorul a știut reda, în general nemelodramatic, luptă profundă care se dă în sufletul prim-maistrului furnalist în clipa în care are de ales între uciderea de către teroniști a copilului său Dumitru și salvarea furnalului primejdios de înșel. Este un merit al direcției de scenă și al interpretului că au știut canaliza evoluția dramatică a lui Petru Arjoca nu pe linia marilor furturi sentimentale, cu iz „teatralist“, ci pe linia jocului realist care se zărește în situații și în atitudini în primul rând umane. Un proces asemănător, fără a avea intensitatea celui suferit de Petru Arjoca, trăiește și bătrânul inginer Iona Jemănar. Ion Tălvăș, interpretând acest personaj, a izbutit să înfățișeze, în momente de un deosebit dramatism, conflictul puternic iscat în sufletul lui Iona atunci când are de ales între fiul său Alec, bandit terorist, și uzină. Sala entuziasmă de interpretare a răsplătit prin aplauze binemeritate jocul lui I. Tălvăș. O bună impresie a făcut și Olimpia Arghir (Lucia Brebenar) care a înfățișat pe linia umanului și nu pe aceea a rigidului schematic, pe femeia-intelectual, atașată puternic de clasa muncitoare, așa după cum tot pe linia omănescului nefalsificat, neteatralizat, a fost realizată în interpretarea Mariei Cupcea și figura de mamă iubitoare a Silviei Arjoca.

Umane apar în piesă și celelalte personaje începând cu Muntean, secretarul de Partid (Nicolae Sasu) și sfârșind cu Aaron Gherghel (Gh. Aurelian), Pavel Arjoca (Domnic Stanca), Pașto (V. Moldovan), Marica (Constanța Botez), Florica (Maria Comșa). Interpretii au știut în general să nu redea schematic pe eroi și-au înțeles că fiecare din ei este câte o rotiță însemnată în acest mare

proces de prefacere a conștiințelor, proces suferit de fiecare personaj al *Cetății de foc*. Tendința spre vedetism care se manifesta la unii interpreți în spectacolele din anii trecuți, a fost de data aceasta pe deasupra stărpită. Identificându-se cu rolul, sesizându-și structura și punându-l în lumină ca element necesar în dezvoltarea în ansamblu a acțiunii, interpreții au reușit, aproape fiecare, să facă din jocul lor o creație. Este cazul lui Gh. Aurelian, care a înfățișat în toată bonomia și intransigența de clasă ce-l caracterizează, pe bătrânul Aaron Gherghel, este cazul lui Dorel Urlățeanu, care a redat foarte bine pe muncitorul „pepure-roz” Adolf Klein, dovedind că atunci când adâncește rolul în toate semnificațiile lui, actorul poate elimina impresia de superficialitate pe care ne-a dat-o în alte spectacole. Și este de sigur cazul în special al lui V. Moldovan și Constanța Botez care au constituit revelația premierei. Cel dintâi a intuit deosebit de profund psihologia tânărului entuziast care îmbină dragostea de sport cu dragostea de muncă și ne-a oferit în *Cetatea de foc* o interpretare excepțională. V. Moldovan a dovedit astfel că încrederea și simpatia pe care a trezit-o publicului în *Peste douăzeci de ani* a fost pe deasupra justificată. Actorul a folosit cu iscusință resursele bogate ale talentului său, jocul variat, antrenat, etc., o utilizare inteligentă a mâinilor, a mișcărilor, a modulațiilor vocale, etc., care au stârnit aplauzele îndreptățite ale spectatorilor. Un bun augur pentru Constanța Botez a fost debutul ei în rolul Maricăi. Actrița a reușit, ca după un început sfios, încălecat de emoții și ne-a aplicare spre trac (în actul I.), să evolueze în actele următoare ale piesei spre o adevărată creație, care să ne facă să simțim că pe scenă se găsește nu Constanța Botez ci Marica, muncitoarea luminată, conștientă, capabilă să înfrunte victoriosă încăpățănarea de piatră a socrului său, Petru Arjoca. Trăirica intensă a rolului i-a permis actriței ca în finalul actului II să ne comunice pe lîna umanului întreaga ură pe care a acumulat-o muncitorimea revoltată împotriva dușmanului de clasă capabil să întrebunțeze în unelțirile sale nu numai arma șantajului, ci și aceea a sabotajului. Nimic abstract, lozincard, detașat de realitate nu s'a observat în glasul Maricăi: Constanța Botez a redat omenește și durerea soției care-și vede bărbatul orbit de flăcările exploziei provocate de sabotori și ura nestăvilită a muncitorilor împotriva tuturor acelor care vor să împiedice cursul înainte al societății noastre.

Bine interpretat a fost și rolul lui Pavel Arjoca (Dominic Stanca), fiul intransigent al bătrânului prim-maistru furnalist, dărz, dar stângist, în stare să ceară, la începutul acțiunii, anchetă împotriva tatălui său. Dominic Stanca a izbutit să sublimeze evoluția continuă pe care o trăiește Pavel, sub îndrumarea Partidului, din primul act până în cel din urmă, când pierde din rigiditate și devine cald și uman. Totuși, în interpretarea lui Pavel s'a putut observa o oarecare crispă permanentă a mimicii și o utilizare exagerată a timbrului aspru, ceea ce trăda o oarecare trăire artificială a rolului. O bună impresie a făcut Constantin Muntean (Nicolae Sasu), secretarul organizației de partid, care întrupează în *Cetatea de foc* umanismul omului nou, dragostea permanentă a Partidului față de muncitori, dărzănia de fier a comunistului călăt, care singur poate aduce pe calea cea justă pe îndărătnicul Petru Arjoca. Nicolae Sasu a sesizat structura acestui om nou, a încercat să se integreze activ în rol și ne-a dat o reușită interpretare a lui Constantin Muntean. Actorul va trebui să frâneze însă înclinațiunile sale temperamentale spre exaltarea facilă, diminundu-le în mod simțitor, stabilind astfel corelația reală ce există între umanismul secretarului de partid și revoluționarismul acestuia. Este ceea ce trebuie să facă, într-o altă ordine de idei, și Gheorghe Cosma în interpretarea lui Dumitru, tânăr fruntaș în producție, care are însă și anumite aplicațiuni spre poezie. Cosma a șarjizat într-un fel interpretarea, accentuând prea mult latura entuziasmului gol: actorul s'a risipit în gesturi, — uneori puerile (ca în scena jocului de șah între Petru Arjoca și Aaron Gherghel) — și în intonații ridicate,

care aruncau asupra personajului vâlul nedrept al superficialității. Maria Comșa, interpretând pe Florica „frunzuța de aur“, în afara scenei din actul II, când apare lovită la un braț de curentul electric, a izbutit să ne ofere o creație valoroasă, ce vădește posibilitățile reale ale talentului său. Într-însa a trăit puternic imaginea muncitoarei de tip nou care dovedește, asemenea Maricăi, rolul însemnat pe care femeia nouă îl poate avea și îl are în procesul de producție, în procesul de construire a socialismului în țara noastră.

Creații merituoaase a făcut în *Cetatea de foc* și întreaga galerie de tipuri negative. Un cuvânt de laudă se cuvine îndeosebi pentru Tudor Branea care ne-a făcut să urim din suflet pe toate uneltele dușmanului de clasă, care asemenea lui Liviu Brebenar, încearcă să întoarcă drumul istoriei înapoi. Actorul a știut folosi — începând cu masca de om rău și sfârșind cu gesturile „aristocrate“ ale inginerului de tip vechi — numeroasele posibilități de interpretare pe care i le servește talentul său indiscutabil și studiul atent al rolului.

Succesul pe care l-a cunoscut spectacolul oferit la 15 Aprilie 1951 de colectivul Teatrului Național din Cluj se datorește, fără îndoială, pe de o parte muncii intense cu care el a fost pregătit, iar pe de altă parte, spiritul de Partid care l-a călăuzit atât pe interpreți cât și pe directorii de scenă. Și se datorește de sigur și concepției noi pe care a adoptat-o acest colectiv: spiritul de echipă, ale cărui roade minunate s'au văzut în interpretarea *Cetății de foc*. Viziunea regisorală justă, montarea tehnică remarcabilă, au dat spectacolului o omogenitate neatinasă de niciuna din premierele anterioare prezentate în această stagiune pe scena Teatrului Național din Cluj, ceea ce ne face să credem că viitoarele premiere nu vor desuși succesul obținut cu piesa lui Mihail Davidoglu.

Radu Roman

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIATA ȘI CARTEA

— Cuvântare ținută de Boris Gorbatoev la cel de al doilea Congres
Unional al scriitorilor sovietici tineri —

Toți cei care au vorbit înaintea mea, au subliniat în unanimitate marea importanță a experienței de viață, pentru munca scriitorului. Și aceasta se înțelege. Nu se poate construi în vid. Omul, care nu știe nimic, nu are ce povesti oamenilor.

Eu vreau doar să subliniez că experiența vieții, cunoașterea vieții nu se obține prin „delegații de creație” întâmplătoare. Toată viața scriitorului este o observare și studiere continuă, de zi cu zi. În ceea ce mă privește, — deoarece căutăm aici să ne împărtășim din experiența noastră, — eu numai la masa de scris îmi amintesc că sunt scriitor. Caut să uit aceasta atunci când trăiesc în mijlocul oamenilor. Vreau să trăiesc simplu, cum trăiesc oamenii, fără să mă gândesc măcar o clipă cum voru descrie ulterior acest nourău sau barba acestui om, dar îmi fixez în memorie involuntar și nourăul și barba. Din nefericire, îmi notez foarte rar ceva în carnetel, dar toate cele văzute și auzite se așează solid în memorie, ca într-o ladă cu grăunțe. Și cu cât aceste „lăzi sufletești cu grăunțe” sunt mai pline, cu atât este mai ușor să scrii ulterior.

Un serviciu imens mi l-a adus munca îndelungată în ziaristică, în calitate de corresponsent special. Ziarul mi-a dat posibilitatea de a cutreera toată țara, de a întâlni mulți oameni admirabili și, în special, de a mă întâlni cu ei în probleme oficiale. Pentru ziaristul sovietic este obligatorie, riguroasă și plină de responsabilitate, studiarea materialului: ziaristul pătrunde din necesitate în tehnica problemei, ascultă cu neîncredere orice relații, el trebuie să pipăie totul cu mâinile sale, dacă nu vrea să-și înșele redacția și cititorii. După părerea mea, pentru un scriitor munca la ziar este de neînlocuit. În orice caz, eu personal îi datorez ziarului tot ce știu.

Ziarul m'a învățat să vorbesc cu oamenii și prietenește, și „oficial”. Eu, de exemplu, niciodată nu vorbesc cu vreun om, ținând în față carnetelul. Știu din experiență că, observând carnetelul, viitorul vostru erou, involuntar și cu cele mai bune intenții va începe să vă povestească altceva decât ceea ce este în realitate. El va înflori, va inventa. „un pic”: căci, mă rog, povestește pentru presă, pentru literatură.

Procesul umplerii „lăzilor cu grăunțe” îl consider primul și poate, cel mai important proces în viața scriitorului.

Iată că ne-am gândit la o carte nouă. Se pare, că lăzile tale cu grăunțe sunt destul de pline, pentru ca s'o scrii. Mai rămâne doar să te așezi la masă și să tot scrii! Oare stagnează acum studiarea vieții? Se înțelege că nu. Dimpotrivă, tocmai acum ea devine mai activă, mai

creatoare, mai conștientă. Acum nu mai trăiești pur și simplu, ci cauți. Cauți oameni, care îți trebuiesc. Cauți conștient, cu exigență, îndărjit.

Uneori, din povestirile scriitorilor despre prototipurile eroilor lor, s'ar părea că scriitorul a fost pur și simplu norocos: a întâlnit din fericire un om interesant și a scris despre el. Iar dacă nu l-ar fi întâlnit, nici n'ar fi existat în literatură acest erou.

Dar aceste întâlniri fericite, de regulă, au loc tocmai la acei scriitori care caută activ și știu bine ce caută. Scriitorul nu este un căutător de aur de tip vechiu, care visează la „aurul nativ“ ce-î iese pe neașteptate în cale. Scriitorul e mai înrudit cu minerul, care răsbate la filoane noi, știind precis, unde și cum sunt ele așezate.

Pentru a găsi și vedea noul în viață, trebuie să știi multe despre această viață. Aici, după cum mi se pare, acționează „legea reproduției lărgite“. Imi amintesc de un bătrânel-scriitor, care pe vremea, când se construia Magnitka a sosit acolo, rătăcind pe străzi cu carnetul în mână, oprindu-i pe oameni, recomandându-li-se și rugându-i: „Nu-mi puteți povesti ceva, ce aș putea utiliza sub formă beletristică?“ Ce-î puteau răspunde oamenii? Despre ce îi putea descosea el? La Magnitka el a venit ca la vânătoare, ca într'o mină de aur, și, se înțelege, că a plecat cu nimic. Iar „aurul nativ“ într'adevăr, era pretutindeni, însă el nu l-a putut observa.

Vreau să subliniez în mod special necesitatea studierii active, conștiente, serioase a vieții. Procesul gândirii asupra cărții viitoare este un proces extrem de important. Propriu zis, în această perioadă se și determină: va ieși cartea sau nu. Tocmai în acest moment să răvășești grăunțele în lăzi. Incepi să alegi ceea ce este valoros, important, necesar. Incepi — deocamdată numai în muntea ta — să organizezi, să construiești noua carte din haosul de impresii și imagini, ca și o casă din materialul de construcție.

Adesea, vorbind despre măiestria scriitorului, noi avem în vedere îndeosebi munca asupra cuvântului, asupra imaginii, asupra epitetului, parcă toată măiestria scriitorului constă în a scrie o frază bună. Cu toate acestea etapa creării cărții încă *înainte de masa de scris* este, după părerea mea, mult mai hotărâtoare. În acest timp trebuie în primul rând să clarifici ideile și gândurile pe care vrei să le comunici cititorului; trebuie să faci ordine în ceea ce ai văzut în viață, căci materialul este imens și e ușor să te înnece în el. Și aici sunt pentru elaborarea unui plan. Știu că clasicii noștri n'au lucrat niciodată fără plan.

Nu mă voiu teme să întrebuițez — în această etapă — cuvântul „schemă“. Da, trebuie să faci o schemă, o schiță a cărții viitoare. Să împarți oamenii să clarifici relațiile lor reciproce, să determini soarta lor. Căci, după părerea mea, nimic nu este mai interesant în carte, decât soarta omului-erou. Iar soarta lor e în mâinile scriitorului. M'am mirat mult că unui scriitor tineri își închipue confuz biografia propriilor lor eroi.

Îl întrebi pe un asemenea scriitor.

— Câți ani are eroul Dvs?

— Vreo... 25—28.

— Dar unde a studiat? Cu ce mijloace? Cine sunt părinții lui? Ce leafă primește?

Reiese, că autorul nu cunoaște sigur toate acestea, iar de asemenea teme „demne de dispreț“ ca starea materială a eroului, nici nu se interesează.

Dar cum e posibil să scrii despre un om fără să-l cunoști? Eu recomand călduros fiecărui scriitor tânăr care începe să scrie o carte, să-și deschidă mai întâi o „secție de cadre“ personală. Despre fiecare din

eroi trebuie să știm absolut totul, începând cu data nașterii și ce s'a întâmplat cu el înainte de a ajunge în carte și terminând cu cele ce se vor întâmpla cu el, după ce va ieși din paginile cărții

Pentru cărțile actuale este caracteristică abundența eroilor sau, după cum se mai exprimă unii critici, a „personajilor” Urit cuvânt — „personaj” In cărți trebuie să fie oameni, nu personaje Pe unii dintre ei autorul îi va descrie mai amănunțit, pe alții — mai puțin, iar ~~de~~ alții doar îi va aminti în treacăt Aceasta e normal Dar despre fiecare om, apărut în paginile cărții, autorul este dator să știe totul. N'are importanță dacă va intra totul în roman, sau nu Dar trebuie să știi! Atunci cu o frază lapidară vei putea să caracterizezi omul Atunci vei prezenta oameni și nu personaje, cărți și nu liste oficiale

Unii scriitori tineri neglijează și preciziunea în privința timpului acțiunii Uneori ei înșiși știu doar cu aproximație în ce an se petrece acțiunea cărții lor Dar să ne amintim, cum începeau de obicei povestirile clasiceilor: „Intr'o seară înăbușitoare în anul 1858.” etc Din cărțile lor se vede clar întotdeauna când și unde se petrece acțiunea Iar în timpul nostru, când nu un an, ci fiecare(ezi) nu se mai poate repeta, nu se aseamănă cu cea trecută, a ști când au avut loc cele povestite este un lucru deosebit de important Cunoșc această din propria-mi experiență tristă Insuccesul piesei mele *Legea iernării* se datorește în primul rând faptului că, în mod arbitrar, eu „am deplasat timpul” și a ieșit ceva neadevărat, fals: ceea ce era posibil în Arctica din anul 1935, pe când am fost eu acolo, a devenit imposibil în Arctica în 1941. . Viața a pășit înainte

În general, preciziunea în toate este o lege pentru scriitor. Aceia dintre noi care lucrează la temele industriale, trebuie în mod necesar să cunoască bine, minuțios, tehnica, tehnologia, producția Nu-l poți descrie pe omul muncii fără aceasta

Am avut prilejul să asist odată la discuțiile asupra piesei unui dramaturg tânăr Piesa a fost criticată de către toți În ea erau prezentați doi topitori de oțel Unul „conservator”, iar celălalt „novator”, dar amândoi erau la fel de palizi și neinteresanți Atunci l-am rugat pe autor să ne povestească nu „artistic”, ci în cuvinte simple, ce vrea novatorul și împotriva căror fapte este conservatorul și deodată s'a văzut că însuși autorul; nu numai că nu știe aceasta, dar — în genere — are cunoștințe confuze despre munca la cuptoarele Martin Merită oare, după aceasta, să ne mai mirăm că n'a fost bună piesa?

Scriitorul trebuie să cunoască detaliat tehnica muncii din ramura respectivă de producție, nu pentru a o descrie, ci pentru ca să înțeleagă și să vadă totul el însuși, iar văzând — să găsească în ea ceea ce este artistic, adică uman, poetic Nu cere nimeni scriitorului să descrie toate șuruburile și buloanele, — doar nu scrie o listă de mărfuri și ~~și~~ dar el este dator să cunoască toate aceste șuruburi și buloane, căci altfel și mașina va fi pentru el un haos de fier și omul — creatorul mașinii — va rămâne neînțeles Vă mai spun ceva tot din proprie experiență Numai studiind literatura tehnică, manualele despre problema minelor, vorbind cu mării și coborînd în mină, am putut scrie acele pagini ale cărții mele *Donbas*, care îmi plac Și există în această carte câteva imprecizuni pentru care roșesc chinător înseamnă că n'am studiat totul cumsecade! Le voi îndrepta chiar la prima reeditare Și iarăși voi pleca în Donbas să observ, să cercetez, să studiez

Multe, foarte multe trebuie să știe scriitorul! Pe lângă esențial, principal, datorită căruia se scrie cartea, el trebuie să cunoască de asemenea și mult material secundar Mă refer la „planul secundar” al cărții.

Uneori cartea tânărului scriitor este scrisă ca un scenariu sau chiar ca un libret pentru scenariu: aceasta încă nu e o carte, ci doar scheletul cărții viitoare.

Scenariul nu cere de obicei detalii atât de abundente ca romanul. Și aceasta se înțelege. Nu trebuie să descrii detaliat exteriorul eroului, deoarece îl va prezenta un actor viu. Nu trebuie să descrii peisajul — va fi un operator pentru aceasta. Va fi natura vie. Vor interveni regisorul, pictorii, etc., etc. Cinematografia are multe mijloace de reprezentare.

Scriitorul însă, când scrie un roman, are doar o singură armă — cuvântul. Cu el trebuie să-l deseneze și pe erou și natura și viața care se desfășoară acolo, în „planul secundar“. Dar oare este nevoie de acest plan secundar? Este absolută nevoie. Nu de dragul înfrumusețării, înverzirii cărții, nu! Ci pentru ca cititorul să nu vadă în cartea voastră o compoziție a autorului după o schemă liniară, ci viața însăși. Viața cu toate culorile, adierile și nuanțele ei. Pentru aceasta e necesar și peisajul și descripțiile, și toată infinitatea de amănunte, care parcă nici nu rezolvă nimic în carte, dar — de fapt — ea creează acel farmec al adevărului vieții, care ne captivează atât în romanele lui Șolohov, Fadeev, Fedin, Cataev.

Și când scriitorul știe să descrie aceste lucruri, cunoaște viața, lucrează mai ușor. Pentru mine, de exemplu, este groaznic de greu să descriu „scenele în cabinet“, ședințele, episoadele de cameră. Înțeleg că aceste scene trebuesc „înflorite“ și iată că încep „el zămbi“, sau, „zămbind, el a zis“, sau, „ridicându-și sprâncenele groase, el a spus“. E plătisitor să scrii! Și toate acestea numai din cauza că nu mi-am închipuit vizual nici cabinetul, nici sala de ședințe unde se desfășoară o discuție aprinsă, n'am descris masa, pe care s'ar putea sprijini eroul meu, nici fereastra, prin care ar fi privit, n'am prezentat viața de dincolo de această fereastră.

După cum vedeți, eu vorbesc aici deja despre munca nemijlocită a scriitorului la masa de scris. Aceasta este etapa cea mai fericită și cea mai grea a nașterii cărții. Aceasta e adevărata bătălie a scriitorului. Aici se hotărăște, dacă s'au maturizat gândurile tale, dacă vei avea destule puteri să umpli schița cu sânge viu și fierbinte.

Marii noștri maeștri adesea ne-au învățat: lucrați mai mult la operele voastre, transformați, transcrieți... Și acestea sunt cuvinte de aur.

Mi s'a întâmplat să observ la ședințele noastre cum se încrunță uneori un tânăr autor la cuvintele ce i se adresează. „Trebuie să transformi!“ Înțeleg foarte bine nerăbdarea tânărului scriitor: vrea să-și vadă numele pe coperta cărții cât mai curând.

Și totuși nu trebuie să ne grăbim!

Nu este nimic mai plin de bucurii ca munca, munca neobosită asupra cărții! Să transformi, să transcrii, să vezi cum în fața ochilor îți se maturizează și se face mai frumos copilul tău. Procesul creației este cel mai prețios în munca noastră. Și vreau să vă urez, dragi prieteni, succese mari și îmbucurătoare pe acest drum nobil!

O pagină din trecutul de luptă al clasei muncitoare

Printre scrierile care evocă lupta Partidului în ilegalitate, *Sfârșitul jalbelor*, primul roman din ciclul *Grivița* al lui Alexandru Jar, aduce o însemnată contribuție, prin lumina ce-o proiectează asupra unei epoci de adânci prefaceri în conștiința muncitorimii ceferiste, a unei epoci în care rolul Partidului a avut o deosebită importanță în organizarea luptei contra exploatării.

Acțiunea cărții se petrece în preajma anului 1933, în anii de luptă ilegală a Partidului Comunist Român. În Atelierele CFR Grivița, muncitorimea se frământă năzuind spre o viață mai bună. Fiecare zi înseamnă pentru ceferiști o zi de experiență, de formare și de călire în luptă contra jafului burghez ce devine tot mai greu de suportat. Amenziile cad ca ploaia asupra muncitorilor, salariile scad, numărul șomerilor crește cu fiecare nou concediat ce este nevoit să părăsească lucrul.

Folosind diversiunea naționalistă, patronii concediază la început pe muncitorii unguri. Motivele pentru care sunt scoși din muncă și lăsați pe drumuri sunt puerile: Farkas, muncitor priceput în meseria sa nu este concediat pentru că ar fi incapabil, ci pentru că ..a căzut la examenul de limba română, ca și când limba maternă a omului ar fi fost o condiție esențială ca el să devină sau să rămână un bun muncitor. Consecințele unor asemenea concedieri sunt adesea grave: într'una din zile Farkas, bunăoară, este găsit spânzurat de felinarul unei locomotive, se sinucisese. Întâmplarea aceasta îi înfrățește și mai mult pe muncitorii români și unguri. „*Ce deosebire e între palmele noastre?* — întreabă pe bună dreptate comunistul Calomir pe Kerj — *E la fel de muncită ca ale noastre, ca a lui Farkas.*”

Asemenea metode provoacă în mod firesc nemulțumirea muncitorilor. Dar ei nu rămân la stadiul nemulțumirii resemnate, ci caută cauzele acestor samavolnicii și judecă activitatea sindicatului care în loc să-i ajute, pactizează cu directorii. Gavât, Hudici și Mangăru, cei care formează conducerea sindicatului „Locomotiva”, caută să liniștească și să potolească revolta muncitorilor amăgindu-i cu jalbe, supuse cereri către conducerea întreprinderii. Acești conducători ai sindicatului, social-democrați de dreapta, lucrează în ascuns împotriva intereselor muncitorești cochetând cu direcțiunea Ateliereilor. Acela care va nimici încrederea unor muncitori în vorbele goale, în promisiunile deșarte ale social-democraților dela „Locomotiva” va fi Partidul Comunist, prin oamenii lui. La fiecare secție, în fiecare atelier, oamenii Par-

tidului demască trădarea conducătorilor dela „Locomotiva“ Cuvântul Partidului se face auzit și prin manifestele care circulă din mână în mână Cu câtă dragoste întâmpină, bunăoară, Goj pachetul de manifeste pe care-l găsește ascuns în cazanul unei locomotive! Dar Goj vrea să știe unde poate fi găsit omul care le scrie Și Calomir îi explică: „— *Nu e un om, sunt mulți Unu se găsește în închisori, alții s'or găsi pe la „Desrobirea“ așa! cred . ! Un Partid ascuns care n'are voie să fie descoperit de poliție*“. La care Goj răspunde: „— *Bine scrise, bine! Să trăiască omul care le-a ticluit!* și *întinse mâinile ca fiecare să ia câteun manifest. Apoi bătu cu palma în cazanul locomotivei sub care le găsisse, cu o caldă prietenie*“. Cât de frumos și înduioșător se concretizează atașamentul lui Goj față de Partid în atest gest mic de mare prietenie care îi cuprinde sufletul la citirea manifestului!

Odată cu iarna care sosește, efectele dezastruoase ale crizei generale se fac tot mai simțite Mizeria din familiile muncitorilor crește. Se vorbește de noi amenzi, de noi concedieri În fața înfricoșătoarei mizerii, se sdruncină ultimele rămășițe în nădejdea ce și-o puneau muncitorii în așa zișii lor apărători, conducătorii dela „Locomotiva“.

Ajutați de oamenii Partidului, muncitorii încep să înțeleagă adevărata cauză a mizeriei lor: criza generală Li se descoperă o mare parte din jaful exercitat asupra maselor muncitoare de unul ca Cezar Parthoniu directorul CFR-ului, Buzdugan — marele proprietar de moșii, — Pilingiu-Cova și alți bancheri și moșieri ce vor să iasă din criză pe spinarea maselor exploatate și infometate Se tratează un nou împrumut la Paris și Geneva. De unde dar își vor primi camăta bancherii străini dacă nu din salariile celor oropsiți, din plicurile galbene din ce în ce mai subțiri ce cuprind salariul mizer al muncitorului. Despre toate acestea vorbesc răspicat membrii de Partid în jurul cărora se adună tovarășii lor de muncă, despre toate acestea vorbesc manifestele Astfel, cuvântul Partidului răspunde celor mai arzătoare întrebări pe care fiecare muncitor, în parte, și le pune

Sfătuiți de tovarășii lor, membrii de Partid, muncitorii părăsesc sindicatul „Locomotiva“ și merg să ceară îndrumare și ajutor dela sindicatul comunist „Desrobirea“, care îi învață să nu cerșească îndurarea stăpânilor cu jalbe, ci să lupte fără frică, organizați și uniți, pentru un trai mai bun.

În fața unui nou val de concedieri, membrii celulei comuniste din ateliere (Horja, Țugui, Calomir și alții) organizează o manifestație la birourile direcțiunii Aleasă de către muncitori, o delegație formată în majoritate din comuniști pătrunde în birourile direcțiunii, dar este respinsă și cuvântul muncitorilor nu este ascultat

Peste câteva zile se organizează o nouă manifestație Cuvântul tovarășului Pârvan însufletește și electrizează masele de muncitori. El le vorbește de Partidul Comunist care singur reprezintă clasa muncitoare, care singur se opune planului burgheziei exploatatoare și care cere reprimirea celor concediați: „*Nu trebuie să ne pese de cărdășa ticăloasă a stăpânilor din țara noastră cu cei de peste hotare, pe spinarea noastră Putem trăi și fără dănsu! Tovarăși, burghezia are bani destui! Să ia dela galonafii ăia mari din armată; dela cei care negustoresc tunuri pe bani grași, dăruinți din bugetul țării Noi, tovarășii, n'avem nevoie de tunuri, nu vrem să ne războim cu nimeni din afară N'avem de ce să ne pregătim de război împotriva Ununii Sovietice Ununea Sovietică vrea pace ca și noi. Nouă ne trebuie pâine și pace!*“

Cuvântul Partidului, „*pâine și pace*“, răsună în gura multor de muncitori manifestați Odată cu arestarea lui Pârvan îndârjirea muncitorilor împotriva stăpânirii capitaliste crește

„Ajutorul Roșu Muncitoresc“ organizat de Partid vine în sprijinul efectiv al unor familii de muncitori concediați, sortite să moară de foame

Importanța acțiune a Partidului constă și în lămurirea muncitorimii, lupta împotriva concedierilor este strâns legată de cucerirea libertății oamenilor muncii din toate centrele, din toate întreprinderile. Partidul dă tărie muncitorilor, vorbindu-le de tovarășii lor din alte centre ca Iași, Galați, Cluj organizați și ei în lupta cu exploatații.

Ce exemple de eroism oferă comportarea oamenilor de Partid în marea manifestație a muncitorilor ceferiști dela Grivița în lupta acestora cu poliția și cu armata! Figurile muncitorilor comuniști sunt cele care se conturează cu mai multă precizie în cadrul romanului. De asemenea tinerii luptători uteciști printre care Vasile Roaită sunt figuri luminoase, pline de entuziasmul luptei în care s'au angajat. Sunt în cartea aceasta pagini de o vigoare rar întâlnită în evocarea unor momente eroice din istoria mișcării muncitorești, din istoria luptei Partidului în ilegalitate.

Autorul s'a străduit să înfățișeze rolul Partidului în mijlocul masei muncitoare, într'unul din cele mai zbuciumate momente ale luptei de clasă în țara noastră și a reușit să o facă cu multă artă. Căci în paginile unde cuvântul Partidului lămurește și însuflețește masele, palpită adevărata viață a muncitorii, în vremea primilor pași spre o viață liberă și fericită. Și marele merit al romanului constă tocmai în înfățișarea rolului pe care l-a avut Partidul în demascarea politicii reacționare a claselor exploatoare, în creșterea conștiinței de clasă a muncitorimii și în organizarea ei în marea luptă de eliberare a poporului muncitor din țara noastră.

Zorina Mocanu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Versurile lui Ștefan Șcipaciov în traducerea Veronicăi Porumbacu**

Apariția câtorva din cele mai reușite poezii ale lui Șcipaciov în traducere românească, reprezintă, fără îndoială, nu eveniment pentru poezia nouă din țara noastră. Fiind unul dintre poeții sovietici contemporani de frunte, Ștefan Șcipaciov dă un imbold poezilor noștri în străduința de a oglindi cât mai multilateral și mai adânc realitatea, de a-și perfecționa mereu măiestria artistică. Cântărind cu grijă fiecare vers, fiecare cuvânt chiar, Ștefan Șcipaciov reușește să cuprindă sentimentele puternice, bogăția sufletească a oamenilor sovietici, în poezii adesea foarte scurte — de-o strofă sau două. Nimic de prisos și fără sens în poezia sa densă, plină de un lirism concentrat uneori în două-trei catrene. Și cu toate acestea de-a-lungul poeziilor sale întâlnim tot tumultul vieții sovietice — dela anii sbuciumați ai Revoluției și până la construcția gigantică, pașnică, a comunismului din anii de după Marele Război de Apărare a Patriei. Dragostea fierbinte de țară, pentru cuceririle Revo-

*) Editura „Cartea Rusă“, 1951.

luței, pentru viitorul omenirii libere muncitoare, ura sfântă împotriva dușmanului, bucuria muncii creatoare, iubirea gingașă — de o înaltă puritate morală — sunt câteva din temele principale ale poeziilor sale. Adesea un vers aruncă lumină puternică, neașteptată, asupra unui fapt oarecare din viața cea de toate zilele. Poate că nicăieri amănuntul semnificativ nu e utilizat mai măestrit ca la Șcipaciov. Este grăitor, în această privință, exemplul poemului *Macaraua*. O uriașă mașină — macaraua — lucrează fără întrerupere, ridică „în bot un bloc de patru tone câteodată”. Cu toate acestea, cu toată forța uriașă care zace în mișcările sale, mașina aceasta se supune, „ca o copilă”, unei fete firave care o dirijează de sus din cabină. Faptul concret, pretextul poetic, capătă astfel o semnificație adâncă, generală, care oglindește sugestiv tipicul.

Stepan Șcipaciov este un liric prin excelență. În poezia sa se răsfrang, în formele cele mai interesante și mai grătore, sentimentele nobile ale omului sovietic și își găsesc o expresie nouă temele „eternе”, simțămintele sincere, ideile noi care frământă sufletul omului ce trăiește într-o orânduire în care antagonismul de clasă a dispărut. Tuturor acestora, Șcipaciov le imprimă sensibilitatea caldă, umanismul socialist adânc, care trăesc organic în simțirea sa de poet.

*

Veronica Porumbacu, traducătoarea celor 48 de poeme culese în placheta aceasta, s'a străduit să redea toată simplitatea și măreția lirismului șcipaciovian și a încercat să înfățișeze cât mai fidel atmosfera, sentimentele și ideile poeziei lui Șcipaciov. Și, trebuie să recunoaștem, cele mai adesea, Veronica Porumbacu a izbutit să ne introducă în ceea ce constituie specificul acestei poezii. Poemul dificil, dar minunat, care este *Căsuța din Șuşenscoe*, poeziile *Cearta*, *Urmașilor*, *Moscova în zilele acelea*, *Macaraua*, ș. a. sunt grătore în această privință. Păstrând, în general, forma originală a versului, ilustrând bogăția de idei și de imagini prin corespondențele lor românești, apropiindu-se de tehnica șcipacioviană, aceste traduceri reușesc să ne ofere o icoană clară de ceea ce însemnează poezia marelui poet sovietic. Sunt tălmăciri muncite mult, în care Veronica Porumbacu a căutat să se identifice cu sensibilitatea lui Șcipaciov și cu atmosfera poeziei sale.

În alte poeme însă traducătoarea n'a descifrat peste tot concepția poetică a scriitorului sovietic, n'a sesizat conciziunea clasică a poeziei sale și ne-a oferit, uneori din necesitate de rimă, altele din neputința de a întui exact în românește echivalentul liric al originalului, versuri superflue, în care se pierde sensul ideilor și culoarea sentimentelor. Vom nota, la întâmplare, o imagine ca „*prin viața ei bălană*” (în poemul *Partizana*, versul 3) introdusă numai pentru a putea avea o rimă la „*partizană*”. Asemenea licențe n'ar fi prea grave, dar ele duc de-a dreptul la o scădere a traducerii, atunci când se întâmplă ca traducătoarea să se abată dela ideea inițială, dela *intenția* poetului chiar. Este cazul, bunăoară, cu finalul poeziei *Piața Roșie*, care în traducerea Veronicăi Porumbacu sună așa:

*Urcând mausoleul, spre tribună
cu Stalin sunt tovarăși încercați
De-aici, noi cei dinții prvim în lume
Spre culmile din anii luminați.*

Sensul privirilor oamenilor sovietici apare aici ascuns și confuz: privesc în viitor, privesc spre Revoluția din Octombrie care a sfărâmat lanțul exploatărilor în Rusia, privesc spre mărețele realizări ale planurilor staliniste? Nu știm. Șcipaciov însă, în textul său, era deosebit de clar, nu rezolvă problema printr'o imagine generală, abstractă. El spunea (dăm traducerea literală a strofei):

*Astăzi din nou la mausoleu e Stalin
Colaboratorii slăviți sunt cu el.
De aici noi privim în atări depărtări
Care pe pământ sunt vizibile numai pentru noi.*

El priveau în viitorul epocii de aur, a epocii comuniste spre care orânduirea sovietică merge cu pași gigantici.

O lipsă mai gravă însă a tălmăcirilor Veronicăi Porumbacu o constituie sistemul pe care îl utilizează ea uneori: acela de a amputa poeziile și de a traduce, în felul acesta, numai unele strofe ale poemelor. Din *Piața roșie*, poeta nu traduce strofa penultimă, fapt care știrbește unitatea poeziei; din *Slavă muncii* (scrisă de Șcipaciov în 1936, dar amplificată în 1947, prin introducerea unei strofe noi), V. Porumbacu traduce versiunea veche, lipsind astfel poemul de strofa cea mai frumoasă (strofa a II-a), care deschidea minunata perspectivă a construirii comunismului în Uniunea Sovietică. Cu totul bizară ne apare traducerea poeziei 22 Iunie 1944 din care, fără a ne spune că e vorba — eventual — de un fragment, poeta nu tălmăcește decât primele patru strofe, ignorând partea a 2-a a poemului (alte patru strofe). S'ar putea obiecta că traducătoarea a folosit o ediție mai veche din Șcipaciov: argumentul nu poate rămâne însă valabil, pentru că în țară se găsesc, de mai multă vreme, exemplare numeroase din volumul de poezii apărut în 1950, care constituie ultima versiune a poemelor șcipacioviene.

Lipsurile arătate de noi au o singură pricină: traducătoarea nu a studiat destul de temeinic opera poetului sovietic, n'a muncit suficient asupra manuscrisului, n'a izbutit să pătrundă adânc specificul poeziei lui Șcipaciov. Munca de traducere, mai ales în ceea ce privește poezia, este deosebit de grea. Ea cere stăruință îndelungată, răbdare, mîgală, măiestrie artistică, sensibilitate poetică ascuțită și, se înțelege, talent. Veronica Porumbacu a întrunit aproape toate aceste cerințe. Ce i-a lipsit însă, în parte, este perseverența în ceea ce privește șlefuirea atentă a versului, a cuvântului și o oarecare nepuință de a se încadra în ritmul poeziei lui Șcipaciov. Unele traduceri poartă din pricina aceasta prea mult pecetea personalității traducătoarei și prea puțin pe aceea a poetului sovietic (vezi, de pildă, *Am cărunțit*)

*

Cu toate deficiențele pe care le cuprinde volumul acesta de tălmăciri, el izbuteste să ne ofere totuși, măcar parțial, o icoană valabilă a poeziei lui Șcipaciov. Inaugurând seria traducerilor din marii poeți sovietici, „Cartea Rusă” oferă cititorilor alături de tălmăcirile din Isaacovschi și Surcov, pe unul dintre cei mai valoroși reprezentanți ai poeziei contemporane din marea țară a Socialismului victorios.

Laurențiu Tudor

Din eroica luptă a comuniștilor români în timpul războiului antifascist

Romanul lui Nicolae Jianu, *Vișorul*, apărut în Editura Tineretului, este — prin temele noi pe care le abordează — o carte interesantă, care menține trează luarea aminte a cititorului de-a-lungul celor 350 de pagini ale sale. Incercarea autorului de a prezenta pasaje din eroica luptă a partizanilor români, alături de cei sovietici, împotriva fasciștilor care ne cotorpiseră țara, este cu atât mai merituosă cu cât această latură a rezistenței românești nu a fost prezentată încă de niciunul din scriitorii noștri.

În paginile romanului, cititorul urmărește cu viu interes un grup de tineri soldați români, care, târâți în Rusia de nebunia criminalilor conducători antonescieni, cad prizonieri și sunt transportați de soldații sovietici într-o localitate din Urali. Aici începe procesul transformării lor sufletești. Puși față în față cu realitățile vieții sovietice, în conștiința acestor tineri încolțește și crește dragostea față de marea Țară Socialistă, în același timp ei se conving de greșala ce au săvârșit-o urmându-l pe Antonescu într'un război nedrept.

Deși la mii de kilometri de țară, unde le rămăseseră familiile, ei au surpriza — scurt timp după sosirea în Urali — să simtă grijă și dragoste în jur: alături de ofițerii sovietici veghează asupra vieții și viitorului lor, oamenii Partidului, care le trimite solu de îmbărbătare și îndrumare și acolo la Sverdlovsc, în inima Uralilor.

Doi refugiați politici, comuniștii Onisie Sârbu și Tudora Enache, au parte activă la pregătirea ideologică și morală a prizonierilor români care voiau să devină partizani în dosul frontului german. Prin atitudinea tovarășească, înțelegătoare, pe care o au față de cei din lagărul dela Sverdlovsc, cei doi comuniști câștigă încrederea prizonierilor și reușesc să închege o grupă de viitori partizani. După constituirea ei, partizanii care s'au înscris au fost transportați în satul Demovca, în Ucraina, de unde, după o instruire militară și ideologică amănunțită, sunt trimiși în spatele frontului german. Grupul românesc al foștilor prizonieri, căruia i se alăturase un căpitan sovietic și o tânără comsomolistă din Demovca, este parașutat în Moldova, unde la acea dată — suntem în primăvara anului 1944 — eroica armată sovietică dădea puternice lovituri forțelor hitleriste. Sarcina partizanilor era să ia contact cu mișcarea de rezistență din țară și cu Partidul Comunist care o conducea, în vederea organizării unor lovituri îndrăznețe, care să dezorganizeze sistemul de aprovizionare cu oameni și materiale al inamicului. Concomitent, ei vor trebui să lămurească populația că armatele sovietice vin ca eliberatoare ale patriei noastre.

Ajuns pe pământul țării, grupul din care făceau parte Onisie și Tudora este încolțit de puterile fasciste Tudora și comsomolista Nina sunt prinse de gestapo, ceilalți sunt uciși și, din grupul de șapte, numai Onisie ajunge să ia legătura cu mișcarea de rezistență din Bacău și să participe la acțiunile de partizanat.

Romanul se încheie odată cu deslănțuirea marelui ofensiv sovietice, care a zdrobit frontul moldovean al hitleriștilor și a determinat schimbările dela 23 August 1944 din țara noastră.

Paralel cu urmărirea și prezentarea activității și peripețiilor grupului de partizani, autorul aduce, la un moment dat, pe primul plan al acțiunii romanului, un număr de personaje aparținând burghezo-moșierimii unui oraș din Moldova. „Elita” societății de acolo este admira-

bil demască de către autor, care reușește să prindă viu și colorat toată corupția, venalitatea, bestialitatea și decăderea morală în care se bălăcea aceasta. Prefectul Nanu, — moșier liberal, fost colonel, om al banului, fricos și îngâmfat —, procurorul Leahu, — crud și venal, — maiorul de jandarmi Vărgolici, — figură de bestie, beliv, decăzut —, toată galeria notabilităților unui oraș de provincie din trecutul regim, trăiește aievea în paginile romanului. Foarte sugestive sunt scenele în care autorul îi arată pe acești tirani speriați de apropierea vertiginosă a armatelor sovietice fiecare își simte conștiința încărcată cu lucruri „nepermise” și fiecare încearcă să-și explice alitudinea din trecut, ca una determinată de poruncile primite dela superiori, toți se pregătesc să îmbrace haina oportunismului „salvator”. Printre aceștia, doar Apostol Senchea, directorul liceului, om cinstit, pare mai sigur de sine, nici el nu este însă pe deplin lămurit asupra situației.

Scenariul opune acestor hidoase ființe, figurile pozitive, luminoase, ale celor doi comuniști Onisie Sârbu și Tudora Enache. Exemple de curaj, cinste, perseverență, hotărâre, dărzenie, ei înfrunghiază pe oameni noi, formați de Partid, oameni a căror lîntă în viață este lupta pentru fericirea celor mulți. Ei sunt aceia care călăuzesc pașii întregului grup de partizani și îi însuflețesc în acțiunile lor. Din grupul acesta, figura lui Chelaru atrage atenția din primul moment. El se deosebește de ceilalți prin dorința aprinsă de a învăța și de a cunoaște, prin abnegația nemăsurată cu care duce lupta ca partizan. Momentul în care Chelaru cade răpus de nemici mergând să distrugă un cuib de mitralieră fascistă, este deosebit de emoționant. Episodul subliniază puterea de creație a lui Jianu, pune în lumină resursele însemnate pe care le are arta sa.

Măestrul e prinsă și impresionanta putere de rezistență a partizanilor în fața anchetatorilor și bestialitatea fără margini a agenților gestapoului. Educați și conduși de partid, luptătorii comuniști dau dovadă de un curaj și de un eroism care umple de teamă pe călăi. De aceea furia hitleriştilor și a autorităților burghezo-moșierești se revărsă neputincioasă asupra celor prinși. Cu toate torturile îngrozitoare la care sunt supuși, niciunul din cei arestați nu trădează. Călăii se văd slabi și caraghioși în fața forței ce emană din alitudinea victimelor lor. Puterea acestor minunați luptători stă tocmai în siguranța și încrederea că luptă lor, condusă de comuniști este dreaptă și ea va fi victorioasă pentru că este susținută de glorioasele popoare ale Uniunii Sovietice, ale cărei armate înaintau năvalnic nimicind pe fasciști.

Vîfulul pune o seamă de probleme ce auncă asupra epocii lumina unei interpretări juste. Evenimentele prezentate în romanul acesta sunt apropiate de noi și mulți le cunoaștem într-un fel sau altul efectele. Analizând viața societății „înalte” din țara noastră și legăturile pe care ea le avea cu diferiți reprezentanți ai puterilor apusene rămași sau strecurați în România, Nicolae Jianu are prilejul să demaște viguros, între altele, vechea cărdășie a imperialiștilor occidentali cu fascismul. Cauzele acestei cărdășii rezidau în teama pe care o aveau capitaliștii de pretutindeni de forțele uriașe ale Uniunii Sovietice, singurul adversar al cîmpitorilor fasciști și singura prietenă adevărată și sinceră a exploataților de pretutindeni. Autorul a zugrăvit în Lawn, spion englez, adevărata față a imperialiștilor anglo-americani, care, — în timp ce armatele sovietice eliberau omenirea de urgia fascistă, — pregăteau o nouă agresiune.

„Noi, spune el la un moment dat, — nu luptăm de fapt împotriva Germaniei lucrul acesta este elementar și mă mir că dumneavoastră vă scapă. În apus ați pierdut bătălia. În momentul de față ne intere-

sează să ştim cât veţi mai rezista în Carpaţi. Aceasta este foarte important pentru războiul nostru... Mă interesez în ce măsură Ruşii se vor consuma în Balcani."

Raporturile dintre ocupanţii hitlerişti şi autorităţile burghezo-moşiereşti române sunt bine prinse în roman. Ele se mărginesc la o josnică colaborare, care are un singur ţel: prinderea comuniştilor şi terorizarea populaţiei paşnice. Purtarea criminală a hitleriştilor stărneşte ura acestora din urmă, dar poporul nu poate asista decât neputincios la atrocităţile săvârşite de fascişti. Singurii care au curajul deschis să-i înfrunte sunt comuniştii. Din pricina aceasta comuniştii par tuturora figuri excepţionale, care se individualizează în masele largi. Această atitudine eroică se datoreşte influenţei binefăcătoare a Partidului care i-a transformat, i-a călăt în luptă, i-a educat, i-a organizat. Partidul apare în felul acesta ca un far ce călăuzeşte pe toţi oropsiţii către o viaţă mai bună, către libertate.

În îndepărtatul Ural, sergentul Chelaru simte grija Partidului şi se convinge că sub îndrumarea lui multe schimbări fericite vor avea loc şi în viaţa celor năpăstuiţi, din ţara noastră. „*Va ajunge oare să vadă pe cei din ţara lui mai fericiţi? Pe tatăl lui, pe toţi cei din mahalaua lui, din toate târgurile şi satele ţării? Cine-l va ajuta să vadă limanul? În veni în minte faţa luminoasă a Tudorei. Partidul: . Se vor răscula cei de jos, pe îndrumul deschis de Armata Sovietică. Oraşele şi satele se vor ridica şi vor clocoli. Aşa se va întâmpla, aşa trebuie să se întâmple.*"

În timp ce apropierea victorioasei armate sovietice pune pe fugă pe călăi, Partidul cheamă întreaga populaţie să opună rezistenţă fasciştilor, să salveze bunurile patriei, să întâmpine cu bucurie eliberarea. Fiecare luptător comunist simte alături de el grija şi îndrumarea Partidului, în cele mai grele momente: „*Se simţeau mai puternici şi mai stăpâni pe faptele lor. Nu erau singuri. Din ceaţa războiului se desprinde luminoasă funta partidului. El trăia ilegal, dar respira prin toate inimile răzlete, lovea cu pumnii ascunşi în nenumărate locuri, pregătea drumul larg al vieţii libere.*"

Romanul izbuteşte în felul acesta să aducă în discuţie probleme actuale, să dezbată teme noi şi interesante, să ne ofere frumoase imagini de eroi pozitivi şi reuşite pagini de evocare a evenimentelor istorice din vara lui 1944.

Doina Popovici

Viaţa unui om simplu

Autorul cărţii *Viaţa unui om simplu*, P. Ignatov e cunoscut în literatură din 1944, când i s'a tipărit prima carte: *Insemnările unui partizan*, tradusă şi în limba română. După doi ani a apărut continuarea acestei cărţi: *Organizaţiile ilegale din Crasnodar* şi, apoi, partea a treia: *Lima albastră*. Autorul, azi deputat în Sovietul Suprem al U.R.S.S., nu numai că a fost martor ocular la evenimentele pe care le povesteşte,

dar a luat parte el însuși la lupta pe care a dus-o poporul sovietic împotriva fasciștilor invadatori. A fost comandantul unui detașament de partizani care au luptat la poalele munților Caucaz, având ca sarcină dinamitarea căilor de comunicație pe care străbăteau convoaiele armatelor hitleriste, trenurile și carele de luptă. Intreaga sa familie (soția și doi dintre copii) au făcut parte din acest detașament participând efectiv la luptă, în timp ce al treilea copil, Valentin, lupta în rândurile armatei sovietice. Cei doi copii care luptau în detașamentul condus de P. Ignatov, Evghenie și Ghenea, au căzut eroic într-o noapte, în îndeplinirea unei misiuni, aruncând în aer un eșalon german, cu oamenii și materialul din care era alcătuit. Pentru această faptă li s'a conferit, post-mortem, înaltul titlu de „Eroi ai Uniunii Sovietice“

Cărțile lui Ignatov, dospite și frământate din materialul acelor tragice, dar și înălțătoare fapte din timpul Războiului de Apărare a Patriei sale, au avut un atât de mare răsunet în inimile cititorilor sovietici și mai ales a tineretului, încât editura „Tânăra gardă“ care le-a tipărit, a primit numeroase scrisori prin care cititorii își arătau dorința de a afla cum au copilărit, ce educație au primit și cum au trăit frații eroi Evghenie și Ghenea.

Viața unui om simplu nu este decât răspunsul dat de Ignatov, acestor întrebări. Este un fel de autobiografie în care se oglindește nu numai viața autorului, ci viața tuturor oamenilor simpli, dar măreți, care au luptat pentru cauza comunismului, care au trăit și au participat la evenimentele ce au zguduit omenirea în cursul celui de al doilea război mondial.

P. Ignatov, după cum spune singur la începutul cărții s'a născut în anul 1894, într'un sătuc de mineri din stepă, în vechea Rusie țaristă, pe care Stalin a numit-o „focarul a tot felul de asupriri, atât capitaliste, cât și coloniale și militare, în forma lor cea mai odioasă și cea mai barbară“. Tatăl său era mașinist mecanic și lucra într-o mină de cărbuni. Una din caracteristicile vieții lui Ignatov este că, începând din primele zile și până în prezent, el a rătăcit continuu pe toate meleagurile Rusiei, la început, împreună cu tatăl său, în căutare de lucru și în nădejdea ușurării vieții, pe urmă singur și apoi cu soția și copiii săi.

Suhum, pe țărmul Mării Negre, Petersburg, Sevastopol, gubernia Riazan, Ageda, Maicop, Moscova, Taurișan, Darnița, iată numai câteva din localitățile în care și-a trăit zbuciumata-i viață Ignatov și familia sa.

De mic copil el s'a izbit de neînduratele vitregii ale exploatării regimului țarist. „Eram la o vârstă când evenimentele exterioare nu puteau să nu mă atingă, zice P. Ignatov. Observam oameni care mă înconjurau . . . auzeam povestindu-se despre revoluționari chinuți în închisori, despre groaznicele cravate ale lui Stolipin, cum numea poporul spânzurații. Îl uram pe țar, îi uram pe polițiști. Doream din tot sufletul să ajut cu ceva pe tata și pe mama, care trăiau greu, dar nu știam ce aș putea face pentru ei.“

Era îndată după revoluția din 1905, când Ignatov împlinea unsprezece ani și când asupra familiei sale se abătu o mare nenorocire: moartea tatălui său. După rugăminți umiltoare și alergări îndelungate, mama sa capătă dreptul la o pensie de pe urma soțului ei. „Nu era cu putință să trăiești din acești bani cu doi copii. Trebuia deci să meargă.. să lucreze ca spălătoareasă. De dimineața și până în noapte își încovoia spatulele deasupra albiei. Spăla foarte bine și era foarte prețuită, dar pentru 14—16 ore de muncă primea o plată de nimic“

Tânărul P. Ignatov de abia își începuse școala secundară: trebuia însă să renuțe, pentru a se băga ucenic într'un atelier mecanic, spre a putea în felul acesta să fie de ajutor mamei sale. Există „*multe povești mișcătoare și triste despre viața fără bucurii a băieților dați la ucenicie cu alergătura în piață, la dughană, la crâsmă după votcă, despre bățuri și batjocuri, despre lipsa de mâncare și de somn*” — scrie Ignatov. Dacă totuși el scăpă de aceste umiliri, se datorește — pe deoparte — faptului că atunci când intrase ca ucenic avea o pregătire destul de bună dela tatăl său, iar pe de alta atitudinii sale dârze

Curând după aceasta, Ignatov ajunge ucenic-șef și astfel 1 se încheie copilăria și începe viața de muncă, pornind pe un drum pe care — după părerea mamei sale — ar fi trebuit să meargă până la mormânt.

După cinci ani de lucru ca lăcătuș mecanic, într'un atelier, Ignatov se gândește să-și încerce puterile într'o întreprindere mai mare și astfel reușește să intre într'o fabrică de telefoane, unde are ocazia să facă cunoștința revoluționarilor bolșevici care-l introduc în societatea de „cultură și instrucție”, ce ținea ședințe clandestine

În această perioadă se trezește în sufletul tânărului Ignatov o nemăsurată pasiune pentru învățătură „*Doream — zice el — să-mi învăț cât mai bine meseria, să-mi însușesc toate subtilitățile ei, voiam să știu tot ce se petrece pe lume, cum trăiesc oamenii din alte țări, cum luptă ei pentru libertate, ce noutăți a descoperit știința* Era o sete sănătoasă și tinerească de viață, de acțiune și de învățătură și pentru a o potoli mă aruncam asupra cărților, care de atunci mi-au devenit prietenii și însoțitorii cei mai credincioși. Iubeam cărțile încă de când eram pe băncile școlii. Dar înainte, cititul era doar distracție plăcută; acum însă căutam în cărți răspunsuri la întrebările care mă tulburau.” Trei cărți, dintre care două au același titlu — *Ce-i de făcut?* — una de Cernășevski și alta de Lenin și *Mama de Gorki*, nu numai că l-au mișcat și l-au copleșit, dar au însemnat adevărate evenimente în tinerețea sa. Lumina lor nu s'a stins toată viața

În aceeași vreme, împreună cu alți tineri revoluționari, participă la întrunirile ilegale care — pentru a scăpa de ochiul vigilent al poliției țariste — se țineau în afară de oraș, în câmp deschis sau în pădure. Ignatov povestește cu multă duioșie și cu mare putere de evocare literară, despre aceste întruniri din vremea tinereții sale.

Curând, după ce în prealabil 1 se încredințase funcția de staroste, adică șef de atelier, lui Ignatov 1 se dă de către comitetul orașănesc de partid sarcina de a organiza greva uzinei în care lucra, sarcină pe care o duce la îndeplinire cu succes. Aceasta atrage atenția cadrelor revoluționare, lucru ce contribuie, mai târziu, în mod hotărâtor la primirea sa în rândurile membrilor de partid. Intrarea în rândurile bolșevicilor e notată de Ignatov în romanul său autobiografic drept unul dintre cele mai importante evenimente ale vieții sale:

„Urmărindu-mă retrospectiv viața — scrie autorul, — văd multe date însemnate, și pe plan personal și pe plan social, exilul, participarea la războiul civil, munca în diferite ateliere, conducerea detașamentului de partizani în zilele Marelui Război pentru Apărarea Patriei. E adevărat că nașterea copiilor și feluritele amărăciuni și bucurii au rămas și ele săpate în mintea mea. Dar pot spune cu deplină siguranță și din toată inima, că niciodată în viață nu mi-a fost dat să trăiesc o zi mai însemnată ca ziua aceea când, băștan de 19 ani, am devenit membru al Partidului Bolșevic. Dacă n'ar fi fost această zi, n'aș fi avut simțământul de împlinire, fără de care viața omului este întunecată și pus-tie. Partidul m'a condus, Partidul m'a învățat și dacă am ajuns să

realizez ceva, dacă am ajuns să devin un om, îi sunt recunoscător numai lui, mărețului nostru Partid Bolșevic!

Amintirea acelei zile am păstrat-o toată viața în colțul cel mai prețios al inimii mele“

Și de fapt, urmărindu-i viața ne dăm seama cum — zi de zi și pas cu pas — aceasta se desfășoară numai și numai sub îndrumarea partidului, confundându-se în cea mai mare parte cu partidul și cu luptele acestuia, cu înfrângerile și biruințele lui.

În anii adolescenței, când lucra în uzina din Petersburg, o cunoaște pe frumoasa Ghelia, fată orfană, aruncată pe drumuri de patronii capitaliști, pentru că luase parte activă la o grevă a fabricii în care lucrase cândva, pricină pentru care era trecută acum pe „lista neagră“

— Și cum trăiești de atunci? o întreabă Ignatov.

— Lucrez pe la casele oamenilor, răspunse ea.

Fata aceasta, care, cu toată vitregia de care e mereu urmărită, nu dă niciun pas înapoi, avea să-și devină, mai târziu, soție credincioasă și prietenă devotată în toate încercările. Cu ea avea să-și ducă viața de luptă, ea avea să-și însușească încredere chiar în cele mai îndreptățite clipe de îndoială; cu dânsa avea să fie partas Ignatov la luptele și primejdiile din anii Marii Revoluții și ai celui de-al doilea război mondial; Ghelia, mama celor trei eroi sovietici, urma să-și fie sprijin moral în toate împrejurările vieții.

P. Ignatov, atât înainte cât și după revoluția din Octombrie primește din partea Partidului diferite sarcini pe care le duce la îndeplinire cu abnegație de adevărat luptător revoluționar, educat în spirit bolșevic, cu toate că nu numai viața sa, dar și cea a soției și copiilor era pusă neîncetat în primejdie.

Deosebit de interesant și semnificativ este episodul povestit de scriitor în legătură cu apărarea Țarițanului, oraș ce trecea alternativ dintr-o mână în alta în vremea de cumpănă a zilelor ce au urmat lui Octombrie 1917. Despărțit de soția și copiii încă mici, despre care la un moment dat nici nu știa unde sunt, Ignatov înfruntă cele mai grozave primejdii, strecurându-se în lagărul inamic și zădărniciind loviturile pe care Albiu le puneau la cale împotriva revoluționarilor. Dar cea mai grea încercare la care este supus se leagă de pierderea celor doi fii care-și sacrifică viața, ca partizani, în Marele Război de Apărare a Patriei, convinși pe deplin de izbânda finală. Paginile în care Ignatov povestește ultima acțiune pe care o întreprind copiii săi, Evghenie și Ghenia, sunt emoționante și înflăcărâte de un puternic spirit partinic; în ele întâlnim minunate redată abnegația bolșevică a partizanilor sovietici, dragostea nemăsurată de patrie a acestora și eroismul fără margini al luptătorilor comuniști în stare să-și sacrifice viața pentru cauza celor mulți.

Am spus că viața lui Ignatov și a familiei sale se confundă în de aproape cu acțiunile determinate de Partid și cu permanenta atenție îndreptată spre binele și folosul obștesc al patriei sale. Și am mai arătat că cele mai înalte satisfacții i-au venit de pe urma conștiinței datoriei împlinite. Această datorie n-o vede Ignatov numai în luptele eroice purtate cu arma în mână, ci deopotrivă în munca pașnică, constructivă. Pentru că, zice el — „mulțumirea vieții, simțământul de plinătate și bucurie nu le pot da nu numai luptele eroice, dar și munca de zi de zi, dărdă, creatoare, având ca țel binele patriei, munca uneori nevăzută, dar în cele din urmă totdeauna plină de răsplată. Cât de des mi s'a întâmplat să aud în anii aceia și în cei următori chiar, mai

ales dela tineret, expresii ca acestea. „Dumneata ești fericit, te-ai luptat în anul războiului civil pentru patrie! Da' noi, ce facem? Muncim doar! “

Da, desigur, este o mare fericire să te lupti pentru patrie, dar eu nu mă simțeam mai puțin fericit în zilele acelea pașnice când lucram în uzină și când noi, colectivul de muncitori, reușisem să repunem în funcție uzina care nu lucra, organizam prepararea sucurilor și extrac-telor din fructe și poame sălbatice, știind că țara are nevoie de aceste produse.”

Cartea lui P. Ignatov, prin sinceritatea cu care e scrisă și prin autenticitatea faptelor cuprinse în ea, este un instrument admirabil de cunoaștere nu numai a frământărilor care au dus la instaurarea și consolidarea socialismului, ci și un exemplu viu, de ceea ce trebuie să fie orice luptător pentru fericirea patriei sale, pentru pacea lumii întregi.

D. Florea-Rariște

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AGENȚII MINCIUNII, DIVERSIUNII ȘI TRĂDĂRII

Gloriosul nostru Partid împlinește 30 de ani de existență; 30 de ani de luptă grea și rodnică în fruntea claselor muncitoare, în folosul întregului popor muncitor al țării. Și în alte țări din Europa au fost aniversate în acest an sărbătorile repurtate de partidele comuniste de-a-lungul a trei decenii de luptă eroică: nu demult s'a sărbătorit aniversarea a 30 de ani de existență a Partidului Comunist Italian și a Partidului Comunist Francez.

Călăuzindu-se după mărețul exemplu al Partidului Bolșevic, partidele comuniste și muncitorești de pretutindeni au învățat și învață neconținut dela acesta ferma principialitate și neclintire în lupta pentru interesele fundamentale ale clasei muncitoare.

Nicăieri în lume, partidul proletar revoluționar nu a fost silit de încercările trădătorilor, agenți ai burgheziei infiltrați în mișcarea muncitorească, de a deruta această mișcare. Partidele comuniste din toată lumea învață însă dela Partidul lui Lenin și Stalin cum să-i demaște și să-i izgonească pe trădători din rândurile lor, întărindu-se prin aceasta.

După victoria asupra hitlerismului, în țările de democrație populară — printre care și țara noastră — partidele comuniste și muncitorești au devenit partide conducătoare ale popoarelor pe drumul construirii socialismului și comunismului. În aceste țări s'a înfăptuit pe deplin unitatea politică și organizatorică a claselor muncitoare, creându-se partide unice muncitorești, călăuzite de ideile triumfătoare ale marxism-leninismului. Este o mândrie pentru noi faptul că, între partidele frățеști din țările de democrație populară, Partidul nostru a reușit cel dintâi să înfăptuiască unitatea muncitorească, prin izgonirea social-democrației de dreapta în fruntea cu Titel Petrescu din mișcarea muncitorească.

Social-democrații de dreapta din țările de democrație populară, dușmanii ai unității muncitorești, sau fost demascați ca lacheii 'ai imperialismului și izolați definitiv de clasa muncitoare. Partide social-democrate de dreapta în aceste țări nu există; însă există în schimb elemente corupte, provenite din aceste partide, care încearcă să lovească pe la spate, asemenea celorlalți agenți plătiți ai imperialiștilor, în puterea de stat a dictaturii proletariatului și în partidele de avangardă ale clasei muncitoare. Vigilența tot mai crescândă a oamenilor muncii zădărnicește însă toate planurile lor criminale.

În țările capitaliste, dominate de imperialiștii americani, partidele comuniste reprezintă forța conducătoare a luptei pentru pace și democrație, pentru eliberarea de sub jugul miliardarilor de peste Ocean. Aceste partide duc o grea și importantă luptă pentru realizarea unității muncitorești, pentru demascarea și izolarea agenturii imperialismului american din mișcarea muncitorească: social-democrația de dreapta.

Străvechea tactică a „calului troian“ folosită de imperialiști cu unelte lor social-democrate de dreapta nu mai poate înșela astăzi pe nimeni. Cei ce mizează pe naivitatea popoarelor se înșală amarnic. Din burta calului pe care imperialismul încearcă să-l introducă prin înșelăciune în tabăra muncitorească apar, atunci când oocanul muncitoresc sfarmă construcția putredă, sinistre figuri de agenți ai muncii, diversum și trădări.

Și nu e vorba numai de social-democrați, acești clasici spărgători ai unității muncitorești. Burghezia muribundă crează neconștient o rețea întregă de agenți de tot felul, dela trădători social-democrați de dreapta obișnuiți — laburiști, leaders trade-unioniști, etc — până la spioni trochiști și asasini titoiști. Unii dintre acești oameni de casă ai miliardarilor guvernează sau fac parte din guvernele, țărilor în care-și desfășoară activitatea trădătoare: așa sunt laburiștii englezi, așa titoiștii, falsii 'socialiști francezi ori saragatiștii din Italia.

Privind cu mânie și indignare acțiunile guvernamentale ale acestor lachei 'ai imperialismului ce-și zic cu nerușinare socialiști și care se strecoară în guvernele americanizate pentru a deveni exponenți și executori unei politici de crunte represii anti-muncitorești, pătâind politica împotriva demonstrațiilor pentru pace, arestând pe greviștii care luptă împotriva atentatelor capitalului la nivelul lor de trai — cunoscând toate acestea, muncitorimea noastră simte și multă dragoste fierbinte față de Partidul nostru Muncitoresc Valoarea, sinceritatea și cinstea unui partid politic se dovedește — ca și aceea a oamenilor — nu prin vorbe, ci prin fapte. Social-trădătorii de toate sorturile sunt maeștri ai vorbelor dulci, ai cuvântărilor mieroase, și proprietarii unor măști de mslușer. Faptele lor îi demască însă drept lupi setoși de sânge muncitoresc. Numai la comuniști, vorba și fapta sunt una și acum, după 30 de ani de luptă a Partidului nostru, orice om cinstit și de bună credință din țara noastră își dă seama mai bine de acest lucru; acum, când Partidul Muncitoresc Român este forța conducătoare din țara noastră, îndrumând cu succes poporul muncitor pe calea luminoasă a construirii socialismului.

Ca trădători rafinați, social-muncinoși de dreapta încearcă prin diversivna de ordin ideologic să-și justifice misunea murdăra ce le-a fost încredințată de imperialiști. Lucrul nu este nou deoarece toți oportuniștii trimiși de burghezie ca agenți în mișcarea muncitorească au bătut acest drum. Se adevărește doar odată mai mult faptul că social-democrații de dreapta nu au căzut într-o simplă deviere ideologică, că ei nu sunt pur și simplu oameni cu părerii greșite, ci o periculoasă unealtă a dușmanului de clasă

E bine să se știe cum defăinește Schumacher, capul diversioniștilor din Germania Occidentală, misiunea social-democrației germane. Încă în 1946, într-o ședință a funcționarilor P.S.D. German, el a trasat următoarea linie: „Nor trebuie să avem cunoștință despre toate evenimentele politice, economice, culturale din zona de ocupație sovietică. Acest material va fi predat puterilor de ocupație occidentale. Munca aceasta este pentru organizația din Berlin una din cele mai importante pentru viitor.“ Iată dar cum își scot singuri masca social-democrații germani: definind ca pe una dintre cele mai importante sarcini ale lor, spionajul în Republica Democrată Germană!

Orice sfortare a acestor spioni de meserie de a-și încredința pe oameni că ei luptă pătrușii de ideile „socialiste“, „sprie. binele muncitorimii“ și că au doar divergențe „teoretice“ cu comuniști, este de prisos. Măselor muncitoare li s-a arătat ca lumina zilei că ei sunt lachei plătiți în burgheziei imperialiste, merce-narii al căror preț e destul de ridicat în momentul de față la bursa Wall-Streetului.

Schumacher nu este singurul trădător al mișcării muncitorești care a pășit pe calea spionajului. Exemplul lui Tito și al asasinelor din banda lui vorbește de la sine. Tito nu mai are nevoie să declare că preocuparea lui de căpetenie este spionajul, deoarece toată lumea știe acest lucru; au dovedit-o procesele spionilor Rajk, Kostov și tot cortegul de provocări al bandei sale. De altfel chiar și distinși domni laburiști se îndeletnicesc din când în când — de câte ori le-o cere unchiul Sam — cu spionajul. Clasa noastră muncitoare înțelege în mod clar încă un lucru: cine ajunge slugă a imperialiștilor, este împins de aceștia în mod inevitabil din ce în ce mai jos pe panta rușinoasă a trădării și a mișchării.

Când imperialiștii americani au început „războiul rece“, împotriva lagărului păcu, în frunte cu măreția Unii Sovietice, social-diversioniștii de dreapta au părăsit muncuina demodată a „celor de a țreia forțe“ — căci aceasta nu mai avea nicio priză. Era limpede în fața oricărui om cu judecata dreaptă că pentru nimeni — cu atât mai puțin pentru oameni care se pretind reprezentanți ai clasei muncitoare — nu poate exista ceva „la mijloc“ în viața politică, între imperialism și socialism, între război și pace, între exploatare și eliberare de sub jugul ei.

În momentul în care unitatea rândurilor clasei muncitoare e mai necesară ca oricând, ca bază a unității maselor largi de luptători împotriva pășătorilor la război americani și englezi, pentru a preîntâmpna dominația fascistă asupra lumii, social-trădătorii de dreapta împiedecă realizarea ei. Nu refuză însă o altă unitate: aceea cu imperialismul. Cu imperialismul fac front social-democrații de dreapta din toate țările

Pe lângă Schumacher, Tito, laburistii englezi și ceilalți bandiți, nu trebuie uitate nici ajutoarele directe ale imperialismului din însăși citadela lui: conducătorii sindicali trădători din Statele Unite. În momentul critic în care reacțiunea americană a pornit ofensiva împotriva mișcării muncitorești, ei și-au dat definitiv arama pe față: legea fascistă Taft—Hartley, care e îndreptată împotriva organizațiilor progresiste și răpește sindicatelor drepturile cucerite în luptele ultimilor 20 de ani, care interzice grevele, a fost promulgată cu ajutorul direct al acestor lideri sindicali.

Când P. C. American a propus sindicatelor să realizeze unitatea în lupta împotriva legii Taft—Hartley, Comitetul Executiv al Sindicatelor Industriale din U.S.A. a declarat că nu este de acord cu mișcarea comunistilor. Nici nu se putea altfel: prea multă libertate pentru muncitori ar stingeți afacerile domnilor potențai sindicaliști!

Depravarea morală și neobrăzarea acestora a atins proporții într'adevăr corespunzătoare „modului de viață american“. Unul dintre ei — Walter Reuter, președintele sindicatului muncitorilor din industria de automobile — a încheiat un contract nemăpomenit în istoria mișcării muncitorești. El s'a obligat față de una dintre cele mai mari corporații din U.S.A., „General Motors“, să renunțe la dreptul de grevă al muncitorilor din sindicatul său pe timp de cinci ani. Se vede că patronii nu se încred suficient în eficacitatea legii fasciste, iar bonzii sindicali cumpărați le inspiră mai multă siguranță împotriva grevelor. Urit certificată e certitudinea de loialitate față de patroni, domnilor „conducători sindicali“!

Și atâta ar fi destul pentru a stârni scârba și ura tuturor muncitorilor conștienți față de asemenea lepădături. Dar acești domni nu s'au oprit aici ci s'au alăturat pe față tendințelor agresive ale stăpânilor lor. Astfel Murray, președintele C.I.O. și William Green, președintele A.F.L. au cerut muncitorilor să sprijine necondiționat războiul banditeșc din Coreea. Se vor mai găsi după aceasta oameni de bună credință, sănătoși la cap care să creadă că bonzii sindicali reprezintă interesele muncitorilor? Numen nu poate crede așa ceva. De altfel, aceștia declară cu un merușinat ovism: „Conducătorii trade-unionurilor și capitaliștii au aceleași scopuri. Ei trebuie să se unească în lupta împotriva comunistilor“ — a spus William Green. Iar Murray, spre a nu fi mai prejos, s'a grăbit să susțină: „Muncitorii nu trebuie să ceară naționalizarea industriei și să tindă la socialism“, iar „guvernul trebuie să încurajeze pe larg întreprinderea liberă“. Vaseiică așa crede un „conducător sindical“ — „sărmanu“ capitaliști sunt cei care trebuie încurajați astăzi în America!

Social-diversioniștii au început să cânte în ultima vreme o nouă și tot mai stridentă melodie: aceea a trecerii în zilele noastre a capitalismului național spre o organizație supra-capitalistă, spre supra-stătul mondial ce trebuie creat sub conducerea și după modelul imperialismului american. Ei fac parte dintre colportorii principali ai cosmopolitismului și ai ațădării la război, susținând că „agresiunea va rezolva contradicțiile capitalismului“. Nu de mult, Schumacher a făcut o vizită la Washington. Oare pentru a discuta cu muncitorii americani problemele luptei pentru pace? Nici zărele burgheze n'au îndrăznit să emită

o astfel de minovină sfruntată. Nu, el s'a prezentat în fața stăpânilor din Wall-Street pentru a primi instrucțiunile în privința crimei împotriva omenirii pe care o pregătesc împreună, stăpânii și lăchii. Dovada o constituie faptul că imediat după acedsta oficiosul partidului său, „Sozial-Demokrat“ („Social-democratul“), a publicat un articol „reconsiderând“ războiul lui Hitler și arătând Germanilor: „Nu trebuie s'o luăm dela început“ (adică trebuie să atace din nou Uniunea Sovietică). Se înțelege de aici ce zeloși sprijinitori ai vremularizării Germaniei Occidentale își găsesc imperialiștii, în persoana leaderilor schumacheriști.

De altfel — Schumacher nu este singurul social-trădător care se infățișează smerit în fața stăpânului. Tîrîștii fug mereu cu lîmba scoasă la Londra pentru a primi instrucțiuni, învățînd din exemplul „socialismului“ de tip laburist. Ca mahomedanii la Mecca, așa peleriniază lăchii din toate țările la unchiul Sam, pentru a da seamă de actele lor trădătoare și pentru a primi arginți lui Iuda.

Muncitorii noștri văd în aceste fapte tot atâtea dovezi de metăgăduri ale politici de trădare a intereselor celor asupriți. De aceea strîng rîndurile cu tot mai multă dragoste în jurul partidului nostru proletar.

Într'un trecut nu prea îndepărtat, oportuniștii social-democrați încercau să denatureze învățăturăa lui Marx și Engels, pentru a abate în felul acesta proletariatul dela drumul său de luptă. Astăzi însă ei s'au retras de pe câmpul de luptă pe care au suferit atâtea înfrîngeri rușinoase din partea ideologiei buruoare a leninismului. Astăzi ei renegă marxismul în întregime și pe față: „Socialismul nu poate fi legat cu marxismul“ spune unul din condeierii lăchii ai americanilor. Asta după victoriile de mai bine de un secol ale marxismului, ideologia socialismului triumfător, ideologia conducătoare a celei mai uriașe forțe materiale și morale din lume!

Dar cei ce doresc „socialismul“ inventat de social-diversioniști trebuie totuși mînați cu oarecare teorii care să împiedece desfășurarea luptei de clasă a proletariatului. Cum s'ar putea realiza aceasta? Încercînd să se decreteze că lupta de clasă nu există. Au mai vorbit și alții înainte de „pacea între clase“. Dar ei merg astăzi mai departe.

Cîteva mostre vor fi edificatoare.

În revista P.S.D.-German, intitulată provocator „Das Sozialistische Jahrhundert“ („Veacul Socialist“), un oarecare Karl Gemmer scrie că noțiunea de proletar trebuie extinsă asupra tuturor acelor care au vreo legătură cu producția. Și cum în ultimă instanță și capitaliștii au legătură cu ea — sunt doar cei ce încasează profitul — rezultă că și ei sunt proletari. Toți sunt proletari — și muncitorii manuali și directorii întreprinderilor și acționarii. Atunci de ce să mai duci lupta de clasă și împotriva cui? Raționamentul e simplu, precum se vede.

Dar lucrurile și le complică totuși ei singuri. În aceeași revistă, alt scrib, fără să se fi înțeles dinainte cu primul asupra muncimilor de difuzat, scrie că azi de fapt nu mai există proletari: „cuvîntul acesta și-a pierdut înțelesul, căci muncitorii s'au emancipat și trăiesc în condiții asemănătoare cu burghezia.“ Și asta se spune în Germania Occidentală, unde mizeria maselor muncitoare se

adâncește în fiecare zi, iar profiturile fabricanților de armament urcă din nou la sume fabuloase! Raționamentul converge însă spre același scop: dacă nu mai există proletariat, cine să ducă lupta de clasă și împotriva cui?

Ce simstră comedie: două „teorn“ care se bat în cap și aceeași concluzie diversionistă. Pentru a întregi tabloul trebuie să amintim că această teză a „deproletarizării“ crescândă nu e deloc nouă. Numai că înainte ea a fost folosită, exact în aceiași termeni și în aceleași scopuri, de nașiști. Filatruinea vă face într'adevăr onoare, domnilor social-democrați de dreapta!

Lozinca „păcu între clase“ și a dispariției luptei de clasă în capitalism nu este nouă. Nici apanajul social-diversioniștilor din Germania Occidentală nu este. Până și călăul popoarelor iugoslave, Tito, folosește această lozincă. Și nu o proclamă doar teoretic ci îi dă aplicare practică: făcând pace cu capitaliști. Le redă fabricile, „stimulează inițiativa“ chiaburilor și, bineînțeles, îi asuprește pe muncitori. Așa procedează și laburiștii. Ei au „naționalizat“ întreprinderile, deoarece, datorită instalațiunilor învechite nu mai aduceau decât cheltuieli proprietarilor. Guvernul laburist a avut însă grijă să le dea acestora despăgubiri grase, lăsându-le să „administreze“ întreprinderile.

Clasa noastră muncitoare, alături de proletariatul din toate țările, face azi o comparație istorică. unde a dus lozinca trădătoare a „păcu între clase“ și unde lina marxist-leninistă a luptei de clasă?

Pe când în Anglia, în Jugoslavia titodolarizată, în Franța lui Moch și Schumann „pacea între clase“ a dus la teroarea antimuncitorească de astăzi, în țara noastră Partidul a condus clasa muncitoare pe drumul leninist-stalinist al luptei de clasă intransigente, realizând dictatura proletariatului, dictatura majorității exploatate asupra minorității exploatoare, după mărețul exemplu al Puterii Sovietice. La noi — ca în măreața Unvne vecină — muncitorii au scuturat jugul exploatării burgheze. În timpul acesta în țările capitaliste — mult promisă „transformare pașnică a capitalismului în socialism“ — ar mai putea fi așteptată mult și bine, în condițiile creșterii mizeriei și asupririi, de către proletari. Dar proletariatul s'a săturat și de așteptare și de poveștile măștrilor muncimii!

Conducătorii social-democrați de dreapta și cei de teapa lor au la activul lor un lung șir de trădări, diversioni și calomni, — tot atâtea lovături îndreptate împotriva clasei muncitoare. Dar muncitorii nu uită și nu iartă, domnilor agenți imperialiști!

Ei nu uită — între altele — că social-democrația germană de dreapta are serioase tradiții în materne de diversioni, mincună și trădare. Că Noske și Scheidemann au trădat clasa muncitoare și l-au adus pe Hitler la putere. Azi Schumacher și acoliții săi vând iarăși clasa muncitoare, sprijinind pe noul „cancelar“ Adenauer și pe noul „Fuehrer“ al Germaniei Occidentale și al întregii cruciade anticomuniste, Eisenhower. Nici social-lacheii americani din Anglia, Franța și din alte țări nu rămân în urmă în această priverță. Blum a trădat de zece de ori clasa muncitoare, iar jandarmul „socialist“ Moch trage în muncitori. Laburiștii au sprijinit finanțarea lui Hitler și azi rotesc din nou ovăntări

războinice. Numai stăpâni au fost și au rămas aceiași, miliardarii din Wall-Street.

S'a schimbat totuși ceva, un lucru pe care social-trădătorii, muncinoșii și diversioniștii nu vor să-l ia la cunoștință din motive lesne de înțeles: popoarele nu mai pot fi înșelate încă odată. De două ori social-democrația trădătoare a reușit să sprijine imperialismul, contribuind la târirea clasei muncitoare în războaie purtate pentru interesele miliardarilor. A treia oară nu va mai reuși. Comuniștii sunt pretutindeni în fruntea luptei pentru pace a maselor. Cauza pe care o apară comuniștii, — nedându-se în lături dela nici un sacrificiu, — nu va cunoaște înfrângere.

Cei ce și-au legat însă soarta de burghezia imperialistă vor împărtăși sfârșitul acesteia, vor fi zdrobiți de mersul istoriei împreună cu această clasă muribundă. Cauza lui Lenin și Stalin e de neînfrânt!

Prinnd cu scârbă și dreptă mâine desfrăul și decăderea morală a social-trădătorilor de toate sîmurile, poporul muncitor din Republica Populară Română strânge mai mult rîndurile în jurul Partidului nostru. El cinstește memoria eroilor căzuți în lupta cu dușmanul de clasă, a conducătorilor, a activiștilor comuniști care nu s'au dat înapoi în fața nici unei jefite, care n'au pregetat să-și dea viața pentru cauza sfântă a maselor asuprite.

Poporul își ubește fierbinte conducătorii, pe fruntașii Partidului Muncitoresc Român, a căror viață este un șir de minunate pilde de moralitate comunistă, de principialitate, de muncă și luptă în slujba clasei muncitoare.

Oamenii muncii știu să-și prețuiască, să-și cinstească și să-și urmeze pe adevărații conducători. Strâns unită în jurul Partidului Muncitoresc Român și al Comitetului său Central, clasa noastră muncitoare pășește din victorie în victorie către socialism.

Andrei Roth

Cititorii și colaboratorii noștri sunt rugați să ne comunice observațiile lor critice în legătură cu materialul publicat în revista „Almanahul Literar”. De asemenea îi rugăm să împărtășească redacției acele probleme, pe care ar dori ca revista să le dezbată în cuprinsul ei.